

מסכת סוטה

פרק שביעי ואלו נאמרי

דף ל"ב

ענייני הפרקים הבאים

בפרק זה ובפרקים הבאים נסדרו מצוות המתקיימות באמירה. חלקן מתקיימות באמירה בלשון הקודש בלבד. וחלקן מתקיימות באמירה גם בשאר לשונות, ובתנאי שיהא מבין מה שהוא אומר.^א

ואלו הן המצוות המתקיימות באמירה בכל לשון: (א) פרשת סוטה [=כלומר דברים שהכהן אומר לה]. (ב) וידוי מעשר. (ג) קריאת שמע. (ד) ותפלה.^ב (ה) וברכת המזון. (ו) ושבעת העדות. (ז) ושבעת הפיקדון. (ח) ובמסכת שבועות מבואר שגם שבעת הדיינים כלומר שבעת מודה במקצת נאמרת בכל לשון. (ח) ובמסכת נדרים מבואר, שגם שבעת ביטוי נאמרת בכל לשון].

ואלו הן המצוות המתקיימות באמירה בלשון הקודש בלבד: (א) מקרא ביכורים. (ב) וחליצה. (ג) ברכות וקללות. (ד) ברכת כהנים. (ה) וברכת כהן גדול. (ו) ופרשת המלך. (ז) ופרשת עגלה ערופה. (ח) ומשוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם.

ומכאן ועד סוף המסכת יתבארו עניינים אלו, ומהיכן למד דינו של כל אחד מהם, אם הוא בלשון הקודש או בכל לשון. [רוב העניינים יתבארו בעזרת פרק זה. ועגלה ערופה בפרק תשיעי. ומשוח מלחמה בפרק שמיני].

וכתבו התוס' שיש מצוות נוספות הנאמרות בכל לשון, ואפילו אינו מבין את אותו לשון, ואלו הם: (א) הלל. (ב) קידוש של שבת.^ג (ג) ברכת הפירות. (ד) ברכת המצוות.

עוד כתבו התוס', שיש מצווה נוספת, המתקיימת באמירה בכל לשון, אלא שיש חילוק בדבר, בלשון הקודש, יוצאים בה גם מי שאינו מבין את הלשון, ובשאר לשונות, יוצא בה רק מי שמבין את אותו לשון, ומצווה זו היא קריאת מגילה.

דברים שהכהן אומר לסוטה

קודם שהכהן משקה את האשה, הוא משמיע לה, (א) על מה היא שותה, (ב) ובמה היא שותה, (ג) על מה נטמאת, (ד) ובמה היא נטמאת.

כלומר, אומר לה (א) שהיא שותה על עסקי קינוי וסתירה. (ב) ושהיא שותה במקידה של חרס, שהוא כלי מאוס. (ג) ושבאה לידי טומאתה, על ידי עסקי שחוק וילדות. < ודברים אלו אומרים לה, כדי שממנה ילמדו שאר נשים, שלא

^א לאפוקי למדי שאינו אומר בלשון פרסי אם אינו שומעו. [תוס'].

^ב בפרק מי שמתו משמע, דתפלה וקריאת שמע דרבנן. [תוס'].

^ג בפרק מי שמתו משמע... דקידוש דאורייתא, והכי משמע נמי בריש מסכת נזיר. [תוס'].

להקל ראש עם האנשים, ולא יבואו לידי צביית בטן כמותה.^א

ומלבד זאת אומרים לה, (ד) שאין המים בודקים אותה אלא אם היה הדבר במזיד וברצון, אבל אם היה בשוגג או באונס, לא יבדקוה. < ודבר זה אומרים לה, כדי שלא להוציא לעו על המים, שאם נטמאת באונס או בשוגג, ולא נבדקה, תהא סבורה שכן היה לה, גם אם היתה נטמאת במזיד.

וכל הדברים הללו אומרים לה בכל לשון שהיא מבינה, ולא דווקא בלשון הקודש,^ב שנאמר, "וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה" (במדבר ה' י"ט), דברים הנכנסים אל לבה, בכל לשון שהיא שומעת ומבינה.^ג

ווידוי מעשר

בשעה שגומרים להפריש את המעשרות של השנה השלישית למעשרות, כל המעשרות של שלוש השנים שעברו שיש לו בביתו, לא יעכבם עוד אצלו, אלא יתן כל מעשר לראוי לו, כמו שנאמר, "כִּי תִכְלֶה לְעֶשֶׂר אֶת פֶּלַע מְעֶשֶׂר תְּבוּאָתְךָ בְּשָׂנֵה הַשְּׁלִישִׁת וְשָׁנַת הַמְּעֶשֶׂר וְנִתְּתָה לְלֹוֹי [=מעשר ראשון] לַגֵּר לְיָתוֹם וְלְאִלְמָנָה [=מעשר עני] וְאֶכְלוּ בְּשַׁעְרֶיךָ וְשָׂבְעוּ" (דברים כ"ו י"ב), ומעשר שני של שתי שנים שעברו שנשאר בביתו, מעלה לירושלים לאכלו שם.

ובא ואומר וידוי מעשרות, ככתוב, "וְאָמַרְתָּ לְפָנָי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּעֶרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת [=זה מעשר שני ונטע רבעי] וְגַם [=לרבות תרומה וביכורים] נִתְּתִיו לְלֹוֹ [=זה מעשר ראשון] לַגֵּר לְיָתוֹם וְלְאִלְמָנָה [=זה מעשר עני] כְּכָל מִצְוַתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֵאמֹר עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי. לֹא אֶכְלֶתִּי בְּאֵזִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בְּעֶרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת שְׂמֵעֲתִי בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כְּכָל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי. הִשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְשֶׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבְרַךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כְּפֹאֶשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ" (דברים כ"ו י"ב-י"ד).

ווידוי מעשרות זה יכול לאומרו בכל לשון שמבין, ולא דווקא בלשון הקדוש כנוסח הכתוב בתורה, שנאמר בענין לשון אמירה, "וְאָמַרְתָּ לְפָנָי ה' אֱלֹהֵיךָ", וכן נאמר לשון אמירה בענין אמירת הכהן לסוטה, "וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה", ויש ללמוד בגזרה שווה, שכשם שהכהן אומר לה בכל לשון, כך וידוי מעשרות בכל לשון.

ואף שגם בברכות וקללות מצונו לשון אמירה, "וְעַנּוּ הַקּוֹסִים וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רֶם" (דברים כ"ז) וברכות וקללות בלשון הקודש דווקא. מכל מקום, ראוי יותר ללמוד דין וידוי מעשרות מדין אמירת הכהן לסוטה, שבזה ובזה נאמר בהם לשון אמירה בלבד, ולא ללמוד מברכות וקללות, שנאמר בהם לשון אמירה עם עניה.

^א ודברים אלו אומר לה, שחוק וקלות ראש גרמו לך לכל זה, ומחמת הפריצות שהיתה בך, שקינא לך בעלך ונסתרת, את שותה את המים, ובכלי חרס משקים אותך, שהוא כלי מאוס, והטעם שאומרים לה כל זה, כדי שיוסרו כל הנשים, ולא יעשו כמותה. [מהדו"ק].

^ב ובספרי אמרינו, דאי לא כתיב קרא להתיר בכל לשון, הוי אמניא ניגמר מיבמה בקל וחומר, ומה יבמה קלה, לא עשה בה כל הלשונות כלשון הקודש, סוטה חמורה לא כל שכן. [רש"י].

^ג וי"ג מהכתוב "וְאָמַר הַכֹּהֵן לְאִשָּׁה" (במדבר ה' כ"א), בכל לשון שהוא אומר. אולם רש"י דחה את הגרסא הזו.

ואף שיש הבדל בין חטאת לעולה גם במקום השחיטה, שהחטאת באה נקיבה, והעולה באה זכר. מכל מקום יכול הוא להביא לחטאתו כבשה, שיש לה אליה [=זנב], ויכסה הדבר, ולא יהא ניכר שהיא נקיבה. ואם מביא עז, שאין לה זנב, וניכר שהיא נקיבה², הוא גרם זאת לעצמו, שהרי יכול היה להביא כבשה, שכן כל חטאות יחיד מביא כבשה או שעירה.

וכל האמור עד עתה הוא בחטאת הבאה על רוב חטאים, שיכול להביא כבשה, וכך לא יהא ניכר שהביא חטאת, ולא יהא בוש בדבר. אבל חטאת הבאה על חטא עבודה זרה, אינו מביא אלא שעירה, שיש בה היכר לכל שהיא חטאת, ולא נתנה לו תורה דרך להינצל מן הבושת, כי זה, מאחר שחטאו גדול, ראוי לו שתהא לו בושת בדבר, כדי לכפר לו על עניו הגדול³.

לשון שיוצאים בו בקריאת שמע

מצווה לקרוא פרשת שמע בכל יום בערב ובבקר⁴, שנאמר בה, "וּשְׁמַעְתֶּם לְבָבְכֶם וְדַבַּרְתֶּם בְּסֵם בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְכֶם וּבְלִקְחֵיכֶם בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכֶם וּבְקוֹמֵיכֶם" (דברים ו' ז').

לדעת רבי, אין המצווה מתקיימת אלא בקריאת הפרשה בלשון הקודש, ככתבה, שנאמר בה, "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֶנְכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבְךָ" (דברים ו' ו'), לומר יהיו כמו שהם.

ולדעת חכמים, וכן דעת משנתנו, שהמצווה מתקיימת בקריאת הפרשה בכל לשון שמבין, שנאמר בה, "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" (דברים ו' ד'), ולדעת חכמים, השמיעה האמורה כאן היא שמיעת הלב, כלומר הבנת הדברים, ומכאן, שיש לקרוא בכל לשון שאתה שומע [=מבין].

קריאת פרשת שמע כסדר

לדברי הכל, אין אדם יוצא ידי חובת קריאת שמע, אלא אם כן קרא את הפרשה כסדרה, אבל הקורא אותה למפרע, כגון "ובשערך ביתך מזוונות" לא יצא ידי חובה.

לדעת חכמים – דין זה למד מהכתוב "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", המלמד שיהיו כמו שהם, כלומר כסדר שהם כתובים, ולא ישנה הסדר.

ולדעת רבי – דין זה למד מריבוי ה"א, בכתוב "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", המלמד,

² תימה, והאמר בשמעתא קמייתא דמנחות, דבין זכרים לנקיבות לאו דעתייהו דאינשי. ואמר רבי התם דווקא אמרי [הכן], דאין מעשיו מוכיחים, מפני שסומכין השומעין על דבורו, שהוא שוחט חטאת לשם עולה, אבל בסתמא כי הכא, ודאי מרגישים בדבר. [תוס'].

³ ואם תאמר, יחלוק כמו כן בקביעות מקום שחיטתה, כי היכי דליהו ליה כפרה גמורה. יש לומר כיון שחלק הכתוב בדבר אחד שיש היכר בדבר, מה צריך יותר. [תוס'].

⁴ הכא משמע, דבין רבי ובין רבנן, אית להו דקריאת שמע דאורייתא. וכן תנאי דפליגי התם בקורא את שמע ולא השמיע לאזנו. וכן בית שמאי ובית הלל בפרק קמא דברכות ... וסתמא דגמרא נמי התם פריך, תנא היכא קאי דקתני מאימתי, תנא אקרא קאי, דכתיב בשכבך ובקומך. ותו בפרק שני, בפלוגתא דרבי זוטרא ורבי יאשיה ... ותו התם הפועלים שעשו מלאכה עם בעל הבית קורין קריאת שמע ... דחייב לקרות דאורייתא. [] ובפרק מי שמתו ... פריך סתמא דגמרא קריאת שמע דרבנן ... ותו אמרינן התם, אמר שמואל ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא, אינו חוזר וקורא ... מאי טעמא, קריאת שמע מדרבנן. [] ודוחק לומר דכל הני דמשמע מיניהו דמדאורייתא הוי אסמכתא בעלמא, דאין שיטת הגמרא לדייק כל כך על אסמכתא רבי ורבנן, ועוד דאמר לימא קסבר כל התורה בכל לשון נאמרה, ואי הוי אסמכתא בעלמא, לא הוה צריך למידק מיניה. [תוס'].

וידוי מעשרות בקול נמוך ומקרא ביכורים בקול רם

בהמשך יתבאר בעזה"י שמקום שנאמר בו לשון עניה הכוונה להגבהת קול כמו בברכות וקלות שנאמר בהם לשון עניה "וְעֵנּוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל" ומסיים הכתוב "קול רם".

ואם כן וידוי מעשרות שלא נאמר בהם לשון עניה, אומר בקול נמוך. ופרשת ביכורים שאומר כשמביא ביכורים, שנאמר בה לשון עניה, "וְעֵנּוּ וְאָמְרוּ לְפָנָי ה' אֱלֹהֵיךָ אָרְמִי אֲבָד אָבִי וַיִּרְדַּ מְצָרֵימָה וַיִּגְרַם בְּמִתִּי מָעַט וַיְהִי שֶׁם לְגוֹי גָּדוֹל עֲצוּם וְרָב" (דברים כ"ו ח'), אומר בקול רם.

שבחו וגנותו בקול נמוך וצערו בקול רם

אמר רבי שמעון בן יוחי, אומר אדם שבחו בקול נמוך, שכן מצינו בוידוי מעשרות, שאדם אומר שבחי עצמו, "לא עֲבַרְתִּי מִמְצֻוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי", ואומר בקול נמוך כפי שנתבאר.

ומבואר, שכשם ששבחו הוא אומר בקול נמוך, כך גנותו הוא אומר בקול נמוך, שכך אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, מפני מה תקנו תפלה בלחש, [כמו שמצינו בחנה, "וקולה לא ישמע"], כדי שלא לבייש את עוברי עבירה, המתוודים בתפלתם על עבירות שבידם.

ומהטעם הזה אמרה תורה, שחטאת ועולה שניהם נשחטים בצפון, שלא יהא ניכר מי מביא חטאת על חטאו, ומי מביא עולה בנדבה.

אבל צערו אומר בקול רם, שכן מצינו בפרשת ביכורים, שמוזכר בה צרות שעברו עליו, "אָרְמִי אֲבָד אָבִי וַיִּרְדַּ מְצָרֵימָה וַיִּגְרַם בְּמִתִּי מָעַט", ואומר זאת בקול רם, כפי שנתבאר.

וכמו כן, מי ששרוי בצרה, יש לו להודיע הדבר, כמבואר במצורע, "וְהִצְרִיעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַצָּעַר גְּדוּדוֹ יִהְיֶה פְרָמִים וְרֵאשׁוֹ הִיָּה פְרִיעַ וְעַל שֵׁם יִעֲשֶׂה וְטָמֵא טָמֵא וְקָרָא"⁵ (ויקרא י"ג מ"ה), לומר, צריך להודיע צערו לרבים, ורבים מבקשים עליו רחמים. וכל מי שאירע בו דבר, צריך להודיע לרבים, ורבים מבקשים עליו רחמים.

היכר בין חטאת לעולה

נתבאר שכדי לא לבייש עוברי עבירה, אמרה תורה, שחטאת ועולה שניהם יהיו נשחטים בצפון העזרה, ולא יהא ניכר מי מביא חטאת על חטאו, ומי מביא עולה בנדבה.

ואף שיש חילוק בין חטאת לעולה בנתינת הדם, שדם החטאת ניתן למעלה בקרנות המזבחה, ודם העולה ניתן למטה מחוט הסיקרא. מכל מקום, דבר זה אינו ניכר לבני אדם העומדים שם, שכן זה שמביא את הקרבן, אינו עומד סמוך לקרבנו, אלא בשעת השחיטה, ובאותה שעה אין היכר אם הוא חטאת או עולה, אבל בשעת נתינת הדם למזבח, הכהן לבדו נותן שם הדם, ורק הכהן היודע איזה קרבן הוא מקריב, יודע שקרבן פלוני חטאת או עולה, אבל שאר בני אדם אינם מכירים שזה קרבנו של פלוני, ואין לו בושת בדבר.

⁵ כלומר סורו מעליו שטמא הוא. [רש"י].

שיהיו הדברים כמו שהם, כלומר כסדר שהם כתובים, ולא ישנה הסדר.

מואס בתפילתם של רבים, ולפיכך אינו צריך לסיוע מלאכי השרת, ויכול להתפלל בכל לשון שמבין.

השמעת קריאת שמע לאוזניו

לדעת רבי, הקורא את שמע צריך להשמיע הקריאה לאוזניו, ואם לא השמיע לאוזניו, לא יצא, שנאמר, "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" (דברים ו' ד'), ולדעת רבי, השמיעה האמורה כאן היא שמיעת האוזן, לומר שיש להשמיע לאוזן מה שמוציא מפיו.

אבל המתפלל ביחידות, צריך הוא לסיוע של מלאכי השרת, ועל המתפלל הזה אמר רב יהודה, לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית, שכך אמר רבי יוחנן, כל השואל צרכיו בלשון ארמי, אין מלאכי השרת נזקקים לו, לפי שאין מלאכי השרת מכירים בלשון ארמי.

ולדעת חכמים, השמיעה האמורה בענין היא שמיעת הלב, כפי שנתבאר לעיל, אבל הקורא ומבין ולא השמיע לאוזניו, יצא^א.

לשון שמכירים בו מלאכי השרת

נתבאר שאין מלאכי השרת מכירים בלשון ארמי. אמנם יש לכל הפחות שנים, שהם יוצאים מן הכלל הזה, ומכירים הם, גם בלשון ארמי.

דף ל"ג

באיזה לשון יוצאים ידי חובה בקריאת כל התורה

מבואר בסוגינתנו, שיש להסתפק, האם כל התורה כולה, בכל לשון נאמרה לקרותה בבית הכנסת^ב, או בלשון הקודש דווקא.

מידה הקרויה בת קול, ממונה להשמיע לבני אדם דברים שמשתלחת להשמיע להם, והיא מכירה בכל שבעים לשון, שעשויה להשתלח לכל אחד מהלשונות.

וכן גבריאל, מכיר גם כן בכל הלשונות, ובכלל זה בלשון ארמי, כפי שיתבאר בעזה"י בדף ל"ו, שגבריאל לימד את יוסף כל שבעים לשון.

בת קול משמיעה ליוחנן כהן גדול על נצחון המלחמה

מעשה שהלכו פרחי כהונה בני בית חשמונאי להילחם עם היוונים לפני יום הכפורים, ונלחמו בהם ביום הכיפורים. וכשנסנס יוחנן כהן גדול לבית קדשי הקדשים לעבודת היום, שמע בת קול מבית קדשי הקדשים, שאומר, נצחו טליא דאזלו לאגחא קרבא לאנטוכיא [=נצחו הצעירים שהלכו לערוך מלחמה לאנטוכיא].

ואמרו, שאף שלדעת רבי הוצרך הכתוב ללמד שקריאת שמע בלשון הקודש, אין להוכיח מזה שלדעתו שאר התורה בכל לשון נאמרה, ולכן נאמר בפירוש שקריאת שמע דינה שונה. כי יתכן שאף ששאר התורה בלשון הקודש נאמרה, נאמר בפירוש שגם קריאת שמע בלשון הקודש, משום שהיה מקום ללמוד מהכתוב "שְׁמַע", שהיא נאמרת בכל לשון.

בת קול משמיעה לשמעון הצדיק שבטלה גזרה

מעשה שגזרה המלכות להביא חיל על ירושלים וההיכל, ושמע שמעון הצדיק בת קול מבית קדש הקדשים, שאומר, בטילת עבידתא [=בטל החיל], דאמר שנאה לאייתאה על היכלא [=שאמר השונא להביא על ההיכל], ונהרג גסקלגס [מלך יון], ובטלו הגזירות. וכתבו אותה שעה ששמע שמעון הצדיק בת קול זו, ונמצא ששמע באותה שעה שארע הדבר.

וכמו כן, אף שלדעת חכמים הוצרך הכתוב ללמד שקריאת שמע בכל לשון, אין להוכיח מזה שלדעתם שאר התורה בלשון הקודש נאמרה, ולכן נאמר בפירוש שקריאת שמע דינה שונה. כי יתכן שאף ששאר התורה בכל לשון נאמרה, נאמר בפירוש שגם קריאת שמע בכל לשון, משום שהיה מקום ללמוד מהכתוב "וְהִיָּו", שהיא נאמרת בלשון הקודש.

לשון שמתפללים בו

מבואר במשנתנו, שהתפילה נאמרת בכל לשון שהמתפלל מבין, והטעם לכך פשוט הוא, שכן התפילה היא בקשת רחמים מלפני ה', ולפיכך, כל לשון שידוע לכוון לבו, ראוי להתפלל בו.

לשון שמברכים ברכת המזון

מי שאכל פת, מְצוּנָה לברך אחר האכילה, שנאמר, "וְיִבְרְכֶתְךָ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאֶרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ" (דברים ח' י). ומבואר במשנתנו שברכה זו נאמרת בכל לשון.

ומבואר בגמרא, שכל זה כשמתפלל בציבור, שאז התפילה מקובלת, כמו שלמדו מהכתוב "הֲיָן אֵל פְּבִיר וְלֹא מְאָס פְּבִיר פֶּחַ לְבִי" (איוב ל"ו ה'), לומר שאינו

רש"י גורס, שענין זה שהברכה נאמרת בכל לשון, פשוט הוא, שהרי נאמר סתם, "וְיִבְרְכֶתְךָ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ", ולא קבע לו הכתוב לשון, ואם כן מברך בכל לשון שמבין.

^א תימה מאי דוחקיה למימר הכי, הוה מצוי למימר, ורבנן תרתי שמעינן מיניה, כדאמר בפרק היה קורא, דתנן, הקורא את שמע ולא השמיע לאוזניו יצא, רבי יוסי אומר לא יצא, ומפרש בגמרא, מאי טעמא דרבי יוסי, משום דכתיב שמע, השמיע לאוזניך, ותנא קמא, שמע, בכל לשון שאתה שומע, ואידך תרתי שמע מינה. [תוס']

ותוס' גורסים, שלא היה הדבר פשוט, שהרי היה מקום ללמוד בגזרה שווה מברכות וקללות של הר גריזים, שהברכות נאמרות דווקא בלשון הקודש, ולכן נאמר, "וְיִבְרְכֶתְךָ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ", לומר שברכה זו היא כלפי ה', ומאחר שכן הוא, תוכל לברך בכל לשון פרסי, והיא כתובה לשון עברי, כאילו היה קורא בעל פה ... [תוס']

סדר הבאת הביכורים

שתרצה, שרק על ידי שאתה מבין דברך, אתה משבח לו בלבב שלם.^א

מצווה להביא ביכורים, מה שגדל תחילה בשדהו, משבעת המינים, שנאמר, "והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה. ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלקיך נתן לך ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם. ובאת אל הפה אשר יהיה בנמים ההם ואמרת אליו ה' היום לח' אלקיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו" (דברים כ"ו א-ג) והכהן מקבל ממנו, ומניח בעזרה לפני המזבח, שנאמר, "ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלקיך" (דברים כ"ו ד), והמביא קורא פרשת ביכורים, שנאמר "וענית ואמרת לפני ה' אלקיך ארמי אבד אבי וירד מצרימה ונגר שם שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב. וגרעו אתנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבדה קשה. ונצצע אל ה' אלקי אבותינו וישמע ה' את קולנו ויבא את עננו ואת עמלנו ואת לחצנו. ויוצאנו ה' ממצרים בגד חזק וברזע וטויה ובמרא גדל ובאתות ובמפתים. ויבאנו אל המקום הזה ויפתו לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש. ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי ה'" (דברים כ"ו ה-י) ולאחר מכן מניח, ומשתחוה, שנאמר "והנחתו לפני ה' אלקיך והשתחית לפני ה' אלקיך. ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלקיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך" (דברים כ"ו י-יא).

ופרשה זו שיש לקרוא כשמביאים את הביכורים, נאמרת בלשון הקדש דווקא, ולא בכל לשון, שכן יש ללמוד בגזרה שווה, שנאמר בענין "עניה ואמירה", "וענית ואמרת לפני ה' אלקיך", וכן נאמר בברכות וקללות של הר גריזים והר עיבל, "וענו הלוים ואמרו אל כל איש ישאל קול רם" (דברים כ"ו י"ד), ומעתה, כשם שברכות וקללות היו בלשון הקדש, [כפי שיתבאר בעז"ה בהמשך], כך מקרא ביכורים בלשון הקדש.^א

ברכות וקללות בלשון הקדש

ברכות וקללות שאמרו הלוויים בהר גריזים והר עיבל, בלשון הקדש היו נאמרות.

לדעת חכמים, ענין זה למד בגזרה שווה ממתן תורה, שנאמר בענין ברכות וקללות "קול", "וענו הלוים ואמרו אל כל איש ישאל קול רם" (דברים כ"ו י"ד), וכן נאמר במתן תורה, "ויהי קול השופר הולך וחסק מאד מלשה ידבר והאלקים יענו בקול" (שמות י"ט י"ט), ומעתה, כשם שמתן תורה בלשון הקדש, כך ברכות וקללות בלשון הקדש.^א

ורבי יהודה לא קיבל מרבתינו גזרה שווה זו, ולפיכך לא למד ממנה, שאין אדם דן בגזרה שווה, אלא אם כן קבלה מרבתינו.

ולדעת רבי יהודה, ענין זה למד בגזרה שווה ממצוות חליצה, שנאמר בענין ברכות וקללות "עניה ואמירה", "וענו הלוים ואמרו אל כל איש ישאל קול רם" (דברים כ"ו י"ד), וכן נאמר בחליצה, "וענתה ואמרה", ומעתה, כשם שמצוות חליצה בלשון הקדש כפי שיתבאר בעז"ה בסמוך, כך ברכות וקללות בלשון הקדש.

^א תימה אדרבה לילך "ואמרת לפני ה' אלהיך" מ"ואמרת לפני ה' אלהיך" מידו מעשר, דהא מדדמי ליה ילפינן. ואם תאמר הכא עניה עניה גמיר, הא לעיל פריך, ונילף אמירה אמירה מלוים, ומהדר דנין עניה ואמירה מעניה ואמירה, ואין דנין עניה גרידתא מעניה גרידתא. [תוס'].
^ב אין לומר, אדרבה נילף "קול" "קול" משבועת הפקדון, דעניה וקול מעניה וקול גמיר, ואין דנין עניה וקול מקול גרידתא. [תוס'].

שבועת העדות בכל לשון

היודע עדות לחבירו, ואומר בשקר שאינו יודע, והשביעוהו על כך, וקיבל השבועה בשקר, הרי זה חייב קרבן עולה ויורד.

ומבואר במשנתנו, שבכל לשון שהשביעוהו, וקיבל עליו השבועה, הרי זה חייב, שלא נאמר "והשביעוהו", לומר שיהא הדין הזה למד משבועת הר גריזים והר עיבל^א, שהיתה בלשון הקודש דווקא, אלא כך נאמר, "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע אם לוא יגיד וישא עונו" (ויקרא ה' א), לשון שמיעה, לומר **בכל לשון שהוא שומע** [=מבין], הרי זה חייב.

שבועת הפקדון בכל לשון

כל הנתבע, שיש בידו ממון השייך לתובע, [כגון שהממון מופקד אצלו, או ניתן לו בהלוואה, או גזול, או חייב לשלם שכר התובע, או מצא דבר שאבד מהתובע], ונשבע על שקר שאין הדבר בידו, ולאחר מכן הודה שנשבע לשקר, חייב לשלם (א) קרן (ב) וחומש (ג) ולהביא אשם גזילות.

ומבואר במשנתנו, שבכל לשון שנשבע על כך לשקר, הרי זה חייב, שכן למדו **בגזרה שווה** שנאמר בענין שבועת הפקדון "נפש כי תחטא וימעה מעל פה ויחש בעמיתו פקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו" (ויקרא ה' כ"א), וכן נאמר בשבועת העדות "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע אם לוא יגיד וישא עונו" (ויקרא ה' א), ומעתה, כשם ששבועת העדות בכל לשון, כך שבועת הפקדון בכל לשון.^א

עד כאן דברים הנאמרים בכל לשון. ומכאן ואילך דברים הנאמרים בלשון הקדש בלבד.

^א והכי נמי איתא בירושלמי, "וברכת", כדי שיהא יודע למי מברך. ומשמע בפרק כיצד מברכין, אפילו אמרה בלשון חול שלא כתיקונה, יצא, דומיא דבנימין רעיא, כרף ריפתא, בתר דכרך אמר, בריך רחמנא מריה דהאי פיתא, ואמר רב דיצא ידי ברכה ראשונה. [] ומ"ואמרת לפני ה' אלהיך", דכתיב גבי וידוי מעשר, לא ילף, דלא דמי להאי, דהכא כתיב "את ה'" אבל התם "לפני ה'", דלחכי כתיב "לפני ה'", דמשמע דבעזרה היה מתודה, ולחכי איצטריך גזירה שוה דאמירה אמירה. [תוס'].

^ב כן פירש רש"י, שלולא הכתוב "ושמעה" היינו למדים משבועת הר גריזים. [] ותוס' כתבו, אי לאו קרא, הוה אמינא נילף "קול" "קול" ממשא, לחכי כתיב ושמעה, דמשמע בכל לשון שהיא שומעת, מדלא כתיב "והשביעה בשבועת האלה". אבל לפירוש רש"י, דפירש, אי לאו קרא הוה אמינא דומיא דשבועת הר גריזים והר עיבל שהיו בלשון הקודש, אדרבה נילף משבועת סוטה שהיא בלשון חול, ועוד נילף "אלה" "אלה" מסוטה, דכתיב בה "שבועת האלה", לחכי אית לך למימר אי לאו דכתיב "ושמעה", לא הוה ידענא אי הוה לן למילף קול קול או אלה אלה. [תוס'].

^ג נראה דהא גזירה שוה לאו דוקא נקט לה הכא, דהא מהיכא תיתי דבעי בלשון קודש, אדרבה בלא גזירה שוה דתחטא תחטא הוה משמע טפי דבכל לשון, דהוה ילפינן מעילה מעילה מסוטה, אלא אנן דילפינן בשבועות בהא גזרה שוה דבתביעת ממון הכתוב מדבר, נקט לה נמי הכא. [תוס'].

בקי צור

כה ככה עניה ואמירה

חליצה בלשון הקדש

רבי יהודה אומר, כל מקום שנאמר "כה" או "ככה" או "ענייה ואמירה" בדבר התלוי בדבור, אינו אלא לשון הקודש.

מי שמת בלא בנים, והניח אשה ואחים, האשה זקוקה לאחד מהאחים לייבום או חליצה. "ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים ואמרה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי" (דברים כ"ה ז'). "וקראו לו זקני עירו ודברו אליו ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה" (דברים כ"ה ח'). "ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וקלצה געלו מעל רגלו וקראה בנמי וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו. ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל" (דברים כ"ה ט-י).

"כה" בברכת כהנים, שנאמר בה, "דבר אל אהרן ואל בניו לאמר פה תברכו את בני ישראל אמור להם" (במדבר ו' כ"ג). [וחולק על חכמים שלמדו הדבר בגזרה שווה כפי שיתבאר בעזה"י לקמן בדף ל"ח].

וכל הדברים הללו שהם אומרים, "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי", "לא חפצתי לקחתה", "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו", אומרים אותם בלשון קודש דוקא, ולא בלשון אחר.^א

"ככה" בחליצה, שנאמר בה, "ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וקלצה געלו מעל רגלו וקראה בנמי וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו" (דברים כ"ה ט). [וחולק על חכמים שלמדו הדבר בגזרה שווה כפי שנתבאר לעיל].

לדעת חכמים, ענין זה למד בגזרה שווה מברכות וקללות של הר גריזים והר עיבל, שכן בפרשת חליצה נאמר "עניה ואמירה", "וענתה ואמרה", וכן נאמר בברכות וקללות של הר גריזים והר עיבל, "וענו הלויים ואמרו אל כל איש ישראל קול רם" (דברים כ"ז י"ד), ומעתה, כשם שברכות וקללות היו בלשון הקדש, [כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך], כך החליצה בלשון הקדש.

"ענייה ואמירה" בברכות וקללות של הר גריזים והר עיבל, ולומד בגזרה שווה מחליצה. [וחולק על חכמים שלמדו הדבר בגזרה שווה מתורה "קול" "קול", כפי שנתבאר לעיל].

ולדעת רבי יהודה, אין צריך ללמוד זאת בגזרה שווה, כי מהפרשה עצמה יש ללמוד, זאת שנאמר בענין, "וענתה ואמרה ככה", ללמד, שיש לה לומר בלשון האמור בפרשה, ולא בלשון אחר.

[דברים י"א לז] הלא הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש בארץ הפנימי הישב בערב מול הגלגל אצל אלוני מר.]

הר גריזים והר עיבל

דברים המעכבים בחליצה

כשהיו ישראל במדבר ממזרח לירדן, נאמר להם, שאחרי שיעברו את הירדן לצד מערב, יקבלו עליהם ברכות וקללות בהר גריזים ובהר עיבל, ככתוב, "היה פי וביאף ה' אלקיך אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה ונתתה את הנקרה על הר גריזים ואת הקללה על הר עיבל" (דברים י"א כ"ט). ונתן להם הכתוב סימן למקומם של ההרים הללו, "הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש בארץ הפנימי הישב בערב מול הגלגל אצל אלוני מר" (דברים י"א כ"ט). ונחלקו חכמים בביאור הכתוב הזה.

הכל מודים, שהמעשים האמורים בחליצה, כלומר חליצה וריקה, מעכבים הם, ואם לא נעשו, אינה חלוצה, שנאמר "ככה יעשה" לומר כל מעשה שבפרשה מעכב.

לדעת חכמים, דין זה לבדו למד מהכתוב "ככה יעשה".

ולדעת רבי יהודה, אם היה כתוב "כה יעשה", היה לנו ללמוד מכאן דין אחד, אבל עכשיו שנאמר "ככה", יש לנו ללמוד מהכתוב שני דברים. (א) יש לדרוש "וענתה ואמרה ככה", ללמד, שיש לה לומר בלשון האמור בפרשה. (ב) ויש לדרוש, "ככה יעשה", ללמד, שכל שהוא מעשה מעכב.^ב

לדברי רבי יהודה ומשנתנו, הר גריזים והר עיבל אלו, הם אותם הנקראים כן היום, שהם באזור שומרון, וחוקים יותר ממאה ועשרים מיל מן הירדן.^ג שכן הכתוב הזה מתפרש, "הלא המה בעבר הירדן", כלומר מעבר לירדן ואילך, וחוקים ממנו הרבה לצד מערב. "אחרי דרך מבוא השמש", "מבוא השמש" הוא צד מזרח, שמשם חמה באה וזורחת, ו"אחרי" היינו רחוק ומפוג ממנו,^ד כלומר בצד מערב שהוא רחוק מצד מזרח. "בארץ הפנימי הישב בערב" אלו הר גריזים והר עיבל שעכשיו יושבים בהם כתיים.^ה "מול הגלגל", סמוך

^א הנה בדבר שינוי הברות בין אנשי אשכנז ובין אנשי ספרד, ודאי אין לשנות מהברה של אבותינו שהיו קורין בהברה זו אלפי שנים, לא מבעיא אם נימא שהוא גם מחלוקת לדינא איך לקרות, שודאי אין לנו לשנות, דהרי לבני אשכנז אינו אמת כהברה הספרדית, ובפרט שבני אשכנז היו הרוב בכל הדורות, אלא אף אם נימא כדמסתבר שליכא פלוגתא לדינא, ושניהם היו כשרין לדינא, דהא לכאורה מוכרחין לומר כן, דקריאת חליצה הא נקרא בלשון הקדש דוקא, ואם היבם והיבמה אין יכולין לקרא, מעכבת הקריאה, דאף באינה יכולה לקרא "לא אבה" בנשימה אחת מעכבת ... ונמצא שנצטרך ללמד את האשה שתוכל לקרא בכל ההברות, דאם לא כן, נמצא שחליצות דשל הספרדים פסולות לדין, וחליצות שלנו פסול להספרדים, שלא מצינו דבר כזה, ולכן משמע ששתי ההברות כשרין, שלכן אף שהאשה אינה יודעת אלא הברה אשכנזית או רק הברה ספרדית, כשרה החליצה ... לא שגם אבותינו במדבר ובמקדש ראשון נתחלקו לכמה הברות, אלא שאף שהם דברו בהברה אחת והתורה ניתנה באותה הברה אחת שדברו אבותינו, ורק אותה הברה הוא לשון הקדש האמתי, כשרין כל הברות לברכת כהנים ולחליצה. [אג"מ או"ח ג' סימן ה'].
^ב ורובן, "כה" "ככה", לא משמע להו. [גמרא]. לא ידענו אי דריש רבי יהודה מכה ככה, דכל האמור בפרשה, אפילו קריאה מעכבא, דאין לשנות מכל האמור, דלחכי האני כה ככה, וממילא היו לשון קודש נמי עיכובא, דפרשה נאמרה בלשון קודש. [ו] ותימה לומר כן דאם כן כמאן מרבתינו

סבירא ליה, לא כרבי אליעזר ולא כרבי עקיבא, דתרווייהו מודו דקריאה לא מעכבא, ולא פליגי אלא ברקיקה, דלרבי אליעזר מעכבא, כיון דהוי מעשה, ולרבי עקיבא לא מעכבא, מעשה באיש בעיניו. [ו] ואם אית לך למימר דרבי יהודה סבר דדוקא בלשון קודש מעכב, אבל אם לא קראה כלל אינו מעכב, גם הוא סברא תמוה, שאם לא קראה כלל אינו מעכב, ואם קראה חול מעכב. [ו] ומסתברא טפי למימר, דסבירא ליה דקריאה מעכב, ופליגי אתנא דמתניתין בפרק מצות חליצה, דקא סבר רבי יהודה לא נחלקו רבי עקיבא ורבי אליעזר בדבר זה ... [ו] ותמיה לרבי ... ויש לומר דהכי פירושו, ורבי יהודה האי דמעשה מעכב מכה ככה, דאי לא הוי כתיב אלא כה, ה"א דרשינן ליה דוקא אקריאה שלפניו, להכי כתיב ככה יתירא, למדרשיה נמי אמעשה שלאחריה. [תוס'].
^ג ירושלמי ... על דעתיה דרבי יהודה, מאה ועשרים מיל הלכו באותו היום. [תוס'].
^ד ומצינו בבראשית רבה, כל מקום שנאמר "אחרי", מופלג. [רש"י].
^ה שהושבו בהם סנחריב, כשהגלה עשרת השבטים, דכתיב "ויבא מלך אשור אנשים מבבל ומכותה ומעוא וגו' וישיבם בערי שמרון", והנך ערי שמרון ניהו. [רש"י].

הליכת הארון עם בני ישראל במסעיהם

בשני דברים נשתנית הליכת הארון ביום שעברו את הירדן מהליכתו בשאר מסעות.

א. בכל יום ויום, הארון נוסע אחר שני דגלים, כמבואר בפרשת נשא, ובאותו היום שעברו את הירדן, **נסע הארון תחילה**, שנאמר, "והנה ארון הברית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עִבְרָ לְפָנֶיכֶם בְּיַרְדֵּן" (יהושע ג' י"א). לפני כולכם.

ב. בכל יום ויום, לויים בני קהת נושאים את הארון, ובאותו היום שעברו את הירדן, **נשאווה כהנים**, שנאמר, "וְהָיָה כְּנֹחַ כְּפֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נִשְׂאֵי אֲרוֹן ה' אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ בְּמִי הַיַּרְדֵּן מִי הַיַּרְדֵּן יִקְרְתוּן הַמַּיִם הַיַּרְדֵּיִם מִלְמַעְלָה וְיַעֲמִדוּ גַד אֶחָד" (יהושע ג' י"ג)

בשלושה מקומות נשאו כהנים את הארון

רבי יוסי אומר, בשלושה מקומות נשאו כהנים את הארון.

א. כשעברו את הירדן. כפי שנתבאר לעיל.

ב. כשסבבו את יריחו. שנאמר, "וַיֵּלְאֹמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר שְׂאוּ אֶת אֲרוֹן הַבְּרִית וְעָבְרוּ לִפְנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ אֶת אֲרוֹן הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לִפְנֵי הָעָם" (יהושע ג' ו').

ג. כשהחזירו את הארון למקומו. כלומר כשנתנוהו בבית קדשי הקדשים במקדש שבנה שלמה^ה, שנאמר, "וַיָּבֵאוּ כָּל זָקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת הָאֲרוֹן" (מלכים א' ח' ג').

דף ל"ד

עמידת מי הירדן

נתבאר, שבאותו יום שעברו ישראל את הירדן, נשאו הכהנים את הארון, והוליוכוה לפני העם. ומבואר, שכשנטבלו רגלי כהנים במי הירדן בשפתו המזרחית, **מיד חזרו המים לאחוריהם, כלומר לא המשיכו במרוצתם** כנגד הכהנים ואילך, **אלא הגיעו עד מקום הכהנים**, ונעמדו שם, **ולא המשיכו לרדת** עד שעברו כל העם, **והמים הבאים אחריהם נגבהים ועולים למעלה**, שנאמר, "וַיָּבֵאוּ נִשְׂאֵי הָאֲרוֹן עַד הַיַּרְדֵּן וַרְגְּלֵי הַכֹּהֲנִים נִשְׂאֵי הָאֲרוֹן נִטְבְּלוּ בַקֶּצֶה הַמַּיִם וְהַיַּרְדֵּן קָמָא עַל כָּל גְּדוֹתָיו כֹּל יְמֵי קִצְרוֹ. וַיַּעֲמִדוּ הַמַּיִם הַיַּרְדֵּיִם מִלְמַעְלָה קָמוּ גַד אֶחָד הַרְחֵק מֵאֲדָם" הַיַּרְדֵּן מֵאֲדָם קָמוּ צָרְתוּ וְהַיַּרְדֵּיִם עַל יָם הַיַּרְבֵּה יָם הַמִּלַּח תִּמְנוּ נִכְרְתוּ וְהָעָם עָבְרוּ וַיָּבֵאוּ יְרִיחוֹ" (יהושע ג' ט"ו). **ונחלקו חכמים כמה גבהו המים.**

מתי נאמרו הברכות והקללות

בסוגיתנו מבואר, שנאמרו הברכות והקללות בהר גריזים והר עיבל, **באותו יום שעברו ישראל את הירדן**, ואחר כך בנו שם את המזבח, מהאבנים שהביאו מהירדן.

ולדעת רבי ישמעאל בירושלמי, אף על פי שהקימו את האבנים באותו יום שעברו את הירדן, לא נאמרו הברכות והקללות, אלא לאחר ארבע עשרה שנה של כיבוש וחלוקה, שכל מקום שאמרה תורה לשון "ביאה", (כמו שנאמר כאן "כי ביאדך"), אינו אלא לאחר כיבוש וחלוקה.

^א משמע מקום הרואה את הגלגל, כדאמר, "ממול ערפי", מול הרואה את העורף. [תוס'].

^ב ירושלמי ... על דעת רבי אלעזר לא זזו ממקומם. [תוס'].

[יהושע ד' א-ט] וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תִּמְנוּ כֹּל הַגּוֹי לַעֲבוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן [וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: קָחוּ לָכֶם מִן הַעֵם שְׁנַיִם עֶשֶׂר אַנְשִׁים אִישׁ אֶחָד מִשִּׁבְט. וַיֵּצְאוּ אוֹתָם לֵאמֹר שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצֵּב רִגְלֵי הַחֲהֻנִּים הַכִּין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַבְנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנְחַתֶּם אוֹתָם בְּמַלּוֹן אֲשֶׁר תִּלְיֵנוּ בּוֹ הַלַּיְלָה. וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ אֶל שְׁנַיִם הָעֶשֶׂר אִישׁ אֶחָד מִבְּנֵי הַכִּין וַיִּשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד מִשִּׁבְט. וַיֹּאמֶר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ עֲבְרוּ לִפְנֵי אַרְוֹן ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶל תּוֹךְ הַיַּרְדֵּן וְהָרִימוּ לָכֶם אֶבֶן אַחַת עַל שְׁכָמוֹ לְמַסְפֵּר שְׁבַטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל. לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אֹתוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי יִשְׁאַלְוּ בְּנֵיכֶם מִחַר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם. וַאֲמַרְתֶּם לָהֶם אֲשֶׁר נִכְרְתוּ מִיַּמֵּי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי אַרְוֹן בְּרִית ה' בְּעֲבָרוֹ בַּיַּרְדֵּן וְנִכְרְתוּ מִיַּרְדֵּן וְהָיָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לְזִכָּרוֹן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עוֹלָם. וַיַּעֲשׂוּ כֹ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוֹשֻׁעַ וַיִּשְׂאוּ שְׁתֵּי עֶשְׂרֵה אַבְנִים מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ לְמַסְפֵּר שְׁבַטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲבְרוּ עִמָּם אֶל הַמַּלּוֹן וַיִּנְחֹסוּ שָׁם. וְשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַבְנִים הָקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן תַּחַת מַצֵּב רִגְלֵי הַחֲהֻנִּים לְשָׂאֵי אַרְוֹן מִבְּרִית וַיְהִי שֵׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

תנינת האבנים בירדן להיות סימן שעברו בו

עודם בירדן, ציוה אותם יהושע להקים שנים עשר אבנים בירדן, תחת מצב רגלי הכהנים, שישארו שם לעולם, ויהיו סימן לבנים שעברו אבותיהם את הירדן.

שנאמר "וַיֹּאמֶר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ עֲבְרוּ לִפְנֵי אַרְוֹן ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶל תּוֹךְ הַיַּרְדֵּן וְהָרִימוּ לָכֶם אֶבֶן אַחַת עַל שְׁכָמוֹ לְמַסְפֵּר שְׁבַטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל. לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אֹתוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי יִשְׁאַלְוּ בְּנֵיכֶם מִחַר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם. וַאֲמַרְתֶּם לָהֶם אֲשֶׁר נִכְרְתוּ מִיַּמֵּי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי אַרְוֹן בְּרִית ה' בְּעֲבָרוֹ בַּיַּרְדֵּן וְנִכְרְתוּ מִיַּרְדֵּן וְהָיָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לְזִכָּרוֹן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עוֹלָם".

לקיחת האבנים מהירדן לבנות בהם מזבח

עודם בירדן, ציוה אותם יהושע לקחת שנים עשר אבנים מהירדן, מתחת מצב רגלי הכהנים, ובהם יבנו מזבח במקום שילונו בו הלילה, כלומר בהר עיבל, [ולאחר מכן קפלום וקבעום בגלגל].

שנאמר "וַיֵּצְאוּ אוֹתָם לֵאמֹר שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצֵּב רִגְלֵי הַחֲהֻנִּים הַכִּין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַבְנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנְחַתֶּם אוֹתָם בְּמַלּוֹן אֲשֶׁר תִּלְיֵנוּ בּוֹ הַלַּיְלָה" (יהושע ד' ג).

משקל האבנים

אמר רבי יהודה, אבא חלפתא ורבי אליעזר בן מתאי וחנניא בן חכינאי עמדו על אותן אבנים, ושיערום, כל אחת ואחת שקולה כארבעים סאה.

כח בני ישראל לשאל משאות

נתבאר שהאבנים שטענו על עצמם אותם אנשים בירדן היו כל אחת משקל ארבעים סאה. וקבלה בידינו, שמשא שאדם טוען על עצמו בלא סיוע, הוא

לדעת רבי יהודה, המים היו הולכים וגבוהים עד גובה שנים עשר מיל, כשיעור אורך מחנה ישראל, שמחנה ישראל היה שנים עשר מיל על שנים עשר מיל, והם עברו את הירדן כסדר חנייתם, ונמצא שהזמן שעברו כולם את הירדן, הוא כשיעור מהלך שנים עשר מיל, ובמשך זמן זה גבהו גם המים שנים עשר מיל.

ורבי אלעזר ברבי שמעון הקשה על דברי רבי יהודה, שכן המים קלים במרוצתם יותר מבני אדם, ואם כן במשך הזמן שבני אדם הולכים שנים עשר מיל, המים מהלכים הרבה יותר משנים עשר מיל. ולפיכך אמר רבי אלעזר ברבי שמעון, שהיו מים נגדשים ועולים כיפין [=אולמות] על גבי כיפין, יתר משלש מאות מיל¹, עד שראו אותן כל מלכי מזרח ומערב, שנאמר, "וַיְהִי כַשְׂמַע כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מָה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם אֶת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מִי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עֶבְרָם² וַיִּמְסוּ לָבָבָם וְלֹא הָיָה בָם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" (יהושע ה' א), והיאך שמעו? על ידי שגבהו המים ונראו למרחוק.

ובסוים דברי רבי אלעזר ברבי שמעון הני"ל, ששמעו כל מלכי מזרח ומערב את אשר הוביש ה' את מי הירדן, הוסיפו ואמרו, שגם קודם שעברו את הירדן, היו הכל מתפחדים עדיין מפני שמועת קריעת ים סוף, כמו שאמרה רחב למרגלים ששלח יהושע קודם עוברם את הירדן, "כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מִי יַם סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וְאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם לַשָּׁנִי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחוֹן וְלַעֲוֹג אֲשֶׁר הִתְרַמְּתָם אוֹתָם. וַנִּשְׁמַע וַיִּמְסוּ לָבָבָנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵיכֶם בְּשָׂמִים מִפְּעֹל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת" (יהושע ב' י"א).

ובעזה"י בהמשך עוד תתבאר מחלוקת רבי יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון בשני אופנים.

תנאי שהתנה עמהם יהושע בעברם את הירדן

עודם בירדן, דיבר עימהם יהושע דברים, כמבואר בכתוב, "וַיְהַחֲהִימוּ לְשִׂאֵי הָאָרֶץ עֹמְדִים בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן עַד תַּם כֹּל הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת יְהוֹשֻׁעַ לְדַבֵּר אֶל הָעָם כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיִּמְהָרוּ הָעָם וַיַּעֲבְרוּ" (יהושע ד' י), וכך אמר להם יהושע, דעו על דעת מה אתם עוברים את הירדן, על מנת שתורישו את יושבי הארץ מפניכם², כמו שציוה משה, "וְהוֹרִשְׁתֶּם אֶת כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְאֲבַדְתֶּם אֶת כָּל מִשְׁפְּחֹתֵיכֶם וְאֶת כָּל צִלְמֵי מִשְׁכַּתְכֶם תִּאֲבְדוּ וְאֶת כָּל בְּמֹתֶם תִּשְׁמִידוּ" (במדבר ל"ג נ"ב), אם אתם עושים כן, מוטב, ואם לאו, באים מים ושוטפים אותיכם, כלומר אותי ואתכם.

¹ תימה לר"י, והא ליכא מעיבא לארעא אלא תלתא פרסי. ויש לומר שהיו נגדשין והולכין למעלה מן העננים. ירושלמי, רבי לוי אומר עד לבו של רוקיע, תמן אמרינן עד בבל, נאמר כאן "הרחק", ונאמר להלן, "מארץ רחוקה מבבל". [תוס'].

² "עברנו" כתיב.

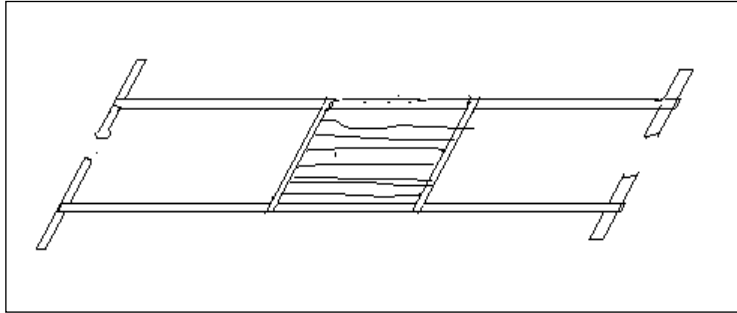
³ ובירושלמי: אמר ריש לקיש, בירדן קיבלו עליהן את הנסתרות, אמר להן יהושע, אם אין אתם מקבלין את הנסתרות, המים באין ושוטפין אתכם. אמר רבי סימון ב"ר זבדי, ויאות, תדע לך שהוא כן, שהרי עכן חטא, ורובם של סנהדרין נפלה בעי. אמר רבי לוי, ביבנה הותרה הרצועה, יצתה בת קול ואמרה, אין לכם עסק בנסתרות. [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א
לע"נ הר"ר אריה דוד הכהן פינק ז"ל בן הר"ר משה מאיר ז"ל

גיליון 65ח
מסכת סוטה ל"ב – מ"ב

העמודים המסורגים בחבלים, והאשכול נתון בחבלים, ועל כל מוט מאלו המוטות שני מוטות פחותים מהן, מוט בראש זה ומוט בראש זה, נמצאו ארבע מוטות בראשי שני מוטות הנתונים בראשי העמודים, וכל מוט ומוט מאלו ארבעה מוטות היו טוענים אותן שני אנשים, נמצאו שמנה סובלים את האשכול.

ואמנם מן המקרא לבדו אין ללמוד אלא זאת, שנשאוהו בכפל מוטות, אבל ענין זה שנשאוהו שמונה באופן הני"ל, למד רבי יצחק מסברא, שכן רימון ותאינה די להם אחד שישא כל אחד מהם, ויהושע וכלב לא נשאו כלום מטעם שיתבאר בעזה"י בסמוך, ואם שמונה נותרו לשאת האשכול, ונשאוהו באופן הני"ל.²

יהושע וכלב לא נשאו כלום

נתבאר, שיהושע וכלב לא נשאו מפירות הארץ כשאר מרגלים, ונאמרו שני טעמים לדבר זה. (א) מפני חשיבותם. (ב) משום שלא היו באותה עצה רעה של מרגלים, שהמרגלים לרעה נתכוונו, להביא אשכול משונה כזה, לומר, כשם שפירותיה משונים, כך יושביה משונים וגבורים וגבוהים.

צורת מחנה ישראל בעברם את הירדן

כשישראל היו חונים סביב המשכן, היה מחנה ישראל שנים עשר מיל על שנים עשר מיל. ולהלן יתבאר בעזה"י היאך היו ישראל, כשעברו את הירדן.

לדברי אחד האמוראים, (רבי אמי או רבי יצחק נפחא), נחלקו רבי יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון בדבר זה.

לדעת רבי יהודה, שאמר, לא גבהו המים אלא שנים עשר מיל כאורך מחניהם, כסדר חנייתם עברו בירדן³, שכל רוחב שנים עשר מיל של המחנה עברו יחד, ונמצא שלא שהו בהליכתם אלא שיעור מהלך שנים עשר מיל של אורך

שליש ממה שנושא כשאר מסייעו לתת על כתפו⁴. ומאחר שכל אחד מהם טען עצמו אבן במשקל ארבעים סאה, אם היה אחר מגביה עליהם, היו יכולים לשאת משא של מאה ועשרים סאה.

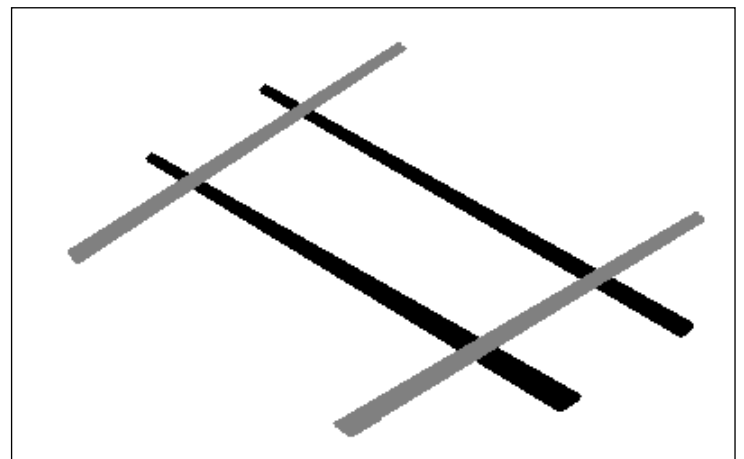
אשכול ענבים שנשאו המרגלים

נתבאר שאדם שהיו טוענים אותו משא, יכול לשאת משקל מאה ועשרים סאה. ומכאן את למד, כמה היה באשכול שנשאו המרגלים, שהרי נשאו אותו שמונה בני אדם, כפי שיתבאר בסמוך, והיו מסייעים זה את זה להרימו, ואם כן משקלו היה 8 פעמים 120 סאה, כלומר 960 סאה [=32 כור]. ולפי דעת רבי עקיבא בירושלמי, שנשאו אותו ששה עשר בני אדם, היה משקלו 1920 סאה.

כיצד נשאו המרגלים את פירות הארץ שהביאו

מרגלים ששלח משה לרגל את הארץ, הביאו עימהם אשכול ענבים, ורימון, ותאנה, שנאמר, "וַיָּבֵאוּ עַד נַחַל אֶשְׁכְּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זֶמְרָה וְאֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשְׂאֶהוּ בְּמוֹט בְּשָׁנִים וּמִן הָרְמָנִים וּמִן הַתְּאֵנִים" (במדבר י"ג כ"ג).

והנה בענין נשיאת האשכול נאמר, "וַיִּשְׂאֶהוּ בְּמוֹט בְּשָׁנִים", ואין הכוונה לכך שנשאוהו רק שנים במוט, שאם כן די היה לכתוב "וַיִּשְׂאֶהוּ בְּמוֹט", והיינו יודעים שנשאוהו שנים, כדרך שנושאים במוט, ולמה נאמר "וַיִּשְׂאֶהוּ בְּמוֹט בְּשָׁנִים"? אמר רבי יצחק מלמד שנשאוהו בשני מוטות, טורטני וטורטני דטורטני, ופירש רש"י, משא ומשא תחת משא, שהתחתונים מסייעים את העליונים, ובכל אחד, כלומר הן בעליונים והן בתחתונים היו שני מוטות. כיצד? שני מוטות הולכים זה אצל זה, וארבעה נושאים אותם. ושני מוטות אחרים, וארבעה בני אדם נושאים אותם, והם באלכסון מתחת שנים העליונים, מוט אחד לראש האחד, ומוט אחד לראש השני, והולכים באלכסון.

ור"ח פירש שטורטני בלשון יון הוא קנה של מאזנים וכך נשאוהו, הביאו שני עמודים, וסירגום בחבלים, [כלומר קשרו חבלים מזה לזה עד שנעשה כעין מטה], ונתנו האשכול על גבי חבלים, ונתנו מוטות בחבלים בקצה העמודים המסורגים והאשכול, נתן מוט אחד מן הקצה מזה הראש וכיוצא בה בראש מקצה האחר נמצאו שתי מוטות בראש

² ירושלמי, כתיב "איש אחד איש אחד למטה", על דעתיה דרבי ישמעאל דו אומר לשונות ריבוי הן, שנים עשר היו, שמנה באשכול, ארבעה בתאנים ורימונים ובנושאי כלים. על דעתיה דרבי עקיבא דו אומר לשונות כפולים, עשרים וארבעה היו, ששה עשר באשכול, שמנה בתאנים ורימונים ונושאי כלים. על דעתיה דרבי ישמעאל טורטנין, על דעתיה דרבי עקיבא טורטנין וטורטני טורטנין. [תוס'].

³ באורך ורוחב חנייתן נכנסו בירדן, אבל לאחר שנכנסו בירדן, נמשכו זה אצל זה, וצמצמו עצמן, שאם לא תאמר כן, אלא כדרך חנייתן עמדו בירדן, אם כן לא עמדו כולם בירדן בשעה שהתנה יהושע עמהן ... אלא על כרחך בירדן לא היו עומדים כדרך חנייתן אלא מצומצמין. [תוס'].

⁴ ירושלמי: לא דמי ההוא דטעין מן ארעא אל ארכבותיה, ומן ארכבותיה לכתפייה, להווא דתלי ליה מן ארעא על כתיפיה. ולא דמי ההוא דתלי ליה, להווא דאחורן טעין ליה. [תוס'].

כוונת המרגלים

המחנה^א.

בענין בקשת ישראל לשלוח את המרגלים נאמר "ותקרבון אלי כלכם ותאמרו
נשלחה אנשים לפנינו ונחפרו לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה
ואת הערים אשר נבא אליהן" (דברים א' כ"ב), ואמר רבי חייא בר אבא, כששאלו כן, לא
נתכוונו אלא לבושתה של ארץ ישראל, שנאמר כאן, "ונחפרו לנו את הארץ",
והוא לשון בושה, ככתוב, "ונחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות בחר ציון
ובירושלם ונגד זקניו כבוד" (ישעיהו כ"ד כ"ב)

ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, שאמר, גבהו המים יותר משלוש מאות מיל,
לא עברו בירדן כסדר חנייתם, אלא בזה אחר זה, ולכן נמשך הדבר זמן רב
יותר ממהלך שנים עשר מיל, עד שגבהו המים יותר משלוש מאות אמה^ב.

ולדברי אחד האמוראים, [רבי אמי או רבי יצחק נפחא], לא נחלקו רבי יהודה ורבי
אלעזר ברבי שמעון בדבר זה, **ולדברי הכל עברו בירדן כסדר חנייתם**.

ולדעת רבי יהודה, היו עוברים בירדן במהירות, כמהירות שהמים יורדים
בירדן [=מר סבר אדם קל], ולכן גבהו המים רק שנים עשר מיל כשיעור זמן
הליכתם.

מרגלים על שם מעשיהם נקראו

אמר רבי יצחק, דבר זה מסורת בידינו מאבותינו, מרגלים, על שם מעשיהם
נקראו. ואנו לא עלתה בידינו, כלומר אין אנו יודעין לדרוש אלא אחד. "למטה
אשר סתור בן מיכאל" (במדבר י"ג י"ג), "סתור", **סתור מעשיו של הקב"ה**.
"מיכאל", **שעשה עצמו** [=מילה זו אמורה כלפי מעלה] **מך** [=חלש], כמבואר
בהמשך, שאמרו, אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם.

ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, המים במרוצתם מהירים הרבה ממהירות
מהלך בני ישראל בירדן [=מר סבר מים קלים], ועל ידי זה גבהו המים יותר
משלוש מאות מיל.

שילוח המרגלים

שילוח המרגלים **לא היה על ידי ציווי הקב"ה**, שאין אדם בורר חלק רע
לעצמו, כלומר הקב"ה לא היה מצווה לו לעשות דבר שסופו בא לידי תקלה.

אמר רבי יוחנן, אף אנו נאמר, "למטה נפתלי נחבי בן נפסי" (במדבר י"ג י"ד), **נחבי**
שהחביא דבריו של הקב"ה. "נפסי", **שפיסע על מדותיו של הקב"ה**, כלומר
דילג ולא אמר האמת כמו שהיא.

ובדף י"א נתבאר, "קלב בן יפנה", שהיה בן שנפנה מעצת מרגלים.

אבל העם, הם שבקשו לשלוח המרגלים, ככתוב "ותקרבון אלי כלכם ותאמרו
נשלחה אנשים לפנינו ונחפרו לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את הדרך אשר
נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן" (דברים א' כ"ב).

תפילת כלב בחברון

בענין ביאת המרגלים לארץ נאמר "ונעלו בניב ובא עד חברון ושם אחימו ששי
ותלמי ילידי הענק וחברון שבע שנים נבנתה לפני צען מצרים" (במדבר י"ג כ"ב), פתח בלשון
רבים "ונעלו" וסיים בלשון יחיד "ונבא", וביאר רבא, מלמד, שפירש כלב
מעצת מרגלים, והלך ונשתטח על קברי אבות בחברון^ג, ואמר להם, **אבותי,
בקשו עלי רחמים, שאנצל מעצת מרגלים**.

וזהו שנאמר בפרשת מרגלים, "שלח לך אנשים ונתרו את ארץ פגוע אשר אני נתן לבני
ישראל איש אֶחָד איש אֶחָד לְמִטָּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלְחוּ כָל נְשִׂיא בְהֵם" (במדבר י"ג ב'), "שִׁלַּח לָךְ"
מדעתך אני איני מצווה אותך, אך אם הם מבקשים, איני מעכב ו**תוכל לשלוח
מדעתך**.

וזהו שנאמר, "וייטב בעיני ה' דברך ויאסח מכם שנים עשר אנשים איש אֶחָד לְשִׁבְטֵי" (דברים
א' ג'), "בעיני", ולא בעיניו של מקום.

וזהו שנאמר, "ועבדי קלב יעקב היתה רוח אחרת עמו ונמלא אהרי ונהביאתיו אל
הארץ אשר בא שמה ונרעו יורשנה" (במדבר י"ד כ"ד), והיא חברון, כמו שנאמר,
"וייתן את חברון לקלב בן יפנה לנחלה" (יהושע י"ד י"ג), הרי שכלב הוא זה שהלך
מתחילה לחברון.

תפילת משה על יהושע

נתבאר שכלב התפלל על קברי אבות להינצל מעצת מרגלים אבל יהושע לא
הוצרך לכך, שכבר בקש עליו משה רחמים, שנאמר, "אלה שמות האנשים אשר שלח
משה לתור את הארץ ונקרא משנה להושע בן נון והושע" (במדבר י"ג ט"ז), כלומר, **יה
יושיע מעצת מרגלים**.

^א ותימה לר"י, נהי דרך חנייתן עברו מכל מקום, הלא עמדו בירדן עד שגמר יהושע התנאים ונטלו
האבנים, ולא חזר לאיתנו עד שעברו כולו, אם כן, אותם חמישים אמה של ירדן, ושהות זה שעברו
היו המים נגדשין ועולין יותר על שנים עשר מיל. ויש לומר, אותו גודש שהיה מיותר על שנים עשר
מיל לא הגיע לכלל גובה מיל, ולהכי לא חשיב ליה. [תוס'].

^ב דאי חנייתן עברו, משום קולא דמים מאדם, לא נגבהין כל כך. [רש"י]. תימה אם כן אמאי תלי
ליה רבי אלעזר בקלות המים, והלא אינו תלויה אלא בעיכוב העברתם. ויש לומר דבתרתי פליגי,
על מה שמשוה קלות האדם לקלות המים, אמר זה אינו, שאפילו אם היו עוברין דרך חנייתן, היו
המים נגדשין יותר משלוש עשרה מיל, והוא לא אמר אלא שנים עשר, ועוד שבוה אחר זה עברו.
ועל זה תמיה רבי, אם בזה אחר זה עברו, מה קצבה שייך דקאמר שלש מאות ... ונראה דלרבי
אלעזר בר שמעון לא עברו כלל דרך חנייתן, שהרי בשעת חנייתן היו מפוזרים, מפני שהיו נוטים
אהליהם זה רחוק מזה כדרך חניית שיירות, אבל כשעברו נמשכו כולן זה אצל זה, ושמה לא היה
כל ישראל כי אם ברוחב חצי מיל על חצי מיל, וכשעברו זה אחר זה כדרך בני אדם העוברין דרך
שביל אחד בעשרה בני אדם זה אצל זה, יכול להיות כשיעור ששים ריבוא ששוהין בהעברתן כל כך.
[תוס'].

^ג נראה דהכי פירושו, אף על פי שהדבר ידוע שמים קלים, היינו דוקא כשהו יורדין כדי דרך
מרוצתן, אבל כאן שהיו נגדשין ועולין, שיעור קלות מים ושיעור קלות אדם שוה. [תוס'].

גיבורים שהיו בחברון

כשהלך כלב לחברון, היו בה גיבורים מפורסמים ילידי הענק, שנאמר, "וְשֵׁם אַחִימֵן שֵׁשִׁי וְתַלְמִי יְלִידֵי הָעֵנָק".

"אַחִימֵן" מיומן שבאחינו, כלומר גבור שבהם, [והגבור נקרא מיומן שדומה הוא ליד הימין החשובה מן השמאל]. וי"א "אַחִימֵן" בנה ענת.

"שֵׁשִׁי" שמשים את הארץ כשחתות, כלומר, מקום רגליו מעמיק בארץ מרוב כובדו, וניכר שם כגומא וכשחת^א. וי"א "שֵׁשִׁי" בנה אלש.

"תַּלְמִי", שמשים את הארץ תלמים תלמים כתלמי המחרישה, שמעלה העפר ומעמיק בארץ. וי"א "תַּלְמִי" בנה תלבוש.

ונקראו גיבורים אלו "יְלִידֵי הָעֵנָק", על שם שהיו מעניקים את החמה בקומתם, כלומר, מרוב גובה קומתם, דומים הם כאילו צוארם נוקב ועונק בנקב שהחמה יוצאה בו.

מעלת חברון על צוען מצרים

הכתוב אומר, "וַחֲבֵרוֹן שָׁבַע שָׁנִים בְּבִנְתָּהּ לִפְנֵי צֶעֶן מִצְרַיִם", ואי אפשר לומר, שהכוונה לכך שחברון נבנתה ממש שבע שנים לפני צען מצרים, שהרי מצרים היה בנו השני של חם, וכנען, שחברון בארצו, בנו הרביעי של חם, שנאמר, "וּבְנֵי חָם כּוֹשׁ (ב) וּמִצְרַיִם וּפּוּט (ד) וּכְנַעַן" (בראשית י"ו), ואין דרך שיבנה אדם תחילה בית לבנו קטן, ואחר כך לבנו גדול. אלא כוונת הכתוב היא, שחברון היתה מבונה, כלומר טובה בגידוליה, פי שבעה מצוען, שמה שגדל בצוען בשבע שנים, גדל בחברון בשנה אחת.

מעלת ארץ ישראל על שאר ארצות

חברון היתה מקום גרוע לגידולים מכל ארץ כנען, שהיא כולה סלעים, שאין מגדלים בהם, ולכן הקצוה לקבורת מתים.

ומצרים היא המעולה מכל שאר ארצות, שכשרצה הכתוב לשבח את סדום בבנינה, נאמר בה, "וַיִּשְׂא לֹט אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת כָּל כְּפַר הַיַּרְדֵּן כִּי כָּלָה מִשְׁקָהּ לִפְנֵי שַׁחַת ה' אֶת סֹדֶם וְאֶת עֲמֹרָה כִּגְן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ צֹר" (בראשית י"ג י). וצען היא המקום המעולה בכל ארץ מצרים, שנאמר, "כִּי הָיוּ בְּצֹעַן שָׁרְיוֹ וּמִלְאָכָיו חָנַס גִּיְעִי" (ישעיהו י"ד ד), כלומר שריו של מלך ישראל נשלחו לפרעה לצוען לבקש ממנו עזרה ואם כן מבואר ששם היה מקום מושבו של פרעה.

ואף שצוען מצרים היא המקום המעולה שבכל שאר ארצות, וחברון המקום הגרוע שבכל ארץ ישראל, חברון מעולה מצוען שבעה חלקים.

כבשי חברון מעולות

נתבאר שחברון היתה מקום טרשים [סלעים], ומבואר, שמאחר שהיתה מקום טרשים, שהעפר שם דק וקלוש ומועט, לא היו חורשים וזורעים שם, והיתה

^א ולשון ששי לא פורש לנו מאי דמי לשחיתות ונראה לשון עמודי שש שהם כבדים ומקום מעמדם ניכר. [רש"י].

האדמה מצמחת ומעלה עשבים, ואוכלים הצאן, ומשביחים הרבה, כדרך הצאן, להשביח בארץ יבשה וטרשים יותר מארץ לחה.

וכן מבואר ממעשה אבשלום, שנאמר, "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמְּלָךְ אֶלְכָה נָא וְאֶשְׁלַם אֶת נְדָרֵי אֲשֶׁר נְדַרְתִּי לַה' בְּחֵבְרוֹן" (שמואל ב' ט"ו ז), כלומר, אלכה נא לחברון, ואשלם הנדר שנדרתי בגשור, "כִּי נָדַר נְדָר עֲבָדְךָ בְּשִׁבְתִּי בְּגֶשׁוֹר בְּאֶרֶץ לְאֹמֶר אִם יָשִׁיב שְׁׁוֹב וְשִׁיבְנֵי ה' וְרוּשְׁלָם וְעַבְדִּי אֶת ה'" (שמואל ב' ט"ו ח) ולאזהר צורך הלך לחברון, הלא המזבח הגדול היה בגבעון ולא בחברון, ואם כאן מה תועלת יש בהליכתו לחברון לקיום נדרו? ואמר רב אויא או רבה בר בר חנין, שהלך להביא כבשים לעולה, מחברון, הרי ששם היו צאן מעולות^א.

וכן שנינו במסכת מנחות, אילים ממואב, כבשים מחברון.

דף ל"ה

הליכת המרגלים

בענין שיבת המרגלים מתור את הארץ נאמר, "וַיִּשְׁבּוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם. וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֱהֲרֹן וְאֶל כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִדְבַּר פָּאֵרן קְדֻשָּׁה וְשִׁיבּוֹ אוֹתָם דָּבַר וְאֶת כָּל הָעֵדָה וַיִּרְאוּ אֶת פְּרֵי הָאָרֶץ" (במדבר י"ג כ"ה-כ"ו), למה הזכיר כאן הכתוב את ההליכה? אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, להקיש הליכה לביאה, מה ביאה בעצה רעה, אף הליכה בעצה רעה, שמתחילה להוציא דבה נתכוונו.

לשון הרע של מרגלים

וכשחזרו המרגלים ובאו אל משה ואל אהרן ואל כל העדה, פתחו בדבריהם, "וַיִּסְפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בְּאָזְנוֹ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חֶלֶב וְדִבְשׁ הוּא וְזָה פְרִיָּהּ. אָפֶס כִּי עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בְּאֶרֶץ וְהָעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם יְלִדֵי הָעֵנָק רָאִינוּ שָׁם" (במדבר י"ג כ"ז-כ"ח).

ואמר רבי יוחנן משום רבי מאיר, שהסיבה לכך שפתחו בשבח הארץ "זָבַת חֶלֶב וְדִבְשׁ הוּא", כי כל לשון הרע שאין בו דבר אמת בתחילתו, אין מתקיים בסופו, כי כשכל הדבר הוא שקר, אין השומעים מאמינים לכלום, אבל כשמתחילים בדבר אמת, מתחילים להאמין, ומאמינים גם לשקר.

כלב משתיק את העם

כשהחלו המרגלים להוציא דיבת הארץ רעה, ביקש יהושע לדבר כנגדם, לומר שאין האמת כמו שאמרו, אולם הם שיתקו אותם, ואמרו לו, וכי זה שראשו קטוע ימלל, כלומר מי שאין לו בנים ליטול חלק בארץ, הוא ידבר בפנינו?

וכיון שראה זאת כלב, אמר לעצמו, אם אדבר כמו יהושע, יאמרו גם עלי איזה

^א אף על גב דמסיק בפרק שני דתמורה דלאקרובי אזל, מיהו שמעינן מיהת, דשמן קניינא, מדסלקא דעתך למימר שהלך להביא כבשים. [תוס'].
© כל הזכויות שמורות ליא"ה

הדומים לחגבים.

עונש בכיית העדה

מאחר שהוציאו המרגלים דיבת הארץ רעה נתקבלו דבריהם באזני העם,
”ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויכבו העם בלילה ההוא” (במדבר י"ד א).
ואמר רבה אמר רבי יוחנן, אותו היום, [ערב] תשעה באב היה, ואמר הקב"ה,
הם בכו בכיה של חנם, ואני אקבע להם בכיה לדורות.

רגימת האבנים

כשאמרו יהושע וכלב לעם שלא יקבלו דברי המרגלים, ולא ימרדו בה,
”ויאמרו כל העדה לרגום אתם באתם ויבדו ה' נראה פאהל מועד אל כל בני ישראל”
(במדבר י"ד יז). ואמר רבי חייא בר אבא, מלמד שנטלו אבנים, וזרקום כלפי
מעלה, שהכתוב ”ויבדו ה'” נדרש גם לפניו, ”לרגום אתם באתם ויבדו ה'”.

עונש המרגלים

בענין ענשם של מרגלים נאמר, ”וימתו האנשים מוצאי דבת הארץ רעה במגפה
לפני ה'” (במדבר י"ד יז).
ואמר רבי שמעון בן לקיש, מתוך כך שלא נאמר ”במגפה”, שמשמע סתם
מגפה, אלא ”במגפה”, שמשמע מגפה מיוחדת, למדנו **שמתו מיתה משונה**.
ואמר רבי חנינא בר פפא, דרש רבי שילא איש כפר תמרתא, מלמד, **שנשתרבב
לשונם, ונפל על טיבורם, והיו תולעים יוצאות מלשונם, ונכנסות בטיבורם,
ומטיבורם, ונכנסות בלשונם**.
ורב נחמן בר יצחק אמר, **באסכרה מתו**, שהיא באה על לשון הרע כמבואר
במסכת שבת.

מעבר הארון והכהנים את הירדן

בתחילת דף ל"ד נתבאר שכשנטבלו רגלי הכהנים נושאי הארון במי הירדן בצד
המזרחי, עמדו המים מכנגדם, ועברו העם ביבשה.
ומבואר², שכשעלה האחרון שבישראל מהירדן בצדו המערבי, חזרו הכהנים
לאחוריהם בצד המזרחי, ומי הירדן שבו לזרום בו כבתחילה, שנאמר, ”ויקהי
פְעֻלוֹת³ הַכֹּהֲנִים נִשְׁאַי אֲרוֹן בְּרִית ה' מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן וַתִּקּוּ פְּפוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל
הַחֲרֻבָּה וַיִּשְׁבוּ מִי הַיַּרְדֵּן לְמִקּוֹמָם וַיִּלְכוּ כְּתָמוּל שְׁלֹשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתֵיהֶם” (יהושע ד'
”ח).

נמצא ארון ונושאי וכהנים מצד אחד, וישראל מצד אחד, נשא ארון את

דבר, וישתקו אותי. ולפיכך עשה בחכמה, ופתח דבריו באופן שהיה נראה
כמסכים עימהם, שאמר, **וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם?** ומאחר שהיו סבורים
שבא לדבר בגנותו שתקו, ונתנו לו להמשיך לדבר, וזהו שנאמר ”ויקהס קֶלֶב אֶת
הָעָם אֶל מִשְׁחָה” (במדבר י"ג ל), שהסיתם בדברים, כלומר השתיקם על ידי שהיו
סבורים שבא לדבר בגנות משה. וכיון ששתקו, המשיך ואמר, **והלא הוציאנו
ממצרים, וקרע לנו את היס, והאכילנו את המן, אם יאמר עשו סולמות ועלו
לרקיע לא נשמע לו?** ”עלה נעלה [אף לשמים אם יצוה עלינו] ונרשנו אתה כי נכול
נוכל לה”.

דבר גדול שאמרו מרגלים

”והקנשם אשר עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו”
(במדבר י"ג ל"א). ואמר רבי חנינא בר פפא, דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה
שאמרו **”כי חזק הוא ממנו”**, אל תקרי⁴ ”ממנו”, כלומר מאיתנו, אלא **”ממנו”**,
כלומר מהקב"ה, **כביכול אפילו בעל הבית [=אדון העולם], אינו יכול להוציא
כליו משם** [אם הפקידים שם].

ארץ אוכלת יושביה

**בין הדברים שאמרו המרגלים היה, שהארץ אוכלת יושביה ככתוב, ”ויוציאו
דבת הארץ אשר תרו אתה אל בני ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה ארץ
אכלת יושביה הוא וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות”** (במדבר י"ג ל"ב).
**ודרש רבא, אמר הקב"ה, אני חשבתיה לטובה, שהראיתיה להם כאוכלת
יושביה, שמתים בה תדיר, והם חשבו לרעה. אני חשבתיה לטובה, שכל מקום
שבאו, מת חשוב של אותו מקום, כדי שיהיו הכל טרודים בקבורתו, ולא יתנו
לבם לשאול מי אלו הבאים לכאן. ויש אומרים שאמרו כן על שמת איוב, כדי
שלא תגן עליהם זכותו, וזהו שאמר כלב, ”סר צלם מעליהם”** (במדבר י"ד ט),
**והיו הכל טרודים בהספידו. והם חשבו לרעה, ואמרו ”ארץ אכלת יושביה
הוא”**.

”ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם”

דבר נוסף שאמרו המרגלים, **”ושם ראינו את הנפילים בני ענק מן הנפלים ונהי
בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם”** (במדבר י"ג ל"ג).

**ואמר רב מרשיא, בדבר זה ניכר השקר של המרגלים, שכן גם אם יכלו
לומר, ”ונהי בעינינו כחגבים”, כי כך היו נראים בעיני עצמם, היאך יכולים
לומר ”וכן היינו בעיניהם”, וכי מנין ידעו היאך היו נראים בעיניהם.**

**אך מסקנת הגמרא, שלא היו שקרנים בדבר זה, שעל ידי מעשה נודע להם מה
היו סבורים אותם ענקים, שכשחזרו אותם אמוריים מקבורת מתיהם, היו
מברין את האבלים תחת הארזים לנחמם, והמרגלים היו יראים מהם, ועולים
ויושבים בארזים, ושמעו אותם אומרים זה לזה, רואים אנו באילנות, אנשים**

² כן פירש רש"י. ותוסי כתבו, נראה ד"רעה במגפה" דרש. [תוסי].

³ סיפא דברייתא דלעיל היא, אלא אידי דתנא בה ומכאן אתה מחשב לאשכול, נקט לה לפרשת

מרגלים הכא. [רש"י].

⁴ "בעלות" כתיב.

⁴ לא גרס "אל תקרי ממנו אלא ממנו", שאין הפרש קרייה בין "ממנו" הנאמר על יחיד שנדברים
עליו, ל"ממנו" של רבים שאומרים על עצמן. [רש"י].

קתה לא נתן [עגלות] כי עבדת הקדש עלקם [משא הארון והשלחן והמנורה ומזבח הזהב] בפתח ישיאוי" (במדבר ז' ט'), ודוד טעה בזה, והביא הארון בעגלה.¹

חטא אנשי בית שמש ועונשם

כשהחזירו הפלשתים את הארון, על ידי ששלחו אותו על עגלה ונתנו לפרות להוליכה, הגיע הארון לבית שמש, וכתוב בענין, "וַיָּבֹאוּ אֲנָשֵׁי בֵּית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בָּאֲרוֹן ה' וַיָּבֹאוּ בְּעֵם שְׁבַעִים אִישׁ מִשְׁפָּחַת אֶלְפִי אִישׁ וַיִּתְּאָבְלוּ הָעָם כִּי הִכָּה ה' בְּעָם מִקֵּץ גְּדוּלָּה" (שמואל א' ו' י"ט). ונחלקו רבי אבהו ורבי אלעזר מה היה חטאם בראייתם בארון שלקו על כך.

אחד מהם אומר, שחטאם היה שהיו קוצרים ומשתחיים, ולא בטלו ממלאכתם לכבודו, ו"ר'אוי" האמור בענין, לשון בזיון הוא.²

ואחד מהם אומר, שגם היו אומרים דברים כנגדו, מי הכעיסך כשכעסת, ולא הצלת עצמך מן השבייה, ומי מפייסך עכשיו, כשנתפייסת לבוא מאלך [=מאן אמריך דאימריית ומאן אתא עלך דאיפייסת].

ונאמר "וַיָּבֹאוּ בְּעָם שְׁבַעִים אִישׁ מִשְׁפָּחַת אֶלְפִי אִישׁ", וגם בביאור דבר זה נחלקו רבי אבהו ורבי אלעזר. אחד מהם אומר שהכה שבעים איש שכל אחד ואחד מהם שקול כחמשים אלף. ואחד מהם אומר שהכה חמשים אלף איש שכל אחד ואחד שקול כשבעים סנהדרין.

הזבחים שזבח דוד בעליית הארון לירושלים

לאחר שמת עוזא, היה הארון שלושה חודשים בבית עובד אדום הגיתי, וה' ברח אותו ואת כל ביתו, ומשמע דוד כן, אמר להעלותו לירושלים, ובעליה זו זבח וזבחים הרבה.

בספר שמואל נאמר, "וַיָּבֹאוּ אֲנָשֵׁי אֶרֶץ ה' שְׁשָׁה צְעָדִים וַיִּזְבְּחוּ שֹׁר וּמְרִיא" (שמואל ב' ו' י"ג), ובדברי הימים נאמר, "וַיָּבֹאוּ בְּעֵזֶר הַאֱלֹהִים אֶת הַלְוִיִּם נְשָׂאֵי אֶרֶץ בְּרִית ה' וַיִּזְבְּחוּ שְׁבַעֵה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים" (דה"י א' ט"ו כ"ו). ונחלקו חכמים היאך ליישב שני כתובים אלו.

רב פפא בר שמואל אמר, על כל פסיעה ופסיעה זבח שור ומריא, ועל כל שש ושש פסיעות זבח שבעה פרים ושבעה אילים.

ורב חסדא הקשה, אם כן, מאחר שזבח על כל פסיעה מילאת את כל ארץ ישראל במות ולא יתכן הדבר.

ולפיכך אמר רב חסדא, על כל שש ושש פסיעות שור ומריא, על כל ששה סדרים של שש פסיעות שבעה פרים ושבעה אילים.

הגורן שבו מת עוזא

בענין הגורן שבו ארע מעשה עוזא, יש שינוי בין האמור בספר שמואל לאמור

¹ אפשר שטעה, כי ראה שפלשתים שלחו הארון בעגלה, וכך חזרה לישראל, והיה סבור שגם עליו לעשות כן.

² כמו "אל תראוי שפאני שפאני שפאני" (שה"ש א' ו'), שפירושו אל תסתכלו בי לבזיון. [רש"י].

נושאי, ועבר, ועל זה נאמר^א, "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תָּם כָּל הָעָם לְעִבּוֹר וַיַּעֲבֹר אֶרֶון ה' וַיִּפְתְּחוּ לְפָנָי הָעָם" (יהושע ד' י"א).

חטא עוזא ועונשו

כשהעלה דוד את הארון מקרית יערים, הרכיבוהו על עגלה חדשה, "וַיָּבֹאוּ עַד גֵּרֶן כִּידֹן וַיִּשְׁלַח עֲזָא אֶת יָדוֹ לְאַחֵז אֶת הָאֲרוֹן כִּי שָׁמְטוּ הַבְּקָר" (דה"י א' י"ג ט'), אמר לו הקב"ה, עוזא, את נושאי נשא, את עצמו לא כל שכן.

והמשך הכתוב, "וַיַּחַר אֶף ה' בְּעֵזָה וַיִּכְהוּ שָׁם הָאֱלֹקִים עַל הַשָּׁל וַיָּמָת שָׁם עִם אֶרֶון הָאֱלֹקִים" (שמואל ב' ו' ז'). ונחלקו בדבר זה רבי יוחנן ורבי אלעזר. אחד מהם אמר, שנענש על עסקי שָׁל, כלומר על שגתו, שהיה סבור שצריך לאחוז בארון שלא יפול. ואחד מהם אמר, שנענש על עסקי הַשָּׁלָה, [מלשון "כִּי שָׁל זֵיתָד", דבר המוטל מלמעלה למטה], שעשה צרכיו בפניו.

ואמר רבי יוחנן שאף שחטא עוזא מכל מקום הוא בא לעולם הבא שנאמר, "וַיָּמָת שָׁם עִם אֶרֶון הָאֱלֹקִים", ללמד, שכשם שהארון קיים לעולם, שהרי נגזו, [כמבואר במסכת יומא, שגזו יאשיהו], אף עוזא בא לעולם הבא.

צער דוד

מאחר שמת עוזא כששלח ידו לאחוז בארון, "וַיַּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַח ה' פָּרַח בְּעֵזָה וַיִּקְרָא לְמָקוֹם הַהוּא פָּרַח עֵזָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה" (שמואל ב' ו' ח'). כלומר נצטער הרבה, ואמר רבי אלעזר, שמתוך כך שנאמר כאן הצער בלשון "וַיַּחַר", למדנו, שנשתנו פניו כחררה, כלומר, כעוגה שאופים על פני הגחלים, שהיא משחירה.

ודווקא כשנאמר "וַיַּחַר" לבד, כמו כאן, כך הוא פירושו, אבל בכל מקום שנאמר "וַיַּחַר אֶף", הכוונה לכעס, ולא לצער כחררה.

דבר שנכשל בו דוד

דרש רבא, מפני מה נענש דוד שמת עוזא על ידו? מפני שקרא לדברי תורה זמירות, שאמר, "זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֻקִּים בְּבֵית מְגוּרֵי" (תהלים קי"ט נ"ד) כלומר, כשהייתי בורח מפני אויבי, ואגור מפניהם, הייתי משתעשע בחוקיך, והיו לי לזמירות לשעשעני.

אמר לו הקב"ה, דברי תורה שכתוב בהן "הִתְעַיֵּף" [=תכפל ותסגור] עֵינֶיךָ בּוֹ וַאֲיַנְנֵנִי" (משלי כ"ג ה'), לומר שאם תכפיל עיניך לסתום עין בהסח הדעת מהסתכל בהן, מיד ואיננו, אתה קורא אותן זמירות? הריני מכשילך, בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן הלומדים מקרא, יודעים אותו, שנאמר בחומש, "וַיִּלְבְּנֵי

^א ואע"ג דהוא קרא, ד"וייהי כאשר תם כל העם לעבור" קדים, דמשמע דהאי נתקו רגלי הכהנים בעבר השני כתיב. לא הוי הכי, אלא אין מוקדם ומאוחר. דאי כסדרן כתיב, הא נפקי להו מן הירדן, דכתיב "ויעבור ארון ה' והכהנים לפני העם והעם עליו", וכיון דארון והכהנים עלו ועברו אחריהם עד שבאו לפניהם, הרי יצאו מן הירדן, ומאי תו דקאמר "ויצו יהושע את הכהנים לאמר עלו מן הירדן", אלא אין מוקדם ומאוחר, והאי "עלו מן הירדן" דקאמר להו, הכי קאמר להו, סלקו רגליכם לאחורכם, ועודם בעבר המזרחית, וכתיב בתריה "נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה וישבו מן הירדן אל מקומם". [רש"י].

^ב "התעוץ" כתיב.

כתיבת התורה על המזבח בהר עיבל

בענין המזבח שנצטוו ישראל לבנות בהר עיבל נאמר, "והיה בערבך את הירדן ויקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל וישדת אותם בש"ד. ובניית שם מן... וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת פאר היטב", כלומר, נצטוו לסוד האבנים בסיד, ולכתוב עליהם את כל דברי התורה באר היטב, בשבעים לשון¹. ונחלקו חכמים בדבר זה.

לדעת רבי יהודה, כתבו את התורה על האבנים, ככתוב "וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת", ואחר כך סדו את האבנים בסיד, והסיד כיסה את הכתב.

אמר לו רבי שמעון, לדבריך, היאך למדו אומות של אותו הזמן תורה, והלא לא נצטוו ישראל לכתוב התורה על האבנים בשבעים לשון, אלא לבא וללמדה כל הרוצה, שלא יהא פתחון פה לאותם האומות לומר, לא היה לנו מהיכן ללומדה.

השיב לו רבי יהודה, בינה יתירה נתן בהם הקב"ה, ושיגרו נוטירין [=סופרים] שלהם, וקילפו את הסיד, והעתיקוה. ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת, שהיה להן ללמד, ולא למדו².

ולדעת רבי שמעון, תחילה סדו את האבנים בסיד, ועל גבי הסיד כתבו את התורה. וכתבו להן למטה, בסוף הדף, "רק מערי העמים האלה אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה לא תחיה כל נשמה. כי החרם תחרימם החתי והאמרי הפניעני והפריזי החוי והבוסי פאשר צנף ה' אלקיך. למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבתם אשר עשו לאלקיהם וחסאתם לה' אלקיכם" (דברים כ"ח), להודיע לשבעה אומות היושבים חוץ מגבולי ישראל, שלא נצטוו להחרימם אלא אותם שבתוך גבולם, כדי שלא ילמדו אותנו מעשיהם המקולקלים, אבל אתם היושבים חוצה לה, אם אתם חוזרים בתשובה, נקבל אתכם, ושבתוכה אין מקבלים, שמחמת יראה עושים. הא למדת, שאם היו חוזרים בתשובה, היו מקבלים אותם.

ואמר רבא בר שילא, שרבי שמעון שאמר שהתורה היתה כתובה על גבי הסיד, למד זאת מהכתוב, "והיו עמים משרפות ש"ד" (ישעיהו ל"ג י"ב), כלומר יענשו על עסקי הדברים שהיו כתובים על הסיד, שהתורה היתה כתובה עליו ומגולה לפנייהם ולא למדוה.

ורבי יהודה ביאר את הכתוב הזה באופן אחר, והוא, שבא הכתוב ללמד על עונשם של הגוים, שכשם שהסיד אין לו תקנה אלא שריפה, כך הגוים, כל זמן

בספר דברי הימים. בדברי הימים נאמר, "ויבאו עד גרן כידן וישלח עזא את דו לאחז את הארון פי שטמו הקר" (דה"י א' י"ג ט). ובספר שמואל נאמר, "ויבאו עד גרן כון וישלח עזא אל ארון האלהים ויאחז בו פי שטמו הקר" (שמואל ב' ו' ו').

ואמר רבי יוחנן, בתחלה, כשבא הארון שם, נעשה להם ככידון ההורג, שהרג עוזא. ולבסוף, לאחר שנשתהה שם ששה חדשים בבית עובד אדום, נעשה נכון, שהכין את ביתו ככתוב, "ויברך ה' את עבד אדם ואת כל ביתו" (שמואל ב' ו' י"א), שאשתו של עובד אדום ושמונה כלותיה ילדו ששה ששה בכרס אחד³.

כן פירש רש"י בפירוש ראשון, שהגורן האמור בענין הוא הגורן של עובד אדום. ובשם ר' מנחם ברבי חלבו שמע, שהכוונה לגורן ארוונה היבוסית, ויש לגרוס בהיפוך, מתחילה נכון ולבסוף כידון, ועל שם המזבח, שתחילתו בנוי וסופו חרב, וכידון לשון שבר וחורבן הוא, כמו "יךאו עיניך כידון" (איוב כ"א כ').

שלושה מיני אבנים

לעיל נתבאר, שאמר יהושע להקים אבנים בירדן, ולהוציא משם אבנים להקים בגלגל. והברייתא בה נתבאר דבר זה מסיימת, נמצאת אתה אומר, שלשה מיני אבנים היו⁴.

א. אחד שהקים משה בארץ מואב. שנאמר, "בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה בארץ את התורה הזאת לאמר" (דברים א' ה'). ויש ללמוד בגזרה שווה, שענין זה נתקיים על ידי כתיבת התורה על אבנים, שכן במקום אחר מבואר, שנצטוו לכתוב התורה על אבנים אחר שיעברו את הירדן, ככתוב, "והיה ביום אשר תעברו את הירדן אל הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך והקמת לך אבנים גדולות וישדת אתם בש"ד. וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת בעברך למען אשר תבא אל הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך ארץ זבת חלב ודבש פאשר דבר ה' אלקי אבותיך לך" (דברים כ"ז ב-ג), ונאמר בסוף אותו ענין, "וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת פאר היטב" (דברים כ"ח ח'), ויש לך ללמוד בגזרה שווה, שכשם שבמקום ההוא שנאמר בו "פאר", כתבו התורה על האבנים, כך כשנאמר במשה "פאר", כתב התורה על אבנים.

ב. ואחד שהקים יהושע בתוך הירדן. שנאמר, "וישיתם עשרה אבנים הקים ה' וישע בתוך הירדן תחת מצב רגלי הפנים נשאי ארון הברית ויהיו שם עד היום הזה" (יהושע ד' ט').

ג. ואחד שהקים בגלגל. שאותן האבנים שהוציאו מהירדן, בנו מהן המזבח בהר עיבל, ולאחר מכן קיפלום, והביאום לגלגל, וקבעום שם, שנאמר "ואת שיתים עשרה האבנים האלה אשר לקחו מן הירדן הקים ה' בגלגל" (יהושע ד' כ').

¹ והיינו דכתיב, "ולעבד אדם פנים שמעיה הבכור הוזהב השני יואח השלישי וישקר הרביעי ונתגאל החמישי. עמיאל הששי וישקר השביעי פעלתי שמעיה פי בכר אלקים" (דה"י א' כ"ו ד-ה') וכתוב אחר כך "כל אלה מגני עבד אדם המה ובניהם ואחיהם איש חיל פלח לעבדה ששים ושנים לעבד אדם" (דה"י א' כ"ו ח'). [רש"י].

² "ועיננו כתיב.
³ ירושלמי ... אמר רבי יצחק פשוט לן ארבעה מיני אבנים הוה. אמר רבי סימן בר זבידא, ויאותר, אין תימר אבני המלון לשעה היו, ונגזזו, אין תימר אבנים שהקים יהושע תחת כפות רגלי הכתנים, משוקעות הן במים, אין תימר איסטיליות שנתן להן משה, כבר נכנסו עמהן לארץ, אלא אם כן במה אנו קיימין, באבנים שהקים יהושע להן על גב הירדן. [תוס'].

¹ בתוספתא רבי יהודה אומר, על גבי המזבח כתובה [כמבואר להלן]. אבל בירושלמי תני, על אבני המלון נכתבו, דברי רבי יהודה, רבי יוסי, אמר על אבני מזבח נכתבו. מאן דאמר על אבני המלון, בכל יום ויום אומות העולם היו משלחין נוטירין ומשיאין את התורה שהיתה כתובה בשבעים לשון. מאן דאמר על אבני המזבח, לא לשעה היו ונגזזו. עוד הוא מעשה נסים. נתן הקב"ה בינה בלב כל אומה ואומה, והשיאו את התורה שהיתה כתובה בשבעים לשון. מאן דאמר על אבני המלון נכתבו, נחא, "וישדת אותם בסיד", אלא מאן דאמר על אבני המזבח נכתבו, מאי "וישדת בסיד", בין כל אבן ואבן. [תוס'].

² ואם תאמר, תיפוק ליה דבשעת מתן תורה החזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה. ויש לומר דעונש זה גדול הוא, שלאחר שהיתה כתובה בידם, ולא רצו ללמוד. ומיהו תימה והאמר בפרק קמא דמסכת עבודה זרה דעדיין יש להן פתחון פה, שיאמרו כלום כפית עלינו הר כניגית כישראל, וכל זמן שיש להן פתחון פה איך נתחתם גזר דינם. [תוס'].

³ גרסת הגמרא "סיד".

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א
לע"נ הר"ר אריה דוד הכהן פינק ז"ל בן הר"ר משה מאיר ז"ל

גיליון 65ח
מסכת סוטה ל"ב – מ"ב

שאינו מתגייסים, אין להם תקנה אלא שריפה.

קבלת כנענים שבחוצה לארץ

נתבאר **שלדעת רבי שמעון**, לא אמרה תורה "לא תתקח פל נשמה" בשבעה עמים, אלא באותם שהיו בארץ, אבל כל שהיו בחוצה לארץ אף על פי שהם משבעה עמים, מקבלים אותם.

וכן שנינו ברייתא נוספת כדעתו, הדורשת את הכתוב, "כי תצא למלחמה על איבדך ונתנו ה' אלקיך בידך ושבית שביו" (דברים כ"א י), "ושבית שביו", לרבות כנענים שבחוצה לארץ, שאם חוזרים בתשובה מקבלים אותם.^א

אבל לדעת רבי יהודה, כל שהוא משבעה עמים, בין בארץ ובין בחוצה לארץ, הוא בכלל "לא תתקח פל נשמה".^ב

דף ל"ו

ניסים שנעשו ביום שעברו ישראל את הירדן

בא וראה כמה ניסים נעשו באותו היום. (א) עברו ישראל את הירדן. (ב) ובאו להר גריזים ולהר עיבל, יתר מששים מיל. (ג) ואין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם, וכל העומד בפניהם מיד נתרו [מתקלקל מרע], שנאמר, "את אימתי אשלח לפניך והמתתי [לשון מהומה ועירבוב הגוף ומה שבתוכו] את כל העם אשר תבא בהם ונתתי את פל איבדך אלך ערף" (שמות כ"ג כ"ז), ואומר, "תפל עליהם אימתה ופחד בגדל ורועד ידמו פאבן עד יעבר עמך ה' עד יעבר עם זו קניית" (שמות ט"ו ט"ז).

דברים נוספים שעשו באותו יום שעברו את הירדן

אחר כך שבאו להר גריזים והר עיבל, והביאו את האבנים עימהם, בנו את המזבח, וסדוהו בסיד, וכתבו עליהם את כל דברי התורה בשבעים לשון,

^א דקרא בחו"ל כתיב, "כי תצא למלחמה" מארץ לחוצה לארץ. והכי תניא בספרי, "כי תצא למלחמה" במלחמת הרשות הכתוב מדבר, דכי תצא משמע כשתעלה על דעתך לצאת, "ושבית שביו", לרבות כנענים שבתוכה, בא הכתוב להחזיר כנענים שבחוצה לארץ, ולקיים מהם יפת תואר, שלא יהיו בכלל "לא תחיה כל נשמה", דהאי "ושבית" קרא יתירא הוא. [רש"י]. ואם תאמר, דלמא ביפת תואר אפילו רבי יהודה מודה, דהא לא דברה תורה אלא כנגד היצר, והואיל והותרו שאר נכריות, דהלכה למשה מסיני דקנאין פוגעין בו ... הותרו אפילו כנענים שבחוצה לארץ ... ויש לומר כיון דלא התיר יפת תואר אלא במלחמות הרשות ... שמע מינה דגבי כנענים לא אמרינן לא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע ... [תוס'].

^ב **תימה היאן קבלוה לרחב**, שהרי היא היתה מכנענים שבתוכה, כדאיתא בספרי בפרשת בהעלותך, ומה אם מי שהיתה מעם שנאמר בו "לא תחיה כל נשמה" על שקירבה עצמה כך קירבה המקום, וארחב קאי. ואמרינן נמי במסכת מגילה, שנתגירה, ונסבה יהושע. והכא משמע דכנענים שבתוכה לדברי הכל שאין מקבלין אותן. (א) **ושמא על פי הדיבור היה**. (ב) ... לא נאמר "לא תחיה כל נשמה" אלא לאחר שהתחיל יהושע במלחמה, שהרי יהושע שלח שלש פרוזטגמאות א[ה] הרוצה להשלים ישלים ב[ה] להלחם ילחם ... אלמא אותן שהיו רוצין להשלים לא היה הורגן, אותן שהיו רוצין להשלים קודם שהתחיל במלחמה ראשונה, ואף רחב קיבלה עליה קודם שהתחילו במלחמה. ולא נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אלא באותן כנענים שחזו לגבולים אם מקבלים אותם לאחר מכאן ... [תוס'].

שנאמר, "וקתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היתב" (דברים כ"ז ח). והעלו עולות ושלמים. ואכלו ושתו ושמחו. וברכו וקללו. וקיפלו את האבנים. ובאו ולנו בגלגל. שנאמר, "וצונו אותם לאמר שאו לכם מזה מתוך הירדן ממצב רגלי הפהנים הכין שפתיים עשרה אבנים ונתעברתם אותם עמכם והנחתם אותם בפלון אשר תלינו בו הפלגה" (יהושע ד' ג). יכול בכל מלון ומלון? תלמוד לומר, "אשר תלינו בו הפלגה", ונאמר, "ונאת שפתיים עשרה האבנים האלה אשר לקחו מן הירדן הקים יהושע בגלגל" (יהושע ד' כ).

נס ביאה שניה נפסד משום שגרם החטא

נאמר בשירת הים, "תפל עליהם אימתה ופחד בגדל ורועד ידמו פאבן עד יעבר עמך ה' עד יעבר עם זו קניית" (שמות ט"ו ט"ז), ודרשו חכמים, שהכתוב בא ללמד על שתי ביאות שיבואו ישראל לארץ. "עד יעבר עמך ה'", זו ביאה ראשונה שבאו לארץ בימי יהושע. "עד יעבר עם זו קניית", זו ביאה שניה שעלו מגלות בבל בימי עזרא.

ומתוך שהוקשו שתי ביאות אלו זו לזו, למדו חכמים, שמתחילה ראויים היו ישראל לעשות להם נס בביאה שניה בימי עזרא, לבוא לארץ בזרוע ולא יהיו משתעבדים למלכות, כדרך שנעשה להם בביאה ראשונה בימי יהושע בן נון.

אולם לבסוף גרם חטאם של ישראל בימי בית ראשון, ונגזר עליהם שלא יעלו אלא ברשות, ככתוב, "ובשנת אחת לכוּרש מלך פרס לכלות דבר ה' מפי ירמיה הנעיר ה' את רוח כרש מלך פרס ויעבר קול בקל מלכותו ונס במכתב לאמר. זה אמר כרש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתנו לי ה' אלקי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלם אשר ביהודה. מי בכם מפל עמו? ה' אלקי פקד עלי לירושלם אשר ביהודה ויבן את בית ה' אלקי ישראל הוא האלקים אשר בירושלם" (עזרא א' א-ג), וכן כל ימי מלכי פרס, נכורש, ואחשורוש, ודריוש האחרון, היו משועבדים לפרסים.

צרעה שנשתלחה לעזור את ישראל

הכתוב אומר, "ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה את החוי את הפנעני ואת החתי מלפניך" (שמות כ"ג כ"ח). ובברייתא שנינו, שהצרעה לא עברה עימהם את הירדן. ונחלקו חכמים, היאך ליישב הברייתא עם הכתוב.

לדברי רבי שמעון בן לקיש, באמת לא עברה שום צרעה את הירדן, ומה שנאמר "ושלחתי את הצרעה לפניך", על שפת ירדן עמדה, וזרקה בהן מרה, וסימתה עיניהם מלמעלה, וסירסתם מלמטה, שנאמר, "ואנכי השמדת את האמרי מפניהם אשר קלבה ארזים גבהו וחסן הוא פאלונים ואשמיד פרוי מפעל [עיניו] ושרשוו מתחת [סירוס]" (עמוס ב' ט).

ולדברי רב פפא, שתי צרעות היו, אחת שנשתלחה בזמן משה, והיא לא עברה את הירדן, ואחת שנשתלחה בזמן יהושע, והיא עברה את הירדן.

^א ה"ג בתוספתא, והביאו את האבנים שהעלו מן הירדן, ובנו את המזבח, והעלו עולות ושלמים, ולא גרסינן וכתבו עליו את התורה. [תוס'].

חלוקת השבטים בהר גריזים והר עיבל

כשבאו ישראל לפני הר גריזים והר עיבל, לומר הברכות והקללות, ששה שבטים עלו לראש הר גריזים, וששה שבטים עלו לראש הר עיבל, והכהנים והלוים והארוך עומדים למטה באמצע בין שני ההרים, הכהנים מקיפים את הארון, והלוים את הכהנים, וכל ישראל מכאן ומכאן על ההרים, שנאמר, "וְכָל יִשְׂרָאֵל וְזָקְנָיו וְשֹׁטְרֵיהֶם וְשֹׁפְטָיו עֹמְדִים מִנְּהַ וּמִנְּהַ לְאָרוֹן נֶגַד הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם נִשְׁאָי אָרוֹן בְּרִית ה' פְּנֵי קַאֲזָרְחַ חֲצִי אֶל מוֹל הַר גְּרִיזִים וְחֲצִי אֶל מוֹל הַר עֵיבֶל פְּאֶשֶׁר צִנָּה מִשָּׁה עֶבֶד ה' לְבָרֵךְ אֶת הָעָם וְשָׁרָאֵל בְּרָאשֵׁנָה" (יהושע ח' ג').

וחלוקת השבטים מבוארת בספר דברים, "אֵלֶּה יַעֲמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִיזִים בְּעֶבְרָתְכֶם אֶת הַיְרֵדן שְׁמַעוֹן וְלֵוִי וְיְהוּדָה וְיִשְׁשַׁכֵּר וְיוֹסֵף וּבְנֵימָן. וְאֵלֶּה יַעֲמְדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבֶל רְאוּבֵן גַּד וְאֶשֶׁר וְזַבּוּלֹן דָּן וּנְפְתָלִי" (דברים כ"ז י"ב י"ג).

אלה יעמדו לברך על הר גריזים	ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל
שמעון	ראובן
לוי	גד
יהודה	אשר
יששכר	זבולון
יוסף	דן
בנימן	נפתלי

ואמר רב כהנא, מתוך כך שנאמר בענין "חציו" כאן "והחציו" כאן, שמשמע החצי הידוע, שכבר נזכר במקום אחר, למדנו, שכדרך שחלוקים כאן, כך חלוקים באבני אפוד, שנאמר גם בהם "שששה משמרתם על האבן האחת ואת שמות השששה הנותנים על האבן השנית פתולדתם" (שמות כ"ח י').

ואולם דבריו נדחו, כי אין אחד מהתנאים בברייתא להלך אומר כמותו.

ולפיכך אמרו, שהכתוב, "והחציו אל מול הר עיבל", בא ללמד, שאותו חצי הוא המועט, וחציו של מול הר גריזים מרובה^א, ואף על פי ששבת לוי שהיה

מהשבטים העומדים שם לא היה כולו שם, שהרי חלק היו למטה, בכל זאת היה החצי הזה מרובה, משום ששם היו בני יוסף, שהיו מרובים, כמבואר בכתוב, "וַיַּדְבְּרוּ בְנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ לְאָמֹר מִדּוּעַ נִתְּנָה לִי נַחֲלָה גֹרָל אֶחָד וְחֶבֶל אֶחָד וְאֲנִי עִם רַב עַד אֲשֶׁר עַד פֶּה בְּרַכְנֵי ה'" (יהושע י"ז ד').

חלוקת השבטים על אבני האפוד

שתי אבנים טובות [=אבני שוהם], היו לו לכהן גדול על כתפות האפוד, אחת מכאן ואחת מכאן, והן נקראות אבני האפוד, ושמות שנים עשר שבטים כתוב עליהם, ששה על אבן זו, וששה על אבן זו, שנאמר, "שששה משמרתם על האבן האחת ואת שמות השששה הנותנים על האבן השנית פתולדתם" (שמות כ"ח י').

וכבר נתבאר שלדעת רב כהנא היו חלוקים על האבנים, כמו שנחלקו בהר גריזים והר עיבל, ואם כן על אבן אחת היו כתובים {שמעון לוי יהודה יששכר יוסף בנימן} ועל אבן אחת היו כתובים {ראובן גד אשר זבולון דן ונפתלי} ואולם דבריו נדחו, כי אין אחד מהתנאים בברייתא אומר כדבריו^ב.

שמעון	ראובן
לוי	גד
יהודה	אשר
יששכר	זבולון
יוסף	דן
בנימן	נפתלי

לדעת תנא קמא בברייתא, מתוך כך שנאמר, "וְאֵת שְׁמוֹת הַשֵּׁשֶׁה הַנּוֹתְרִים עַל הָאֶבֶן הַשְּׁנִיית פְּתוֹלְדֹתֵם", ולא נאמר כן בראשונה, למדנו, שעל שניה כתובים כולם "פתולדתם", כלומר על השניה כתובים ששה שנולדו אחריהם, כסדר תולדותם, {גד אשר יששכר זבולון יוסף בנימן} אבל ששה ראשונים, אינם על הראשונה כתולדותם ממש, מפני שיהודה מוקדם, וכך כתובים בה {יהודה ראובן שמעון לוי דן נפתלי} וחמישים אותיות היו, עשרים וחמישה על אבן זו, ועשרים וחמישה על אבן זו.

יהודה	גד
ראובן	אשר
שמעון	יששכר
לוי	זבולון
דן	יוסף
נפתלי	בנימן

ומתחילה היו סבורים, שבנימן נכתב חסר, ואם כן אין באבן השניה אלא עשרים וארבע אותיות. ולפיכך אמר רבי יצחק, שיוסף נכתב בה"א יהוסף, שהרי הוסיפו לו אות ה"א כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך, וכמבואר בכתוב, "עֲדוֹת בְּיְהוֹסֵף שְׁמוֹ בְּצִאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם שֵׁפֶת לֹא יִדְעֵתִי אֲשַׁמְעֵי" (תהלים פ"א ו'). ואולם רב נחמן בר יצחק הקשה, כי נאמר "פתולדתם", ומשמע כשמות

יוסי בר בון, אפילו לדברך כשאתה מחסר כנגדו ג' אלף ותש"ל משבט ראובן שנשארו מעבר לירדן, והיו שוין שמחמת חסרון משבט שמעון אין חסר יותר מג' אלף ותש"ל, אבל ההיא דרבי שמואל בר נחמני תיקשי כדפרישית, שהמגפה היתה קודם למנין. [תוס'].

^א אך בירושלמי יש תנא האומר כן והקשו על דבריו, והלא אין אלא כ"ג מכאן וכ"ז מכאן ... על אותה אבן שהיו עליה של הר גריזים, היו כ"ג, ועל השניה כ"ז, וזבולון מלא. ומשני אמר רבי יוחנן, בנימין היה חצי מכן. וצריך לומר דעל השניה שכתובין עליה אותו של הר עיבל היה כתוב ב"י ועל הראשונה ימין. אמר רבי זבדא ויאות, מי כתיב "ששה שמותם" לא כתיב אלא "ששה משמותם" משמותם ולא כל שמותם. [תוס'].

^א לשון הירושלמי מיושב יותר, דגרסינן התם, מה תלמוד לומר והחציו, מלמד שמעוטי בהר גריזים ומרובין בהר עיבל, למה: שאין שבטו של לוי כולו שם, שאם היה כל שבט לוי שם, היו שוין. רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן אמר, אילו היה כל שבטו של לוי שם, לא היו שוין, למה: שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף שבטים. אמר רבי יוסי בר בון, אילו היה שם כל שבטו של לוי, היו שוין, למה: שלא בא משבט ראובן וגד אלא ארבעים אלף חלוצי צבא. והשתא אתי שפיר "והחציו אל מול הר עיבל" חציו המבורר, שהוא הרוב, דהוי חציו בשבטים ורובא בגברי. [] ומיהו כשתדקק במנין אחרון, שנאמר בו "לאלה תחלק הארץ", לאחר שמתו מרגלים, כדכתיב "ובאלה לא היה איש וגו'" והיה בשנת הארבעים לאחר פטירת אהרן, דכתיב ביה "ויעל אהרן הכהן וגו' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי" והכי מוכח בסדר עולם, תמצא במנין שבטים שעמדו על הר גריזים עודף על אותן שעמדו בהר עיבל תשע אלף חסר ק"ל, ואפילו אם עמדו לויים למטה שמנה אלף, עדיין היו מרובין של הר גריזים קרוב לאלף ... וי"ל הא דאמרינן בירושלמי, שאם היה שם כל שבט לוי היו שוין, לאו דוקא שוין, שהרי מרובין היו, אלא כלומר לא היו של הר גריזים פחותין, והשתא שלא היו כל שבט לוי שם, צריך לומר שעמדו לויים למטה תשע אלף או יותר. [] אבל הא דאמר רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן, אילו היה שם כל שבטו של לוי לא היו שוין, למה: שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף קשיא, שהרי המנין היה אחרי כן, כדכתיב "ויהי אחרי המגפה וגו'". ומה שחלק עליו רבי יוסי בר בון, לפי שלא בא משבט ראובן וגד אלא ארבעים אלף חלוצי צבא, אם כן לא נשארו משבט ראובן אלא ג' אלף ותש"ל, שהרי כל פקודי שבט ראובן לא היו כי אם מ"ג אלף ותש"ל, והיאך היו אותן ג' אלף ותש"ל של ראובן שנשארו מעבר לירדן ממלאין לכ"ד אלף שנפלו משמעון שהיה בשנת הארבעים. [] מיהו הא לא קשיא דאיכא למימר דהכי קאמר מחמת חסרון משבט שמעון שנפלו במגפה אפילו היה שם שבטו של לוי לא היו שוין דמתוך כך היו של הר גריזים מועטין ולא שיחסרו מהן עשרים וארבעה אלף משמעון אלא ג' אלפים או פחות, ועלה קאי רבי

מעשה קידוש שם שמים של יוסף שהיה בסתר

אחר שנתמנה יוסף על בית פוטיפר, "וַתֵּשֶׂא אִשְׁתּוֹ אֶתְּ דֹּדֵהּ וְאֵת עֵינֶיהָ אֶל יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי. וַיִּמָּאֵן" (בראשית ל"ט ז-ח), אולם היא לא הרפתה ממנו, "וַיְהִי כַּדְבָרָה אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לְשֹׁכֵב אֶצְלָהּ לְהָיוֹת עִמָּה" (בראשית ל"ט י).

וכשהגיע יום חגם, והלכו כולם לבית עבודת כוכבים שלהם, אמרה להם חולה אני, ונשארה בבית לבדה, כמו שנאמר, "וַיְהִי כַּהֵימֹם הַזֶּה וַיָּבֵא הַבְּיָתָה לַעֲשׂוֹת מִלְאָכָתָהּ וַאֲיִן אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בְּבֵיתָ" (בראשית ל"ט י"א), ואמרה, אין לי יום שניזקק לי יוסף כיום הזה.

ונאמר בכתוב, "וַיָּבֵא הַבְּיָתָה לַעֲשׂוֹת מִלְאָכָתָהּ", ואמר רבי יוחנן, מלמד ששניהם לדבר עבירה נתכוונו, שבביאה זו נתכוון לעשות צרכיו, כלומר לשמש עמה.

ורב ושמואל נחלקו בדבר זה. אחד מהם אומר, שבא לעשות מלאכתו ממש. ואחד מהם אומר, לעשות צרכיו נכנס².

וממשיך הכתוב שאחר שנכנס לבית, "וַתִּתְּפָשֶׂהוּ בְּבִגְדוֹ לְאָמֹר שִׁכְבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיֵּנֶס וַיֵּצֵא חֲרוֹצָה" (בראשית ל"ט י"ב). באותה שעה באתה דיוקנו של אביו, ונראתה לו בחלון³, אמר לו, יוסף, עתידים אחיך שיכתבו על אבני אפוד, ואתה ביניהם, רצונך שימחה שמך מביניהם, ותקרא רועה זונות! ככתוב, "אִישׁ אֶהֱב חֻמָּה וְשִׁפּוֹחַ אֲבִי וְרַעָה זֹנוֹת וְאֶפֶד הוֹן" (משלי כ"ט ג) כלומר יאבד שם טוב שהוא יקר מכל הון.

ועל זה נאמר, "וַיִּתְּשֵׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּצוּ זְרַעֵי יְדָיו מִיַּד אֲבִיר יַעֲקֹב מִשֵּׁם רַעָה אֲבָן וְשִׁרְאֵל" (בראשית מ"ט כ"ד). וכפי שביאר רבי יוחנן משום רבי מאיר, כשראה דמות דיוקנו של אביו, ושמע דבריו, מייד "וַיִּתְּשֵׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ", ששבה קשתו [=שכבת זרעו] לאיתנו. "וַיִּפְּצוּ [=כמו נפוצו] זְרַעֵי יְדָיו", שנעץ ידיו [=אצבעותיו] בקרקע ונסמך עליהן, כדי שיתייסר, ויטרד בצער, ויעבור תוקף יצרו, ויצאה שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו. "מידי אביר יעקב", כלומר, מי גרם לו שיחקק על אבני אפוד, אביר יעקב. "מִשֵּׁם רַעָה", כלומר, משם זכה, ונעשה רועה, שנאמר "רַעָה וְשִׁרְאֵל הֶאֱזִינָה נְהַג בְּצִאֲן יוֹסֵף" (תהלים פ"ב) [ונכתוב זה כלפי שכינה נאמר, שהקב"ה רועה צאנו של יוסף, אלא מאחר שישאל קרוים צאן יוסף, הרי שיוסף גם כן נחשב רועה ישראל]. "אֲבָן וְשִׁרְאֵל", כלומר משם זכה להיות רשום על אבני האפד עם שאר בני ישראל.

שנים עשר שבטים מיוסף

היה ראוי יוסף לצאת ממנו שנים עשר שבטים, כדרך שיצאו מיעקב אביו, שנאמר, "אֵלֶּה תִּלְדוּת יַעֲקֹב יוֹסֵף" (בראשית ל"ב ב) כלומר, תולדות יצאו מיעקב, כנגדן ראוי לצאת מיוסף, אלא שיצא שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו, והפסיד עשר טיפות.

שנקראו בלידתם, ובלידתם נקרא יוסף בלא ה"א. ולפיכך אמר, שאף שבכל התורה נכתב בנימן חסר, כאן נכתב מלא, כמו שנכתב בלידתו, "וַיְהִי בְּצִאֲת יַעֲקֹב בְּיַמְתָּהּ וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶן אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא לוֹ בְּנִימִין" (בראשית ל"ה י"ח).

ולדעת רבי חנינא בן גמליאל, לא כדרך שחלוקים בתחילת חומש הפקודים היו חלוקים באבני אפוד⁴, אלא כדרך שחלוקים בחומש שני, בתחילת פרשת שמות, כיצד? על אבן אחת בני לאה כסדרן {ראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבולן} ועל האבן השנייה, בני רחל אחד מכאן ואחד מכאן, ובני שפחות באמצע {יוסף דן נפתלי גד אשר בנימין} ומה שנאמר באבן השנית "כְּתוּלְדָתָם", לא ללמד שיהיו כתובים כסדר שנולדו, אלא שיהיו נכתבים כשמות שקרא להם אביהם בלידתם, ולא כשמות שקרא להם משה, כלומר "ראובן" ולא "ראובני".

יוסף דן נפתלי גד אשר בנימין	ראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבולן
--	--

בזרע יוסף לא שולטת עין הרע

נתבאר שבני יוסף היו מרובים ככתוב, "וַיִּזְדַּבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף אֶת הַחוֹשֶׁעַ לְאָמֹר מִדּוֹעַ נִתְּתָה לִי נִחְלָה גוֹרֵל אֶחָד וְנִחְבַּל אֶחָד וְנֶאֱמַר עִם רַב עַד אֲשֶׁר עַד פַּה בְּרַכְנֵי הַיָּם" (יהושע י"ז י"ד). והמשך הכתוב הוא, "וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הַחוֹשֶׁעַ אִם עִם רַב אֶתָּה עֲלָה לָךְ הַיַּעֲרָה וּבְרֵאתָ לָךְ שֵׁם בְּאֶרֶץ הַפְּרָזִי וְהִרְפְּאִים בִּי אֵץ לָךְ הִר אֶפְרַיִם" (יהושע י"ז ט"ו), כלומר כך אמר להם, לכו והחביאו עצמכם ביערים, שלא תשלוט בכם עין הרע. אמרו לו, אנו זרעו של יוסף, שלא שולטת בו עין הרע.

א. לדברי רבי אבהו, ענין זה, שאין עין הרע שולטת בזרעו של יוסף, מבואר מברכת יעקב ליוסף, "בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עֲלֵי עֵינֶיךָ" (בראשית מ"ט כ"ב), שהוא נדרש באופן הבא, אל תהי קורא "עֲלֵי עֵינֶיךָ" אלא "עוֹלֵי עֵינֶיךָ", כלומר עולים על העין, ואין העין עולה עליהם.

ב. ולדברי רבי יוסי ברבי חנינא ענין זה מבואר מברכת יעקב לאפרים ומנשה בני יוסף, "וַיִּזְדַּגּוּ לְרֵב בְּקֶרֶב הָאֶרֶץ" (בראשית מ"ט ט"ז), שהכוונה לכך שיהיו כדגים לעניין זה, שכשם שדגים שבים מים מכסים עליהם, ואין עין הרע שולטת בהם, כך זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם.

מקדש שם שמים בסתר ומקדש שם שמים בגלוי

אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא, יוסף שקידש שם שמים בסתר, [שנתייחד עם הערוה, והעמיד על עצמו וכבש את יצרו], הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקב"ה, ונקרא יוסף. יהודה, שקידש שם שמים בפרהסיא [על היס, כפי שיתבאר בעז"ה בהמשך], נקרא כולו על שמו של הקב"ה שכל שם בן ארבעה אותיות, כלול בשמו של יהודה.

⁴ להיות החלוקה כך {ראובן שמעון יהודה יששכר זבולן אפרים} {מנשה בנימן דן אשר גד נפתלי}.

² נראה משום דהוציאו בלשון ביאה "ויבא הביתה", קא דייק נמי דלעשות צרכיו נכנס. [תוס'].
³ כתב רבינו משה הדרשן, "ואין איש מאנשי הבית שם בבית", ומשמע, דוקא מאנשי הבית לא היה שם, מכלל דאיש אחר שלא מאנשי הבית, כלומר חלוק ומופלג מתורת אנשי הבית היה שם, וזהו דמות דיוקנו של אביו. ותימה קצת, מנלן דנראית לו בחלון, ושמה מדכתיב בבית, דמשמע בבית לא. [תוס'].

דף ל"ז

קפץ שבטו של בנימין, וירד לים תחילה, שנאמר, "שם בְּנִימִן צָעִיר רָדִים שָׂרִי
יְהוּדָה רָגְמָתָם שָׂרִי וְזָלוּן שָׂרִי נִפְתָּלִי" (תהלים ס"ח כ"ח), אל תקרי רודם, אלא רד ים.
והיו שרי יהודה רוגמים אותם,¹ שנאמר, "שָׂרִי יְהוּדָה רָגְמָתָם".
ולפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזכן לגבורה, כלומר **שבית קדשי**
הקדשים בנוי בחלקו, שנאמר, "לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד ה' וְשָׁפַן לְבָטַח עָלָיו חֲפָף
עָלָיו כָּל הַיּוֹם וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכַן" (דברים ל"ג ב).

אמר רבי יהודה, לא כך היה מעשה, אלא זה אומר אין אני יורד תחילה לים,
וזה אומר אין אני יורד תחילה לים.

קפץ נחשו בן עמינדב, וירד לים תחילה, שנאמר, "סִבְבָּנִי כַחֲשׁ אֶפְרָיִם
וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל [שיראו לסמוך עליו וכחשו באמונתם] וְיְהוּדָה עַד רֹד [ירד בים]
עַם אֵל [על שבטח בהקב"ה] וְעַם קְדוֹשִׁים נֶאֱמָרוּ" (הושע י"ב א). ועליו מפרש בקבלה,
"הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹקִים כִּי בָאוּ מֵיִם עַד נַפְשִׁי. טְבַעְתִּי בֵּינוֹן מִצוּלָה וְאִינוֹן מְעַמְדָּא בְּאֵתִי
בְּמַעֲמָשִׁי מֵיִם וְשִׁבְלַת שְׁטָפְתִּנִּי" (תהלים ס"ט ב-ג) "אֵל תִּשְׁטַפְּנִי שִׁבְלַת מַיִם וְאֵל תִּבְלַעֲנִי
מִצוּלָה וְאֵל תִּפְטֹר עָלַי בְּאֵר פִּיהָ" (תהלים ס"ט ט"ז).

באותה שעה היה משה מאריך בתפלה. אמר לו הקב"ה, ידידי טובעים בי, ואתה מאריך בתפלה לפני [=ויאמר ה' אֵל מֹשֶׁה מֶה תַּעֲצֹק אֵלַי]. אמר לפניו, רבונו של עולם, ומה בידי לעשות. אמר לו, "דַּבֵּר אֵל בְּנִי וְשִׁרְאֵל וְיִסְעוּ. וְאֶתְּהַרְם אֶת מִטְעָף וְנִטָּה אֶת דָּף עַל הַיָּם וּבְקַעְחָהּ וְנִבְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בְּצִפְשָׁה" (שמות י"ד ט"ו-ט"ז)

ולפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל, שנאמר "הִיְתָה יְהוּדָה לְקִדְשׁוֹ
שִׁרְאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו" (תהלים קי"ד ב) כלומר מפני מה נתקדש יהודה להיות
ממשלה של ישראל, משום מה שהיה באותה שעה שנתקיים, "הַיָּם רָאָה וְנִנְסַ
הַיָּרְדֵן שָׁב לְאֲחוֹרוֹ" (תהלים קי"ד ג).

היכן עמד שבט לוי

בספר דברים מבואר, ששבט לוי היה אחד מששה שבטים שעלו להר גריזים,
ככתוב, "אֵלֶּה יַעֲמְדוּ לְבָרְךָ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִיזִים בְּעֶבְרָתְכֶם אֶת הַיָּרְדֵן שְׁמַעוֹן
וְלֵוִי וְיְהוּדָה וְיִשְׁשַׁכָּר וְיוֹסֵף וּבְנֵימִן" (דברים כ"ז י"ב). **ובספר יהושע מבואר,**
שבט לוי היו למטה, בין שני ההרים, ככתוב, "וְכָל יִשְׂרָאֵל וְזָקְנָיו וְשֹׁטְרֵי
וְשֹׁפְטָיו עֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לְאֲרוֹן נֶגֶד הַכְּהֻנִּים הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' כָּרַח
כְּאֲזָרַח חֲצִי אֵל מוֹל הַר גְּרִיזִים וְחֲצִי אֵל מוֹל הַר עֵיבָל כְּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עֶבֶד ה' לְבָרְךָ אֶת הָעָם
שִׁרְאֵל בְּרִאשׁוֹנָה" (יהושע ח' ל"א), כלומר כל ישראל מכאן ומכאן והכהנים והלוויים

¹ כך שנויה ברייתא במכילתין, משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים, אחד גדול ואחד קטן, אמר לקטן העמידני עם הנך החמה, אמר לגדול העמידני בשלוש שעות, בא הקטן להעמידו עם הנך החמה, ולא הניחו גדול, אמר לו, לא אמר לי אלא עד שלוש שעות, והקטן אמר לא אמר לי אלא עד הנך החמה, מתוך שהיו עומדים צהובין, נעור אביהן, אמר להן, בניי, מכל מקום שניכם לא כיוונתם אלא לכבודי, אף אני לא אקפח את שכרם. מה שכן נטלו שבטו של בנימין שירד תחילה לים, ששרתה שכינה בחלקו, שנאמר וכו', ומה שכן נטלו שבטו של יהודה, זכה למלכות, שנאמר שרי יהודה רגמתם, אין רגמתם אלא מלכות, שנאמר, "באדין אמר בלשצר והלבישו לדניאל ארוגונוא". [תוס'].

ואף על פי כן, אותם עשרה שפיתחו מיוסף בעשר אצבעותיו, יצאו מבנימין אחיו, וכולם נקראו על שמו, שנאמר, "וּבְנֵי בְנִימִן (א) בְּלַע (ב) וְנָכָר (ג) וְאֶשְׁבַּל (ד) גְּרָא (ה) וְנַעֲמָן (ו) אַחִי (ז) וְרֵאשׁ (ח) מְפִים (ט) וְחַפִּים (י) וְנָאָרְדִי" (בראשית מ"ו כ"א)
"בְּלַע" - שנבלע בין האומות. "וְנָכָר" - בכור לאמו היה. "וְאֶשְׁבַּל" - ששבאו אל. "גְּרָא" - שגר באכסניות בארץ נכריה. "וְנַעֲמָן" - שנעים ביותר. "אַחִי" "וְרֵאשׁ" - אחי הוא, וראשי הוא. "מְפִים" ו"חַפִּים" - הוא לא ראה בחופתי, ואני לא ראיתי בחופתי. "וְנָאָרְדִי" - שירד לבין אומות העולם. וי"א "וְנָאָרְדִי", שפנו דומים לוורד.

יוסף לומד שבעים לשון

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, **בשעה שאמר לו פרעה ליוסף, ויבלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים** (בראשית מ"א מ"ד), **אמרו איצטגוניי פרעה** [=חכמים וחוזים בכוכבים ויודעים בחכמת המזלות], **עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשילהו עלינו: אמר להם, גונוי** [כמו גונוי] **מלכות אני רואה בו, בחכמה גבורה ויופי.**

אמרו לו, אם כן יהא יודע בשבעים לשון. בא גבריאל ולימדו שבעים לשון, ולא היה לומד. הוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה, ולמד. שנאמר, יצדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמעו (תהלים פ"א ו).

ולמחרת, כל לשון שדיבר עמו פרעה החזיר לו. דיבר הוא עם פרעה בלשון הקדש, ולא היה פרעה יודע מה הוא אומר. ביקש ממנו פרעה למדני. לימד אותו, ולא למד. אמר לו פרעה, השבע לי שלא תגלה, ונשבע לו.

יוסף עולה לקבור את אביו

כשמת יעקב וביקש יוסף לעלות לקברו בארץ כנען בא ואמר לפרעה, "אָבִי הִשְׁבִּיעֵנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִי מוֹת בְּקִבְרֵי אֲשֶׁר קְרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שָׁמָּה תִקְבְּרֵנִי וְעִתָּה אֶעֱלֶה נָא וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי וְאֶשׁוּבָה" (בראשית נ"ה).

אמר לו פרעה, לך והישאל על שבועתך לחכמים, ויתירו לך. אמר לו יוסף, ואשאל גם על שבועתי לך², שלא אגלה שאינך יודע לשון הקודש. ומאחר שלא רצה בכך פרעה, על כרחו הסכים שלא ישאל יוסף על שבועתו לאביו, ואמר לו, "עֲלֶה וּקְבֹר אֶת אָבִיךָ כְּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעְךָ" (בראשית נ"ו).

מי ירד לים תחילה

רבי מאיר אומר, כשעמדו ישראל על הים, היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר אני יורד תחלה לים, וזה אומר אני יורד תחלה לים.

¹ ובמדרש רבי תנחומא מפורש, מופים, שהיה פיו כפי יעקב אבינו בהלכות שקיבל משם ועבר. [רש"י].

² ותימה הלא לא היה יכול לישאל על נדרו כי אם מדעתו של פרעה, כמו שהוא מעשה דצדקיהו ונבוכדנצר דמיייתי התם. (א) מיהו מהכא משמע דהאי בפניו, דאמר בפרק רבי אליעזר בנדריים, המודר הנאה מחברו אין מתירין לו אלא בפניו פירוש בפניו, ואפילו בעל כרחו. ומיהו תימה לומר דהנודר על דעת חברו מתירים לו שלא מדעת חברו. (ב) ושמה אוקמיה במלתא דגזיוס בעלמא, שגזיוסו כן, מיהו לא היה יכול לישאל עליו אי לא ניחא ליה לפרעה. [תוס'].

באמצע. ונחלקו חכמים היאך ליישב את הכתובים הללו.

א. לדעת רבי אליעזר בן יעקב, זקני כהונה ולויה היו למטה, בין שני ההרים, ושאר שבט לוי, למעלה על הר גריזים.

ב. ולדעת רבי יאשיה, כל הראוי לשרת, כלומר לשאת את הארון, דהיינו מן שלושים עד בן חמישים², למטה אצל הארון, ושאר שבט לוי למעלה.

ג. ולדעת רבי, לא עלו ישראל, לא על הר גריזים, ולא על הר עיבל, אלא כולם עמדו למטה בין שני ההרים³, ומה שנאמר בספר דברים, "אֲלֶּהָ עִמָּדוֹ לְבָרֶךְ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִיזִים בְּעֵבֶר הַיַּם הַיָּבֵשׁ וְעָלָה הָאֲלֹהִים מֵעֵבֶר הַיָּבֵשׁ וְנִשְׁכַּר יְיֹסֵף וַיִּבְנֶמוּ. וְאֲלֶּהָ עִמָּדוֹ עַל הַקְּלָה בְּהַר עֵיבֶל רְאוּבוּן וְגַם אֶשֶׁר וְזַבְלוּן וְנַפְתָּלִי" (דברים כ"ז י"ב-י"ג), הכוונה היא ששבטים אלו יהיו סמוכים להר גריזים, ושבטים אלו יהיו סמוכים להר עיבל, שלדעת רבי, כשנאמר "על" דבר מסוים, פעמים הכוונה סמוך לו, ולא עליו ממש, כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך. וזהו שנאמר גם בספר יהושע, "וְכָל יִשְׂרָאֵל וְזִקְנָיו וְשֹׁפְטָיו עִמָּדִים מְזֶה וּמְזֶה לְאָרוֹן יְגִיד הַפְּהִינִים הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' פָּנֵי פְּאֹרֶחַ חֲצִיזוֹ אֶל מוֹל הַר גְּרִיזִים וְהַחֲצִיזוֹ אֶל מוֹל הַר עֵיבֶל פְּאֹשֶׁר צִנֹּה מִשֶּׁה עֵבֶד ה' לְבָרֶךְ אֶת הָעָם יִשְׂרָאֵל בְּרִאשְׁנָה", שכולם היו למטה, אך החלוקה אלו סמוכים לכאן ואלו סמוכים לכאן, היא כמבואר בספר דברים.

ד. ולדעת רבי שמעון בירושלמי, כשם שבט שמעון כולו למעלה, כך שבט לוי כולו למעלה, ומה שנאמר שהיו לויים למטה, הכוונה לכהנים ולא ללוויים, שהכהנים לבדם היו למטה, וכמאמר רבי יהושע בן לוי, בעשרים וארבעה מקומות הכהנים נקראו לויים.

מקום נתינת בזיכי לבונה של לחם הפנים

נחלקו חכמים במסכת מנחות במקום נתינת שני בזיכי הלבונה של לחם הפנים, אם היו נתונים על הלחם ממש או סמוך ללחם.

ולדעת רבי, היו נתונים סמוך ללחם, ולא עליו, ומה שנאמר, "וְנָתַתְּ עַל הַמִּעְרָכֶת לְבִנְה זֶכֶה וְהִיתָה לָלֶחֶם לְאֲזָכְרָה אֲשֶׁה לָהּ" (ויקרא כ"ד ז'), הכוונה סמוך למערכת, שהיה מקום פנוי בין שני סדריים של לחם הפנים, ושם נותן את הבזיכים¹.

¹ כן פירש רש"י. ויל"ע בדבר, וכי כל אותם שהיו מבין שלושים עד בן חמישים היו ראויים לכך, והלא משורר ששיער במיתה, ואם כן בני גרשון ומררי לא היו ראויים לכך. ולמה לא פירש, שהראויים לכך הם בני קהת, והם היו למטה, ובני גרשון ומררי היו למעלה.

² לכאורה היה נראה שדעת רבי היא דעה אחת היאך ליישב את שני הכתובים. אולם מדברי התוס' משמע שהכל מודים לדברי רבי שהכל היו למטה שכך כתבו התוס', ונראה אפילו רבי מאיר ורבי יהודה דפליגי התם אבא שאול, ואמרי על ממש, והכי משמע נמי בהקומץ רבה, כל היכא דאיכא למימר על ממש דאמרין על ממש ... הכא כולי עלמא מודו דעל בסמוך, ולא אמרינן המברכין על הר גריזים ממש והמקללים על הר עיבל, כדאמרין בירושלמי, יכול אלו שבהר גריזים היו אומרים ברכות ואלו שבהר עיבל היו אומרים קלות תלמוד לומר הברכות והקלות, אלו ואלו היו אומרים ברכות ואלו אומרים קלות, יכול אלו שבהר גריזים היו עונים אחר הברכות אמן ואלו שבהר עיבל היו עונים אחר הקלות אמן, תלמוד לומר "וענו כל העם ואמרו אמן", אלו ואלו היו עונים אחר הברכות והקלות אמן, הא כיצד, בשעה שהיו אומרים ברכות, היו הופכין פניהם וכו'. [תוס'].

³ האי דלא מייית מתניתין בפרק שתי הלחם, אבא שאול אומר שם היו נותנין בזיכי לבונה של לחם הפנים, ואטפחיים ריוח באמצע קאי, שהיו נותנין בזיכי לבונה של לחם הפנים, אמרו לו, והלא כבר נאמר "ונתת על המערכת לבונה זכה", אמר להם, והלא כבר נאמר "ועליו מטה מנשה". יש לומר, משום דברייתא מפרש בהדיא על בסמוך ... ונראה לר"י, דרבי מודה נמי דכל על לכתחלה

והביא רבי רביה לדבריו, שפעמים "על" היינו סמוך, שנאמר בענין הפרוכת הנתונה בין הקדש לבין קדש הקדשים, "וישמע שם את ארון העדות וספת על הארון את הפרכת" (שמות מ"ג), ולא היתה הפרוכת על הארון, אלא סמוכה לו.

סדר אמירת הברכות והקלות

הפכו הלויים פניהם כלפי הר גריזים, ופתחו בברכה, כגון "ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה", ואלו שבהר גריזים ואלו שבהר עיבל עונים אמן¹.

הפכו פניהם כלפי הר עיבל, ופתחו בקללה, כגון, "אָרוֹר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמִסְכָּה תוֹעֵבֶת ה' מַעֲשֵׂה יְדֵי תִרְשׁ וְשֵׁם בְּסֵתֵר וְעֵנֵי כָל הָעָם וְאִמְרוּ אָמֵן" (דברים כ"ז ט"ו), ואלו ואלו עונים אמן. עד שגומרים כל הברכות והקלות.

ואחר כך הביאו את האבנים, ובנו את המזבח, וסדוהו בסיד, וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון, שנאמר, "וְנָתַתְּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת פָּאֵר הַיֵּיטִב" (דברים כ"ז ח) וסדרו המזבח לאחר שהעלו עליו עולות ושלמים, ונטלו את האבנים ובאו ולנו במקומם ושם הקימו את האבנים. ככל מה שכבר נתבאר בדפים הקודמים.

מספר הבריות שיש בכל מצווה ומצווה

כל הברכות והקלות נאמרו בהר גריזים בכלל ופרט. בכלל, "ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת", "אָרוֹר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם"². ובפרט, כגון "ברוך אשר לא יעשה פסל ומסכה", "אָרוֹר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמִסְכָּה", וכל כולן. ונמצא, שעל קיום כל מצווה ומצווה, נכרתו ארבע בריות (א) ברוך בכלל (ב) וברוך בפרט (ג) ארוך בכלל (ד) וארוך בפרט.

וקיום כל מצווה ומצווה כולל ארבעה דברים (א) ללמוד (ב) וללמד (ג) לשמור (ד) ולעשות, שנאמר "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֶת הַקְּוִיִּם וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר בְּאָזְנֵיכֶם הַיּוֹם וְלִמְדֶתֶם אֹתָם [=ללמוד] וְשִׁמְרֶתֶם אֹתָם [=לשמור] לַעֲשׂוֹתָם [=לעשות]" (דברים ה' א') ונאמר, "וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם [=ללמד]" (דברים י"א י"ט).

נמצא, שכל מצווה ומצווה יש עליה שש עשרה בריות. ארבע בריות ללמוד. וארבע בריות ללמד. וארבע בריות לשמור. וארבע בריות לעשות.

ושלוש פעמים נכרתו כל הבריות הללו לישראל. (א) פעם אחת בהר סיני ואוהל מועד [וזה כדעת רבי ישמעאל לקמן שהר סיני ואוהל מועד נחשבים אחד,

ולמצוה על ממש, ושאינו הכא דגזירת הכתוב היא וכדפרישית, ובדיעבד מכשר על בסמוך ... [תוס'].

¹ והא דכתיב "ואלה יעמדו לברך", לא שהיו השבטים מברכין ומקללין, אלא הלויים העומדים בין שני ההרים הופכין פניהם להר גריזים בברכה ולהר עיבל בקללה. [רש"י].

² ירושלמי ... "אשר לא יקים את דברי התורה", וכי יש תורה נופלת. (א) רבי שמעון בן אליקים אומר, זה החזן שהוא עומד, [ואינו מגביה ספר תורה כראוי להאותו לציבור]. (ב) רבי שמעון בן חלפתא אומר, זה הבי"ד שלמטה, [שאינם מעמידים הדת על תילה כראוי], דאמר רב הונא בר יהודה בשם שמואל, דעל הדבר הזה קרע יאשיהו, ואמר עלי להקים. (ג) רבי אחא בשם רבי תנחום ברבי חייה, למד ולימד שמר ועשה והיתה סיפקו ביזו להחזיק ולא החזיק, הרי זה בכלל ארוך. [] רבי ירמיה בשם רבי חייה ברבי אבא, לא למד ולא לימד לא שמר ולא עשה ולא היתה סיפקו ביזו להחזיק והחזיק, הרי זה בכלל ברוך, דאמר רבי חנא אמר רבי ירמיה, עתיד הקב"ה לעשות צל לבעלי מצות בצידין של בעלי תורה, שנאמר "כי בצל החכמה בצל הכסף", ואומר "עץ חיים היא למחזיקים בה". [תוס'].

וְיִדְבַר ה' אֵלָיו מֵאֲהָל מוֹעֵד לֵאמֹר" (ויקרא א' א')

ורבי עקיבא אומר, כללות ופרטות, נאמרו בסיני, ונשנו באהל מועד, ונשתלשו בערבות מואב מפי משה לישראל¹. ולפיכך אין לך כל דבר מצוה ומצוה שכתובה בתורה, שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות כפי שנתבאר לעיל.

כל הפרשה כולה לא נאמרה אלא בנואף ונואפת

דרש רבי יהודה בן נחמני מתורגמנו של רבי שמעון בן לקיש, כל הפרשה כולה של הר גריזים, כלומר כל ארורים שבפרשה, לא נאמרו אלא בנואף ונואפת.

א. כשאמרה תורה, "אָרוֹר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה תוֹעֵבֹת הֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי תָרֵשׁ וְיִשָּׂם בְּסֵתֶר וְנֶעְנֶה כָּל הָעַם וְאָמְרוּ אִמְנוּ" (דברים כ"ז ט"ו), לא דברה בכופר ממש, שזה לא די לו בארור, אלא כוונת התורה, למי שבא על הערווה, והוליד בן ממזר, והבן הזה מתוך בושתו, שהוא ממזר ואסור לבוא בקהל, אינו מוצא אשה, והולך לבין העובדי כוכבים, ועובד עבודת כוכבים, ואמרה תורה, ארורים אלה שעשאוהו לעבוד פסל ומסכה.

ב. "אָרוֹר מְקַלָּה אֲבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר כָּל הָעַם אִמְנוּ" (דברים כ"ז ט"ז). הכוונה למי שבא על אשת איש, שבכך הוא מזלזל בכבוד אביו ואמו שגידלו גידולים רעים בביתם.

ג. "אָרוֹר מְסִיג גְּבוּל רֵעֵהוּ וְאָמַר כָּל הָעַם אִמְנוּ" (דברים כ"ז י"ז). הכוונה למי שבא על אשת איש, שבכך הוא משיג את גבולו של רעהו.

ד. "אָרוֹר מְשַׁנֵּה עוֹר בְּדֶרֶךְ וְאָמַר כָּל הָעַם אִמְנוּ" (דברים כ"ז י"ח). הכוונה למי שמפתה אשת איש, שהיא סומא בדבר, ואינה יודעת עונשו הגדול.

ה. "אָרוֹר מְטַה מְשַׁפֵּט גֵר יְתוֹם וְאֶלְמָנָה וְאָמַר כָּל הָעַם אִמְנוּ" (דברים כ"ז י"ט). כתב רש"י, מטה "משפט גר יתום" אינו יודע לדורשו.

ו. "אָרוֹר שֹׁכֵב עִם אִשְׁתּוֹ אֲבִיו כִּי גִלָּה כָּנָף אֲבִיו וְאָמַר כָּל הָעַם אִמְנוּ" (דברים כ"ז כ'). כפשוטו.

ז. "אָרוֹר שֹׁכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה וְאָמַר כָּל הָעַם אִמְנוּ" (דברים כ"ז כ"א). כוונת הכתוב לשוכב עם אשת איש שעושה מעשה בהמה.

ח. "אָרוֹר שֹׁכֵב עִם אֲחֹתוֹ בֵּת אֲבִיו אוֹ בֵּת אִמּוֹ וְאָמַר כָּל הָעַם אִמְנוּ" (דברים כ"ז כ"ב). כפשוטו.

ט. "אָרוֹר שֹׁכֵב עִם חֲתָנָהּ וְאָמַר כָּל הָעַם אִמְנוּ" (דברים כ"ז כ"ג). כפשוטו.

י. "אָרוֹר מְבַה רֵעֵהוּ בְּסֵתֶר וְאָמַר כָּל הָעַם אִמְנוּ" (דברים כ"ז כ"ד). זה הנסתר עם אשת איש, ובא עליה, שגורם לה שתמות על ידי סתירה זו בבדיקת מים המרים.

יא. "אָרוֹר לֹקֵחַ שָׂחָד לְהַכּוֹת נַפְשׁ דָּם נָקִי וְאָמַר כָּל הָעַם אִמְנוּ" (דברים כ"ז כ"ה). שלוקח שוחד להיות עוקב אחר המנאף, ולפתות לו אשת איש, וגורם לו מיתה.

יב. "אָרוֹר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְעִשׂוֹת אוֹתָם וְאָמַר כָּל הָעַם אִמְנוּ" (דברים כ"ז כ"ו).

סדר אמירת הברכות והקללות

כבר נתבאר, שנצטוו ישראל, שאחרי שיעברו את הירדן, יתנו את הברכה על

¹ ואם תאמר, מאי איצטריך למימר שלישי דערבות מואב, והא לא איירי רבי ישמעאל בערבות מואב כלל. יש לומר משום סיפא נקט לה, דבעי למימר, אין לך כל דבר מצוה ומצוה. [תוס'].

שכללות נאמרו בסיני ופרטות באוהל מועד]. (ב) פעם שניה בערבות מואב. (ג) ופעם שלישי בהר גריזים והר עיבל.

ענין זה שנכרתו הבריתות הללו בהר גריזים והר עיבל, מפורש בפרשה, "אֵלֶּה יַעֲמִדוּ לְבָרֶךְ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִיזִים בְּעֶבְרָכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן ... וְאֵלֶּה יַעֲמִדוּ עַל הַקְּלָה בְּהַר עֵיבֶל ..." (דברים כ"ו).

וענין זה שנכרתו בריתות גם בסיני וערבות מואב מבואר ממה שנכתב אחר פרשת ברכות וקללות "אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צָוָה ה' אֶת מֹשֶׁה לְכַרֵּת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִלִּבְד דְּבַר הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אֲתָם בְּחָרְב" (דברים כ"ח ס"ט), הרי שכרת עימהם ברית גם בארץ מואב וגם בחורב.

ורבי שמעון אומר, שכריתת הברית שבהר גריזים והר עיבל אינה מן המניין, שלא אמר להם יהושע באותו מעמד כל מצוות שבתורה, אלא רק את האמורות בענין². אבל גם הוא מודה ששלוש פעמים נכרתו בריתות אלו עם ישראל. (א) בהר סיני. (ב) באהל מועד שבמדבר, שלאחר שהוקם המשכן, נדבר הקב"ה עם משה במשכן, ולמדו כל התורה. [וזה כדעת רבי עקיבא לקמן, שהר סיני ואוהל מועד נחשבים כשנים, שבכל אחד מהם נאמרו לו כללות ופרטות] (ג) בערבות מואב.

ואם כן, כל מצווה ומצווה יש עליה שש עשרה בריתות שלוש פעמים, סך הכל ארבעים ושמונה בריתות לכל מצווה ומצווה³.

ורבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר משום רבי שמעון, שיש להכפיל את המספר הזה במספר בני ישראל, שהיו שש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמישים, כי מלבד מה שכל אחד קיבל על עצמו שיקיים, קיבל כל אחד על עצמו, שיהיה ערב על כל חיוב חבריו. נמצא שעל כל מצווה שבתורה יש 28,970,400 בריתות.

ואמר רבי אם כן, יש לכפול מספר זה שוב, שכשם שקיבל כל אחד על עצמו, שיהא ערב על חיוב חברו, כך קיבל כל אחד על עצמו, שיהיה ערב על ערבות חבריו, ואם כן יש לכפול את המספר הזה שוב במספר בני ישראל. נמצא שעל כל מצווה שבתורה 17,485,084,920,000 בריתות.

כללות ופרטות של תורה היכן נאמרו

רבי ישמעאל אומר, כללות נאמרו בסיני ופרטות באוהל מועד, כלומר בסיני נתנה תורה בסתם, ולא פירש, כגון נאמר לו בסתם שיקריבו קרבנות, "מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֲלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֵמֶיךָ אֶת צֹאנֶךָ וְאֶת בְּקָרְךָ כָּל הַמִּקּוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי אָבֹא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתִּיךָ" (שמות כ' כ'), ולא פירש הפרטים, ובאוהל מועד פירש מותן דמים, והקטרת אימורים, והפשט וניתוח וכליל של עולה, ככל המבואר בספר ויקרא, שנאמר לו באוהל מועד ככתוב בתחילתו "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה

² ירושלמי, עד כדון, דברים שנכללו ונפרטו, דברים שנכללו ולא נפרטו. אמר ליה, כן אמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל, דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא. אמר לו, לא בדבר אחד, דילמא בשני דברים, בתמיה, והכא בשני דברים אנו קיימין. אמר רבי תנחומא, מכיון דכתיב בסוף אמן, כמו שכולו דבר אחד כתיב. [תוס'].

³ ובירושלמי מסיים שלדעת רבי שמעון, אין לך כל דבר ודבר מן התורה, שאין כרות עליה תקע"ו בריתות, שנים עשרה בברוך בכלל ושנים עשרה בפרט, וי"ב בארור בכלל, וי"ב בפרט, שמכפיל כל ברוך וכל ארור כנגד כל שבט ושבט, הרי מ"ח בריתות, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, הרי קצ"ב בריתות, וכן בהר סיני, וכן בערבות מואב, הרי תקע"ו בריתות. [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א
לע"נ הר"ר אריה דוד הכהן פינק ז"ל בן הר"ר משה מאיר ז"ל

גיליון 65ח
מסכת סוטה ל"ב – מ"ב

שווה, שנאמר בברכת כהנים לשון ברכה, "פה תִּבְרְכוּ", וכן נאמר בברכות הר
גריזים, "אֵלֶּה יַעֲמְדוּ לְבָרְךָ אֶת הַעָם עַל הַר גְּרִזִים בְּעִבְרָתְךָ אֶת הַיִּצְדָּק שִׁמְעוּ וְלוֹי וַיהוּדָה
וַיִּשְׁשָׁךְ וַיֹּסֵף וּבְנִימֹן" (דברים כ"ז י"ב), ומעתה, כשם שברכות הר גריזים בלשון
הקדש, [שכן למדו בגזרה שווה ממתן תורה או ממצוות חליצה, כפי שנתבאר בדף ל"ג],
כך גם ברכת כהנים בלשון הקדש.²

ולדעת רבי יהודה, אין צריך ללמוד זאת בגזרה שווה, כי מהפרשה עצמה יש
ללמוד, שברכת כהנים בלשון הקדש, שנאמר בענין, "פה תִּבְרְכוּ", ללמוד, שיש
לה לומר בלשון הזה האמור בכתוב, ולא בלשון אחר.³

ברכת כהנים בעמידה

הכל מודים, שכשהכהנים מברכים את העם, צריכים לעמוד.

לדעת תנא קמא בברייתא, ענין זה שברכת כהנים בעמידה, למד בגזרה שווה,
שנאמר בברכת כהנים לשון ברכה, "פה תִּבְרְכוּ", וכן נאמר בברכות הר גריזים,
"אֵלֶּה יַעֲמְדוּ לְבָרְךָ אֶת הַעָם עַל הַר גְּרִזִים בְּעִבְרָתְךָ אֶת הַיִּצְדָּק שִׁמְעוּ וְלוֹי וַיהוּדָה
וַיִּשְׁשָׁךְ וַיֹּסֵף וּבְנִימֹן" (דברים כ"ז י"ב), ומעתה, כשם שברכות הר גריזים בעמידה ככתוב
"אֵלֶּה יַעֲמְדוּ לְבָרְךָ", כך גם ברכת כהנים בעמידה.

ולדעת רבי נתן, אין צריך ללמוד זאת בגזרה שווה, כי יש ללמוד זאת מהיקש
שהוקשה ברכת כהנים לעבודתם, "בַּעֲתָהּ הַהִוא הִבְדִּיל ה' אֶת שְׁבֵט הַלְוִי לְשֵׂאת אֶת אֲרוֹן
בְּרִית ה' לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרְךָ בְּשִׁמּוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה" (דברים י"ח), ללמוד שכשם
שמשרת בעמידה, כך מברך בעמידה.⁴ וענין זה, שעבודה בעמידה, מבואר
בכתוב, "כִּי בּוֹ בָחַר ה' אֱלֹהֶיךָ מִכָּל שְׁבֵטֶיךָ לַעֲמֹד לְשָׁרְתָהּ בְּשֵׁם ה' הוּא וּבְנָיו כָּל הַיָּמִים" (דברים
י"ח ה').

ברכת כהנים בנשיאות כפים

כשהכהנים מברכים את העם, הם נושאים את כפיהם, כלומר, מגביהים את
ידיהם.

**כשבירך אהרן את העם ביום חנוכת המשכן, מפורש בכתוב שבירך בנשיאות
ידיים, שנאמר, "וַיִּשָּׂא אֶהֱרֹן אֶת יָדָיו" אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיִּרְדּוּ מִעֲשֵׂת הַחַטָּאת וְהַעֲלָה
וְהַשְׁלֵמִים" (ויקרא ט"ו כ"ב).**

ולדעת תנא קמא בברייתא, יש ללמוד בגזרה שווה, שכן הוא בכל ברכת
כהנים, שנאמר בברכתו של אהרן לשון ברכה, "וַיְבָרְכֵם", וכן נאמר בכל ברכת
כהנים לשון ברכה, "פה תִּבְרְכוּ", ומעתה, כשם שברכת אהרן היתה בנשיאות
כפים, כך כל ברכת כהנים בנשיאות כפים.

הר גריזים, ואת הקללה על הר עיבל, כמבואר בכתובים, "אֵלֶּה יַעֲמְדוּ לְבָרְךָ
אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִזִים בְּעִבְרָתְךָ אֶת הַיִּצְדָּק שִׁמְעוּ וְלוֹי וַיהוּדָה וַיִּשְׁשָׁךְ וַיֹּסֵף וּבְנִימֹן. וְאֵלֶּה
יַעֲמְדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבֵל וְאִשָּׁר וְזַבְלוֹן דָּן וְנַפְתָּלִי" (דברים כ"ז י"ב-י"ג).

ומלבד הכתוב הזה, נאמר פעם נוספת, "וַיְהִי כִּי יִבְיָאָה ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָתָּה
בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנִתְּתָה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִים וְאֶת הַקְּלָלָה עַל הַר עֵיבֵל" (דברים
י"א כ"ט), ללמד דבר נוסף והוא שהברכה תהא קודמת לקללה כלומר תחילה
יאמר הברכה ואחר כך הקללה.

ולא שתחילה יאמרו כל הברכות, ואחר כך כל הקללות, שהרי נאמר, "וְנִתְּתָה
אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִים וְאֶת הַקְּלָלָה עַל הַר עֵיבֵל", לומר, ברכה אחת קודמת
לקללה אחת, ולא כל הברכות קודמות לקללות.

ולפיכך כך היה הסדר, **ברכה אחת ואחרי קללה אחת, ושוב ברכה וקללה, עד
שגמרו כל הברכות והקללות**.⁵

מי אמר ברכות וקללות וכיצד

בקללות נאמר בפירוש, "וַיַּעֲנוּ הַלְוִיִּם וַאֲמָרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רָם" (דברים
כ"ז י"ד), לומר, (א) שהלויים היו אומרים (ב) בקול רם (ג) ובלשון הקודש [כפי
שנתבאר לעיל בדף ל"ג].

ומתוך כך שנאמר "וְנִתְּתָה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִים וְאֶת הַקְּלָלָה עַל הַר עֵיבֵל"
הוקשו ברכות לקללות ללמוד שגם הברכות (א) על ידי הלויים (ב) בקול רם (ג)
ובלשון הקודש.

דברים נוספים ששווה הברכות והקללות

שני דברים נוספים שלמדו מההקש שהוקשו ברכות וקללות. (א) כשם
שהקללה בכלל ופרט, אף ברכה בכלל ופרט. (ב) וכשם שעל הקללה אלו ואלו
עונים ואומרים אמן, אף על הברכה אלו ואלו עונים ואומרים אמן.

דף ל"ח

[במדבר ו' כ"ב-כ"ז] וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בְּנָיו לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם. בְּרַכְּךָ ה' וַיִּשְׁמְרְךָ. יָאֵר ה' פְּנֵי אֱלֹהֶיךָ וַיַּחַנְדֵּךָ. יִשָּׂא ה' פְּנֵי
אֱלֹהֶיךָ וְיָשֶׁם לָךְ שְׁלוֹם. וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֵם.

ברכת כהנים בלשון הקדש

כבר נתבאר בדף ל"ב, שברכת כהנים נאמרת בלשון הקדש דווקא, ונחלקו
חכמים מניין למדו זאת.

לדעת תנא קמא בברייתא, ענין זה שברכת כהנים בלשון הקדש, למד בגזרה
⁶ ירושלמי: יכול משהיו אומרים ברכות היו אומרים קללות, תלמוד לומר "הברכה והקללה",
קללה באחת וברכה באחת. [תוס'].

² תימה אדרבה אימא נילף בגזרה שווה מברכת המזון, שנאמר בה "ויאכלת ושבעת וברכת", מה
להלן בכל לשון אף כאן. ויש לומר דמסתברא ליה טפי למילף ברכת כהנים מברכת הר גריזים,
דשתייהו מפורש בתורה, דהברכות עצמן נמי מפורשות, שהיה היפך הקללות המפורשות, ארור
האיש, לברכה, אבל לשון ברכת המזון אינה מפורשת בתורה. [תוס'].

³ אבל לרבנן לא משמע להו עיכובא "כח" אלא "ככח". [תוס'].

⁴ ונראה לר"י, כהן שבירך ברכת כהנים בישיבה, לא עשה ולא כלום, הואיל ואיתקוש ברכה
לשירות, וגבי שירות אמר בפרק שני דזבחים, דיושב מחלל עבודה, הילכך אף כאן צריך לחזור
ולברך מעומד. [תוס'].

⁵ "ידו" כתיב.

ולדעת תנא קמא, למדו זאת בגזרה שווה, שכן ענין זה שמברכים בשם המיוחד למד מהכתוב, **וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי**, שמי המיוחד לי, ויש ללמוד בגזרה שווה שענין זה נאמר רק במקדש, שנאמר כאן לשון "שם", וכן נאמר בכתוב, **כִּי אִם אֶל הַמִּקְוֹס אֲשֶׁר בְּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ מִכָּל שְׁבִטֶיךָ לְשׂוֹם אֶת שְׁמוֹ שֵׁם** לְשָׂגוּ תִדְרָשׁוּ וּבָאתָ שָׁמָּה (דברים י"ב ה'), ומעתה כשם שהכתוב ההוא מדבר במקדש, כך הכתוב **וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי**, מדבר במקדש ולא למדינה.

ולדעת רבי יאשיה, אין צריך ללמוד זאת בגזרה שווה, כי ענין זה מבואר מהכתוב, **מִן־בַּחַר אֲדַמָּה תִּשְׁעָה לִי וּבָחַרְתָּ עָלַי אֶת עֲלִיתֶיךָ וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ אֶת צֹאנְךָ וְאֶת בְּקָרְךָ בְּכָל הַמִּקְוֹס אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי אֲבֹא אֲלֶיךָ וּבְרַכְתִּיךָ** (שמות כ"ו כ'), שכן אי אפשר להעמיד את הכתוב כמו שהוא, שבכל מקום יזכירו את שמו המיוחד, ועל כרחך מקרא מסורס [=מהופך] הוא, וכך משמעו, **בְּכָל הַמִּקְוֹס אֲשֶׁר אֲבֹא** שאשרה שכינתי, כגון אוהל מועד שבמדבר ובשילה ובבית עולמים, שם יזכר שמי המיוחד בברכה, **ולא בשאר מקומות**.

מי ראוי להתברך בברכת כהנים

אף על פי שנאמר בברכת כהנים, **"כֹּהֵן תִּבְרַכְנוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"**, לא רק בני ישראל מתברכים, אלא גם גרים, ונשים, ועבדים משוחררים, שנאמר, **"אָמֹר לָהֶם"**, לומר שהברכה לכולם.

העמידה בברכת כהנים פנים כנגד פנים

כשהכהנים מברכים את העם, הכהנים עומדים ופניהם כלפי העם, והעם עומדים ופניהם כלפי הכהנים, ולא יפנו להם עורף, שנאמר **"אָמֹר לָהֶם"**, כאדם האומר לחבירו, וכשבני אדם מדברים זה עם זה, הם עומדים פנים כנגד פנים.

ברכת כהנים בקול רם

כשהכהנים מברכים את העם לא יברכו בלחש אלא בקול רם שנאמר **"אָמֹר לָהֶם"**, כאדם האומר לחבירו, שחבירו שומע דברים שאומר לו.¹

הקריאה לכהנים

אמר אביי, נקטינן, כלומר קבלה בידינו, שבזמן שיש שם שני כהנים לברך, כששליח ציבור גומר ברכת הודאה, הוא קורא להם **"כהנים"**, ואז הופכים

¹ שהרי נאמר **"יזה שמי וזה זכרי"**, ללמד, לא כשאני נכתב אני נקרא. ועוד, וכי בכל מקום שכינה באה ושרה, דכתיב אבא אליך, והוא לא יחד מקום להזכרת השם. [רש"י].

² ונראה דזוהו הטעם נמנעו כהנים לברך בשם המיוחד משמת שמעון הצדיק, כדאמרין בפרק טרף בקלפי, לפי שלא זכו שוב לגילוי שכינה. [תוס'].
³ תימה לר"י, אמאי לן נפקא לן מיניה מגזרה שווה דברכה ברכה מהר גריזים, מה לחלן בקול רם, אף כאן בקול רם. ומצינו למימר, דלא איצטריך אלא לרבי יהודה, דלא יליף ליה מגזירה שווה, אלא מ"כיה". [תוס']. ואפשר שלדעת הלומדים בגזרה שווה צריך לומר בקול רם ממש ולדעת רבי יהודה די שיאמר בקול שישמעו העם.

ורבי יונתן אמר, שאם ענין זה למד בגזרה שווה זו, יש לדחות ולומר, שמה אין נשיאות כפים אלא בכהן גדול ובראש חודש² בעבודת ציבור³ כמו שהיה בברכתו של אהרן.

ולדעת רבי נתן, אין צריך ללמוד זאת בגזרה שווה, כי יש ללמוד זאת מהיקש שנאמר, **"כִּי בוֹ בָחַר ה' אֱלֹהֶיךָ מִכָּל שְׁבִטֶיךָ לְעִמּוֹד לְשֶׁרֶת בְּשֵׁם ה' הוּא וּבְנֵיו כָּל הַיָּמִים"** (דברים י"ח ה'), הוקשו בניו לו, ומכאן כשם שברכת אהרן בנשיאות כפים כך ברכת בניו בנשיאות כפים⁴. וכמו כן נאמר **"כָּל הַיָּמִים"**, להקיש כל הימים זה לזה, ללמד שכשם שבראש חודש בנשיאות כפים, כך בשאר ימים⁵. ואף שהכתוב הזה אינו מדבר בברכה, אלא בעבודה, שהרי נאמר בו **"לְעִמּוֹד לְשֶׁרֶת"**, כבר נתבאר, שברכה הוקשה לעבודה, שנאמר **"לְשֶׁרֶתוֹ וּלְבָרְךָ בְּשֵׁמוֹ"**, ואם כן גם לברכה הוקשו בניו לו כל הימים.

והנה אף שמהכתובים הללו יש ללמוד, שכהנים נושאים כפיהם אחר עבודה דווקא, מבואר במשנתנו, שכהנים נושאים ידיהם גם במדינה, אלא שיש חילוק, במדינה נושאים ידיהם כנגד כתפיהם, ולא מגביהים יותר, ובמקדש נושאים ידיהם למעלה מראשיהם.

והטעם לכך שבמקדש היו נושאים ידיהם למעלה מראשיהם, מפני שמברכים בשם המפורש, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם.

ולדעת תנא קמא במשנתנו, דווקא כהנים הדיוטות נושאים ידיהם במקדש למעלה מראשיהם, אבל כהן גדול, לא, שאינו רשאי להגביה ידיו למעלה מן הציץ, שהשם כתוב עליו. **ולדעת רבי יהודה**, גם כהן גדול מגביה ידיו למעלה מן הציץ כדרך נשיאות ידים, שכן מצינו באהרן, שנאמר בו, **"וַיִּשָּׂא אֶהָרֹן אֶת יָדָיו"** אֶל הַעֵץ וַיִּבְרַכֶּם וַיֵּרַד מֵעֵשֶׂת הַחֲטָאת וְהִעֲלָה וְהִשָּׁלְמִים (ויקרא ט"ו כ"ב).

ברכת כהנים בשם המיוחד

חילוק נוסף יש בברכת כהנים בין מקדש לבין מדינה. במקדש מברכים בשם המפורש, כלומר בשם המיוחד **כתבנו**, **"י—ה—ו—ה"**, ובמדינה מברכים בכינוי **"א—ד—ג—י"**.

⁴ כדכתיב **"ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים וגו'"** והוא היה יום שמיני למלוואים, כדתניא בסדר עולם, אותו היום נטל עשר עטרות. [רש"י].

² כדכתיב **"וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים"**, וכולן של ציבור, כדכתיב **"קחו שעיר עזים וגו'"**. [רש"י].

³ ולא תיקשי תו שכן כהן גדול, דאין משיבין על ההיקש. [רש"י].

⁴ תימה אכתי עבודת יחיד מהיכא לן דאיתרבי דאיכא נשיאות כפים, והא בכל הימים איכא נמי עבודת צבור, כגון תמיד. ונראה דודאי לדברי הכל אימעיט עבודת יחיד מנשיאות כפים, ורבי יונתן נמי אגב שיטפיה נקט ליה, ולא הוה נשיאות כפים בכל יום אלא בעבודת תמיד. כדתנן בפרק ה' דסדר תמיד, דלאחר שנתנו איברים על גבי כבש ומלחום, ירדו ובאו להן ללשכת הגזית, אמר להן הממונה ברכו ברכה אחת, והם ברכו, קראו עשרת הדברות, שמע, והיה אם שמוע, ויאמר, וברכו את העם שלוש ברכות, אמת ויציב, ועבודה, וברכת כהנים, והוא הדין במוספין ובתמיד של בין הערבים. [תוס'].
⁵ "ידוי" כתיב.

¹ רבינו הלל פירש בספרי, בכינוי, כגון **"א—ל"** "אלקים" "צבאות", ולא מסתבר, דהיכי תיסק אדעתא לשבושי קרא למימר "יברכך אלקים" במקום שם בן ארבע אותיות, אלא בכינוי יש לומר כקריאתו באל"ף דלית. [תוס'].
² ונראה דזוהו הטעם נמנעו כהנים לברך בשם המיוחד משמת שמעון הצדיק, כדאמרין בפרק טרף בקלפי, לפי שלא זכו שוב לגילוי שכינה. [תוס'].
³ תימה לר"י, אמאי לן נפקא לן מיניה מגזרה שווה דברכה ברכה מהר גריזים, מה לחלן בקול רם, אף כאן בקול רם. ומצינו למימר, דלא איצטריך אלא לרבי יהודה, דלא יליף ליה מגזירה שווה, אלא מ"כיה". [תוס']. ואפשר שלדעת הלומדים בגזרה שווה צריך לומר בקול רם ממש ולדעת רבי יהודה די שיאמר בקול שישמעו העם.

"וַיִּשָּׂא אֶהָרֶן אֶת דְּבַר יְהוָה אֶל הָעָם וַיְבַרְכֵם", ואחר כך, "וַיִּרְדּוּ מִעֲשֵׂת הַחֲסָאָת וְהֶעֱלָה וְהִשְׁלֵמִים", הרי שבירך בעוד העבודה בידו, ולפיכך יש לכהנים לעלות לכל הפחות בעבודה.

ומסקנת הגמרא, שכל שעקר רגליו ממקומו קודם שסיים שליח ציבור עבודה, אף על פי שלא הגיע לדוכן, ראוי לעלות לדוכן ולברך.

וכן היו עושים רבי אמי ורבי אסי, שהיו כהנים, ומקומם רחוק מהדוכן, מאחר שהיו עוקרים רגליהם בעבודה, היו עולים לדוכן, אף על פי שכבר סיים שליח ציבור עבודה קודם שעלו.

וכן שנה רבי אושעיא, לא שנו שאם לא עלה בעבודה אינו עולה, אלא שלא עקר את רגליו, אבל עקר את רגליו, עולה.

וכן יש ללמוד מהמשנה במסכת ברכות, בה מבואר, שאם שליח ציבור היה כהן, ואין שם כהן אחר, לא ישא את כפיו, שמא כשיסיים הברכה, יטעה, ולא ידע היאך להמשיך התפילה, אך אם הוא סמוך ובטוח שלא יטעה, ראוי, ומברך את העם, ועושה זאת אף על פי שאינו עולה לדוכן בעבודה, שהרי הוא שליח ציבור, ועומד במקומו, ולא היה יכול אלא לעקור רגליו מעט, ובזה דיו, שיוכל אחרי כן לברך ברכת כהנים.

למי נותנים כוס של ברכת המזון

ואמר רבי יהושע בן לוי, אין נותנים כוס של ברכה לברך ברכת המזון, אלא לטוב עין, [שונוא בצע וגומל חסד בממונו], שנאמר, "טוב עין הוא יְבַרְךָ כִּי יִתֵּן מִלְּחָמוֹ לְדָל" (משלי כ"ב ט), אל תיקרי "יְבַרְךָ" אלא "יְבַרְךָ".

אפילו עופות מכירים בצרי העין

ואמר רבי יהושע בן לוי, מנין שאפילו עופות מכירים בצרי העין, ואין אוכלים משלהם, שנאמר בהם, "כִּי חָנַם מְזִרָה הָרֶשֶׁת בְּעֵינָי קָל בַּעַל כָּנָף" (משלי א' י"ז), כלומר לחנם פורסים הם רשתות, ונותנים בהם מזון, למשוך לשם עופות, כי העופות אינם פונים למזונותיהם.

הנהנה מצרי העין

ואמר רבי יהושע בן לוי, כל הנהנה מצרי העין, עובר בלאו, שנאמר, "אֶל תִּלְחַם אֶת לֶחְמֶךָ רַע עֵין וְאֶל תִּתְּאֵיוֹ לְמִטְעַמְתָּיו. כִּי קָמוּ שָׁעַר בְּנִפְשׁוֹ = כלומר כי האוכל בלחמו ממרר ומשער נפשו] כִּן הוּא אֶכְל וְשִׁתָּה יֹאמֶר לְךָ וְלָבוּ בַל עִמְּךָ" (משלי כ"ג ו-ז).

רב נחמן בר יצחק אמר, עובר בשני לאוין, (א) "אֶל תִּלְחַם אֶת לֶחְמֶךָ רַע עֵין" (ב) "וְאֶל תִּתְּאֵיוֹ לְמִטְעַמְתָּיו".

¹ "ידו" כתיב.

² "תתארו" כתיב.

³ "י"מ" "שער" מלשון סערה שסוערת עליו נפשו על כל מה שאוכל. ו"מ" "שער" לשון השערה שמרוב צרות עינו משער כל מה שאוכל.

פניהם כלפי ציבור לברך את העם, אבל בזמן שיש שם כהן אחד, אינו קורא לו "כהן", והוא הופך פניו ומברך בלא קריאה, שנאמר "אָמֹר לָהֶם", לומר, כשהם שנים אומר להם, ולא כשהוא אחד. ולדברי רב נחמן בר יצחק בירושלמי, אם היה כהן אחד, קורא לו "כהן". ולדברי רב חסדא בירושלמי, אפילו אם היה כהן אחד, קורא "כהנים" שאין קורא "כהנים", אלא לאותו השבט. ומסקנת הסוגיה, שבדין הזה הלכה כדברי אביי.

ואמר רב חסדא, נקטינן, כלומר קבלה בידינו, שדווקא כששליח ציבור כהן, הוא קורא לכהנים "כהנים", שיחזירו פניהם לברך את ישראל, אבל כששליח ציבור הוא ישראל, אינו קורא להם "כהנים", שנאמר, "אָמֹר לָהֶם", לומר האמירה תהא משלהם. ובירושלמי אמרו, שלדברי רב חסדא, דווקא כשהחזן ישראל הוא אומר לכהנים "כהנים". אך מסקנת הגמרא, שאין הלכה כרב חסדא, ובכל אופן, בין כששליח ציבור ישראל, ובין כשהוא כהן, הוא אומר לכהנים "כהנים".

הקב"ה מתאוה לברכת כהנים

אמר רבי יהושע בן לוי, מנין שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים, שנאמר, "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמֵי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֵם", ופירש רש"י, תלה הכתוב הדבר בהן, להיות ברכה זו שימת שמו על עמו, ולא עשאה צורך ישראל, אלא צורך מקום.

כל כהן שמברך מתברך

ואמר רבי יהושע בן לוי, כל כהן שמברך מתברך, ושאינו מברך אין מתברך, שנאמר, "וְאֲבָרְכָה מִבְּרַכְיָךָ" (בראשית י"ב ג).

כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה

ואמר רבי יהושע בן לוי, כל כהן שאינו עולה לדוכן תדיר, בכל פעם שאינו עולה, עובר בשלשה עשה². (א) "כֹּהֵן תִּבְרַכְנוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ב) "אָמֹר לָהֶם" (ג) "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמֵי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

ומי שאינו עולה כלל, אף לא בחגים ומועדים³, לדברי רב, חוששים שמה בן גרושה או בן חלוצה הוא, שאינו עולה כי נתחלל מהכהונה.

כל כהן שאינו עולה בעבודה

קודם שיסיים שליח ציבור ברכת עבודה [=רצה], הכהנים צריכים לעלות לדוכן.

ואמר רבי יהושע בן לוי, כל כהן שאינו עולה בעבודה, שוב אינו עולה, שנאמר,

⁴ אבל "ואני אברכס" לא קאי אכהנים לומר שמאחר שבירכו את ישראל הקב"ה יברכס, אלא אישראל קאי, כרבי עקיבא, דאמר באלו טריפות, למדנו ברכה לישראל מפי כהנים, מפי הגבורה לא למדנו, כשהוא אומר "ואני אברכס", הוי אומר הכהנים מברכים את ישראל, והקב"ה מסכים על ידם. [רש"י].

² ומכל מקום אין מצוות עשה אלו דוחות איסור לא תעשה של תומאת כהנים, כי יש בו גם עשה "קדושים יהיו", ולכן אסור לכהן לעלות לברך במקום שיש תומאה. [עיי תוס'].

³ ולא מחזיק נפשיה על ידי מתנת כהונה ... [תוס'].

והעומדים בצדדים שלפני הכהנים, הרי הם כעומדים בפני הכהנים, והם גם כן בכלל ברכה, שכן יש ללמוד מדין הזאה בסמוך. אבל העומדים בצדדים שאחר הכהנים, אינם בכלל ברכה.

דף ל"ט

הזאת מי חטאת צריכה כוונה

הבא לטהר טמא מת על ידי הזאת מי חטאת, צריך להתכוון להזות על מי שבא לטהר, שנאמר "וְהִזָּה הַטְּהַר עַל הַטְּמֵא" (במדבר י"ט י"ט), שיהא מתכוון לו.

ולפיכך אם היו לפניו כלים טמאים, ונתכוון להזות עליהם, והזה על כלים טמאים שאחוריו, הזאתו פסולה, וכן הדין כשהיו כלים טמאים אחריו, ונתכוון להזות עליהם, והזה על כלים טמאים שלפניו, הזאתו פסולה.

אמנם כשנתכוון להזות על כלים שלפניו, והזה על כלים שבצדדים שלפניו, הזאתו כשרה, שצדדים שלפניו נחשבים כלפניו¹.

כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפילו בדבר הלכה

אמר רבא בר רב הונא, כיון שנפתח ספר תורה [לקראו בציבור], אסור לספר [=לדבר] אפילו בדבר הלכה², שנאמר "וּפְתַח עֲזָרָא הַסֵּפֶר לְעֵינֵי כָל הָעָם כִּי מַעַל כָּל הָעָם הָיָה וּכְפָתְחוּ עֵמֻדוֹ" [=שתקו] כָּל הָעָם" (נחמיה ח' ה'), ואין עמידה אלא שתיקה, שנאמר, "וְהוֹחֲלֵתִי כִּי לֹא יִדְבְּרוּ כִּי עֵמֻדוֹ לֹא עָנוּ עוֹד" (איוב ל"ב ט"ז).

ולדברי רבי זירא אמר רב חסדא דין זה למד מהכתוב "וַיִּקְרָא בּוֹ לְפָנֵי הַרְחֹב אֶשֶׁר לְפָנָי שֶׁעַר הַמַּיִם מִן הָאֹר עַד מִחְצִית הַיּוֹם יִגָּד הַאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַמְּבִינִים וְאֲזַנֵּי כָל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה" (נחמיה ח' ג'), הרי ששומעים ואינם מדברים זה עם זה.

עגלה ערופה באה אלא בשביל צרי העין

ואמר רבי יהושע בן לוי, אין עגלה ערופה באה, אלא בשביל צרי העין, כלומר על ידי שהיו צרי עין בזה, ולא נתנו לו לאכול, נפח נפשו, [שעל ידי שלא היו נתנו לו מזונות, בא לחטוף מאחרים לאונס רעבונו, ועמדו עליו והרגוהו], ועל כך הוצרכו בני העיר הקרובה להביא עגלה ערופה, שנאמר, "וַיִּעֲנוּ וַאֲמָרוּ יְדִינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וַיִּעֲנִינוּ לֹא רָאוּי" (דברים כ"א ז'), וכי על לבנו עלתה שזקני ב"ד שופכי דמים הם, אלא כך הם אומרים, לא בא לדינו ופטרנוהו בלא מזונות, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוייה.

ברכת כהנים בבית כנסת שכולה כהנים

בית כנסת שכולה כהנים, אם היו אחד עשר או יותר, יעלו היתרים על עשרה לברך, וישארו עשרה להתברך ולענות אמן. [דין זה אמר רב שימי מבירתא דשיחור].

ואם היו עשרה, שכשיעלה אחד לברך, לא ישארו שם עשרה להתברך ולענות אמן, אין חשיבות שיעלו מקצת לברך לפחות מעשרה, ולכן כל הכהנים עולים לדוכן, ומברכים לעם שבשדות. [דין זה אמר אדא אמר רבי שמלאי].

ואף שלהלן יתבאר בעזה"י, שעם שאחורי הכהנים אינו בכלל ברכה, אין זה אלא אותם שיכולים לבוא לעמוד לפני הכהנים, ולהתברך, ואינם באים, אבל עם שבשדות, שהם אנוסים במלאכתם², ואינם יכולים לבוא, אף על פי שאינם בפני הכהנים, הם בכלל ברכה.

עם שאחורי הכהנים

שנה אבא בנו של רב מנימין בר חייה, עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה, כלומר, העומדים בבית הכנסת אחורי הכהנים, מאחר שאין הברכה חשובה עליהם, לעקור רגליהם, ולבא לפני הכהנים להיות מתברכים פנים כנגד פנים כדת, אינם בכלל ברכה.

אמנם העומדים בפני הכהנים, הם בכלל ברכה, גם כשאינם קרובים להם ביותר, ויש אחרים העומדים ביניהם, ואפילו איש ארוך אינו מפסיק בפני גוף מהיות בכלל ברכה, שאם כן אין לדבר סוף. וכמו כן תיבה אינה מפסיקה. ואפילו מחיצה אינה מפסיקה, שכך אמר רבי יהושע בן לוי, אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים³.

¹ "שפכה" כתיב.

² בסוף מסכת ראש השנה, אמרינו, דווקא הני שבשדות אינסי, אבל הני דקיימי במתא לא אינסי. [תוס']

³ יש לומר דווקא בלא אינסי קמבעיא ליה, אבל בדאינסי פשיטא, דמי גרע מאחיהם שבשדות. ואם תאמר, אי לא אינסי, אמאי עדיפי מעם שאחורי הכהנים בלא הפסק מחיצה. יש לומר עם שאחורי הכהנים, מראין בעצמן כאילו אין הברכה חשובה בעיניהם, דכתיב אמור להם פנים כנגד פנים, והן עומדים אחורי עורף, אבל בהפסק מחיצה, כיון דלא קיימי אחורי עורף, לאו מילתא היא, דלא חזינו דקפיד קרא בהכי. [] מההיא דסוף מסכת ראש השנה משמע דהוא הדין לתפלה ... [] ... בפרק כיצד צולין ... מדקא פשיט סתמא דגמרא ממילתיה דרבי יהושע בן לוי שמע מינה דקיימא לן כוותיה. וכמדומה דהכי פסק רבינו חננאל ... [] ונראה ... דהיכא דאיכא עשרה בגדולה, ושליח צבור עמהן, ואחד בגדולה כיוצא בה, מתוך שמוציא בני הגדולה, יוצא גם זה שבאחרת, כי האי גוונא אמרינו דוקא אפילו מחיצה וכו', שהרי מוציא אפילו אחיו שבשדות ... אבל היכא

בשעת הברכה יהיו ידיהם פשוטות ולא כפופות

בשעת הברכה הכהנים פושטים את ידיהם. ואמר רב חסדא, שאין הכהנים רשאים לכפוף קשרי אצבעותיהם אחר הברכה, עד שיחזירו פניהם מן הציבור.

הכל צריכים להמתין זה לזה בסדר ברכת כהנים

כבר נתבאר ששליח ציבור קורא "כהנים" שיחזירו פניהם לציבור לברך. ואמר רבי זירא אמר רב חסדא, אין הקורא רשאי לקרות "כהנים", עד שיכלה "אמן" של ברכת הודאה מפי הציבור.

ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה, עד שיכלה דיבור "כהנים" מפי הקורא.

ואין הציבור רשאים לענות "אמן" על ברכת הכהן, עד שתכלה ברכה מפי הכהנים.

ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה אחרת, עד שיכלה "אמן" מפי הציבור.⁷

עד מתי פני הכהנים אל הציבור

ואמר רבי זירא אמר רב חסדא, אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם מן הציבור, עד שיתחיל שליח צבור בשים שלום.

עד מתי הכהנים עומדים על הדוכן

ואמר רבי זירא אמר רב חסדא ... אינם רשאים לעקור רגליהם ולילך מן הדוכן, [אלא עומדים כפופים לפני התיבה], עד שיגמור שליח צבור שים שלום.

סדר נשיאת כפים מפירוש רש"י

כתב רש"י, יש ללמוד מכאן סדר נשיאות כפים כך הוא: (א) עוקר רגליו בעבודה ממקומו. (ב) ובא לפני התיבה. (ג) ומתפלל "יהי רצון שתהא ברכה כו" ומואריך בה עד שתכלה אמן של הודאה מפי צבור. (ד) ושליח צבור קורא "כהנים", אם שנים הם, ואם יחיד הוא אינו קורא, והוא מחזיר פניו מאיליו כדאביי. (ה) וכשכלה דיבור מפי קורא, מברכים "אשר קדשנו כו" (ו) ואחר כך מתחילים בברכה. (ז) וכשכלה אמן אחרון מפי צבור, הם מחזירים פניהם⁷. (ח) וכופפים קשרי אצבעותיהם אם רוצים. (ט) ושליח צבור מתחיל שים שלום. (י) והכהנים מתפללים "רבנו של עולם עשינו מה שגזרת

⁷ פירש רש"י, אף על גב דאמרין בפרק שלשה שאכלו, אין הובוע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי העונין, ואמר רב חסדא מפי רוב העונין, דכל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה. (א) מיהו לענין ברכת כהנים, כיון דמשום לשמוע הוא, לא משתמע כל זמן שעונין, דהוה להו תרי קלי, קולות העונין וקול כהנים המברכים, ולא משתמעי. [ואי תקשי לדברי הרב, אם כן לא ישאו שנים כפיהם, דהא אמרינן ... בתורה אחד קורא ואחד מתרגם, וקתני סיפא דאפילו שנים בנביא אין קורין, וטעמא מפרש בירושלמי דפרק אין עומדין, משום שאין שני קולות נכנסין באוזן אחד, ואנן אומרים לעיל לשנים קורא כהנים, אלא מאי אית לך למימר, ברכות אידי דחביבי להו יהבו דעתייהו ומשתמעי תרי קלי ... גבי אמן נמי יהבי דעתייהו ולישתמע תרי קלי. תריץ, דלא דמו תרי קלי וקורין דבר אחד, לתרי קלי שקורין שני דברים, כגון אמן והני ברכות] ... (ב) אי נמי בעי דלישמעי נמי הברכה הני דמאריכון באמן, אף על פי שטועין, וכל שעה שהן בעצמן עונין אין שומעין קול חבריהם. ותפוס לשון אחרון ... [תוס'].
⁸ לעיל נתבאר שלא יחזירו עד שיתחיל ש"ץ שים שלום.

ברכת כהנים טעונה נטילת ידים

ואמר רבי יהושע בן לוי, כל כהן שלא נטל ידיו לפני עלותו לדוכן⁸, לא ישא את כפיו, שנאמר, "שָׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת ה' (תהלים קל"ד ב).

זכויות שבעבורן האריך רבי אלעזר ימים

שאלו תלמידיו את רבי אלעזר בן שמוע, במה הארכת ימים, כלומר איזה זכות בידך, שבעבורה הארכת ימים?⁹

אמר להם: (א) מימי לא עשיתי בית הכנסת קפנדריא [=דרך קיצור], להיכנס בפתח זה ולצאת כנגדו כדי לקצר דרכי. (ב) ולא פסעתי על ראשי עם קודש. שהיו התלמידים יושבים בבית המדרש על גבי קרקע, והמהלך ביניהם כשהם יושבים ונכנס לישב במקומו, מרחיב פסיעותיו בעל כרחו, ונראה כמפסע על ראשיהם, לפיכך צריך להקדים, או ישב לו מבחוץ. (ג) ולא נשאתי כפי בלא ברכה [שכהן היה].

דברים שאומרים הכהנים קודם הברכה ואחריה

א. כשהכהנים עוקרים רגליהם בעבודה, לעלות לדוכן, ופניהם כלפי התיבה, הם אומרים: יהי רצון מלפניך ה' אלקינו, שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עםך ישראל לא יהא בה מכשול ועון.

ב. וקודם שהם מברכים את ברכת הכהנים, הם מברכים את הברכה הבאה: ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה.

ג. וכשהם גומרים את הברכה ומחזירים פניהם לצד התיבה עד שיגמור שליח ציבור ברכת שים שלום, הם אומרים: רבונו של עולם, עשינו מה שגזרת עלינו, עשה עמנו מה שהבטחתנו, [שתסכים על ידינו, ככתוב "ואני אברכם"] "הַשְּׂקִיפָה מִמַּעַן קֹדֶשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וּבָרַךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּינוּ אֲרָץ זָבֹת חֶלֶב וְדָבָשׁ" (דברים כ"ו ט"ו).

⁸ פירש רש"י, אמר לי רבי, אם נטל ידיו שחרית, ונטהר, אינו צריך ליטול ידיו כשעולה לדוכן. וכמדומה שהועתק מהגהת תלמיד, שהרי אין לשונו משמע כך, דפירש, שלא נטל ידיו לפני עלותו לדוכן, משמע ממש סמוך. ועוד דמייתי גמרא קרא, שאו ידיכם קדש וברכו, משמע תיכף לנטילת ידים ברכת כהנים, דמשמע ליה השתא דבברכת כהנים משתעי קרא, דהיא בנשיאות ידים ... ועוד אי מיירי הכא בשלא נטל ידיו בשחרית, אמאי נקט כהן לנשיאות כפים, תיפוק ליה משום דברי תורה שצריך ליטול ידיו ... להכי מסתבר דהכא בנטילת ידים תיכף לברכה מיירי. [ושיעור תכיפה איכא למישמע מתכיפת סמיכה לשחיטה דאמרין בפרק כל הפסולין, כל הסמיכות שהיו שם, קורא אני בהם תיכף לסמיכה שחיטה, חוץ מזו, שהיתה בשער נקנור, שאין מצורע יכול ליכנס שם, אלמא כדי מהלך משער נקנור עד בית המטבחים לא חשיבה תכיפה. ובמסכת מדות משמע, דלא הוי טפי מעשרים ושתיים אמה מקום דריסת רגלי ישראל ומקום דריסת רגלי הכהנים, שכל אחד היו אחת עשרה אמה. [תוס'].

⁹ סוגיה זו שלא כדעת רבא, שאמר במסכת מועד קטן דף כ"ח ע"א, חיי בני זמננו לא בזכותא תליא מילתא, אלא בזולת תליא מילתא. שכאן מבואר שתלו אריכות ימיו בזכויותיו, ולדעת רבא שם, ימיו קצובים לפי מזלו, ואין הזכות מעלה או מורידה.

¹⁰ ולשון קפנדריא מפרש בברכות, אדמקיפנא אדרי איעול בהא, עד שאני מקיף סביב השורות הללו, אכנס בזה ואקצר דרכי. ודרי שורות בתים. [רש"י].

וכו"ו, ומאריכים בה עד שתכלה ברכה מפי שליח צבור. (יא) עוקרים רגליהם והולכים להם.

כהן שעבד עבודה זרה

כתוב בשאלות פרשת ויקח קרח, **כהן שעבד עבודת כוכבים, לא ישא את כפיו**, שהוא גרוע מהורג את הנפש, שאמרו בו בפרק אין עומדין, כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו.

ורבינו גרשום מאור הגולה השיב בתשובותיו, שנושא כפיו, וקורא ראשון בתורה, שכיון שחזר בתשובה, חוזר לקדושתו, שהרי שנינו בסוף מסכת מנחות, "אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם" והרי הן **כבעלי מומים** שחולקים ואוכלים, וכשם שבעלי מומים נושאים את כפיהם וקורא ראשון בתורה, ואף זה. שאם לא תאמר כן נמצאת מרפה ידיהם של בעלי תשובה, שיאמרו, אוי לאותה בושא אוי לאותה כלימה, וימנעו מעשות תשובה.

הכל צריכים להמתין זה לזה בסדר קריאת התורה

אמר רבי זירא אמר רב חסדא, אין הצבור רשאים לענות אמן, עד שתכלה **ברכה מפי הקורא**.

ואין הקורא רשאי לקרות בתורה, עד שיכלה **אמן** של ברכת התורה **מפי הצבור**.

ואין המתרגם רשאי להתחיל בתרגום הפסוק, עד שיכלה **פסוק מפי הקורא**.

ואין הקורא רשאי להתחיל בפסוק אחר, עד שיכלה **תרגום מפי המתרגם**.

והטעם שהכל צריכים להמתין זה לזה, ולא יכנס זה בדברי חברו, משום ששני קולות אינם נשמעים [=תרי קלי לא משתמעין], ואם יאמרו יחד לא ישמעו כלל.

מדיני הפטרה

חכמים תקנו שאחר קריאת התורה בשבתות וימים טובים, יהיו מפטירין בנביא.

ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, **המפטיר בנביא, צריך שיקרא בתורה תחילה**.

ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, **אין המפטיר רשאי להפטיר בנביא, עד שיגלל ספר תורה במטפחותיו**, כדי שלא יהיו הגוללים טרודים מלשמוע הפטרה מפי המפטיר.

הפשטת התיבה אחר הוצאת ספר תורה

דרכם היה להביא ספר תורה מבית אחר, שמשתמר בו, לבית הכנסת, ופורסים בגדים נאים סביב התיבה, ומניחים אותו בתוכה.

ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, אין שליח צבור רשאי להפשיט את התיבה בצבור, **מפני כבוד צבור**.

כלומר, כשיוצאים משם, ונוטלים ספר תורה להוליכו לבית המשתמר בו, לא יפשיטו הבגדים מן התיבה בפני הצבור, שטורח צבור להתעכב שם עם ספר תורה, אלא מוליך ספר תורה לביתו, ומניחו, והעם יוצאים אחריו, ואחר כך הוא בא ומפשיט את התיבה.

ציאת הציבור אחר קריאת התורה

נתבאר, שאחר קריאת התורה, היו מוציאים את ספר התורה מבית הכנסת, ומוליכים אותו לבית אחר שהיה משתמר בו.

וכשיש לבית הכנסת פתח אחד בלבד, אין הציבור רשאים לצאת בו, עד שינטל ספר תורה, ויניח במקומו, כי מאחר שהכל יוצאים באותו פתח, אין ראוי לצאת לפני ספר תורה, שנאמר, "אֲחֲרַי ה' אֶלְקֵיכֶם תֵּלְכוּ וְאַתּוֹ תִּירְאוּ וְאֶת מִצְוֹתָיו תִּשְׁמְרוּ וְנִקְלוּ תִשְׁמְעוּ וְאַתּוֹ תַעֲבְדוּ וְבוֹ תִדְבְּקוּן" (דברים י"ג ה'), אחריו ולא לפניו. [ד"ן זה אמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי].

אבל כשיש לבית הכנסת פתח נוסף, משניטל ספר תורה לצאת דרך פתחו, הרוצה לצאת בפתח אחר, יוצא, ואפילו עוד לא יצא ספר תורה בפתחו, שהרי אינו מקדימו בפתח יציאתו. [ד"ן זה אמר שמואל].

פסוקים שאומרים בשעת ברכת כהנים

בזמן שהכהנים מברכים את העם, העם אומרים כנגדם פסוקים, שיראו על ידם כמסבירי פנים, ומודים לפניו על ברכתו, להראות שהן נוחות להם. ואומרים שלושה פסוקים כנגד שלושת פסוקי ברכת כהנים.

- לדברי רבי זירא אמר רב חסדא, **בברכת כהנים של שחרית בכל יום**, אומרים את הפסוקים

(א) "בְּרַכּוּ ה' מְלֹאכֵינוּ גְבוּרֵי כַח עֲשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעֵ קוֹל דְּבָרוֹ" (תהלים ק"ג כ'). (ב) "בְּרַכּוּ ה' כָּל צְבָאוֹ מְשֻׁרְתָיו עֲשֵׂי רְצוֹנוֹ" (תהלים ק"ג כ"א). (ג) "בְּרַכּוּ ה' כָּל מַעֲשָׂיו בְּכָל מְקוֹמוֹת מְשֻׁלְתּוֹ בְּרַכֵּי נַפְשֵׁי אֶת ה'" (תהלים ק"ג כ"ב).

- לדברי רבי אסי, **בברכת כהנים של מוספי שבת**^א אומרים את הפסוקים הבאים: (א) "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בְּרַכּוּ אֶת ה' כָּל עַבְדֵי ה' הַעֲלֵמִים בְּבֵית ה' בְּלִילוֹת" (תהילים קל"ד א'). (ב) "שָׂאוּ יַדְכֶם קִדְשׁ וּבְרַכּוּ אֶת ה'" (תהילים קל"ד ב'). (ג) "בְּרוּךְ ה' מְצִיּוֹן שָׁכֵן יְרוּשָׁלַם הַלְלוּהָ" (תהילים קל"ה א'). וביאר יהודה בנו של רבי שמעון בן פזי שהסיבה לכך שאומרים פסוק שלישי ממזמור אחר ולא את הפסוק, "בְּרַכֵּךְ ה' מְצִיּוֹן עֲשֵׂה שְׁמִים וְאָרֶץ" (תהילים קל"ד ג'), שהוא באותו מזמור של השנים הראשונים, כי מתוך שהתחילו בברכותיו של הקב"ה, ראוי לסיים בברכותיו של הקב"ה, וענין זה מתקיים באמירת הפסוק "בְּרוּךְ ה' מְצִיּוֹן שָׁכֵן יְרוּשָׁלַם הַלְלוּהָ".

- לדברי רב אחא בר יעקב, בברכת כהנים של מנחה של תענית^ב אומרים את

^א שהוא נשיאת כפים חדש, שאינו בחול, וצריך לחדש את דברי העם. [רש"י].

^ב שנושאין בו כפים, מה שאין כן בשאר מנחות, משום שכרות. [רש"י]. אף על גב דפסקין בפרק בשלשה פרקים כרבי יוסי, דאמר, ליכא נשיאות כפים במנחתא דתעניתא, משום דשכיח שכרות, ואתי לאחלופי בשאר יומי. (א) יש לומר הכא אליבא סתמא דמתניתין דהתם בעי, דקתני ארבע פעמים ביום. (ב) אי נמי אפילו לרבי יוסי כדאמר התם מאחר דקיימא לן כרבי יוסי, האידיאנא מאי

ענותנותו של רבי אבא דמן עכו

אמר רבי אבהו, מתחילה הייתי אומר שאני ענותן, כיון שראיתי לרבי אבא דמן עכו, שהיה אומר טעם אחד, והמתורגמן שלו¹ אומר טעם אחר, ואינו מקפיד עליו, אמרתי איני ענותן.

ענותנותו של רבי אבהו

א. אינו מקפיד על מתורגמנו שזלזל בו. אשתו של מתורגמנו של רבי אבהו אמרה לאשתו של רבי אבהו, בעלי אינו צריך לבעליך כדי לדרוש, שבעלי חכם גדול הוא כמו בעליך, ומה שהוא גוחן לשמוע דבריו, וזוקף להשמיעם לרבים, כבוד בעלמא הוא עושה לו. הלכה אשתו של רבי אבהו, ואמרה דברים אלו לרבי אבהו. אמר לה, ומה אכפת לך [=מאי נפקא לך], ממני וממנו יתקלס עילאה [=העליון]. ומעשה זה מלמד על ענותנותו של רבי אבהו².

ב. מוותר לאחר שישב בראש. רבי אבהו, נמנו עליו החכמים למנותו ראש עליהם. וכיון שראה לרבי אבא דמן עכו, שהיה צריך ללוות ממנו, ורבים בעלי חובותיו, אמר להם, יש לנו רב וחכם גדול שראוי לישב בראש יותר ממני. ואמר להם כן, כי כשישיבו את רבי אבא בראש, יהיו נותנים לו מנות, ומעשירים אותו, כדי שיהא חשוב, וישמעו דבריו³.

זה דרש באגדה וזה דרש בשמועות של איסור והיתר

רבי אבהו ורבי חייה ברבי אבא נזדמנו למקום אחד, רבי אבהו דרש בדברי אגדה, ורבי חייה בר אבא דרש בשמועות של דינים ואיסור והיתר. הניחו הכל את רבי חייה בר אבא, והלכו אצל רבי אבהו. וחלשה דעתו של רבי חייה בר אבא.

רבי אבהו מבקש להניח דעתו של רבי חייה בר אבא

ביקש רבי אבהו להפסיק דעתו של רבי חייה בר אבא, ואמר לו, אמשל לך משל למה הדבר דומה, לשני בני אדם, אחד מוכר אבנים טובות, ואחד מוכר מיני סידקית [=כלי מלאכות נשים ועניינים, כגון פלכים מחטים וצינורות]. על מי קופצים? כלומר אצל מי יש קונים מרובים? לא על זה שמוכר מיני סידקית? שמתוך שדמיהם קלים, יש להם קונים הרבה. כך אצלי באו הכל, שאני מוכר להם דברים פשוטים וזולים, ואצלך באו מעט, שאתה מוכר דברים יקרים.

ועוד עשה רבי אבהו לפייסו, שכל יום רבי חייה בר אבא היה מלוה את רבי אבהו עד המקום שנתארח שם, ועשה כן משום כבוד המלכות, שהיה רבי אבהו נשוא פנים בבית המלך¹, ובאותו יום רבי אבהו ליווה את רבי חייה בר אבא עד

הפסוקים הבאים²: (א) "אם עֲזַיְנוּ עָנוּ בְנוּ ה' עֲשֵׂה לָמְעַן שְׁמֶךָ פִּי רַבּוֹ מְשׁוֹבְתֵינוּ לֵךְ חֲטָאֵנוּ" (ירמיהו י"ד ז'). (ב) "מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעַת צָרָה לְמַה תִּהְיֶה פֶגֶר בְּאֶרֶץ וְיִבְרָח נָטָה לָלוֹן" (ירמיהו י"ד ח'). (ג) "לְמַה תִּהְיֶה פֶאִישׁ נְדָהֶם כְּגִבּוֹר לֹא יוֹכֵל לְהוֹשִׁיעַ וְאֶתְהָה כְּקִרְבְּנֵי ה' וְשִׁמְךָ עָלֵינוּ נִקְרָא אֶל תַּנְחֵנוּ" (ירמיהו י"ד ט').

דף מ'

- לדברי מר זוטרא או מתניתא, בברכת כהנים של תפילת נעילה של יום הכפורים³, אומרים את הפסוקים הבאים: (א) "הִנֵּה כִּי כֹן וְיִבְרָךְ גִּבּוֹר יְרֵא ה'" (תהילים קכ"ח ד'). (ב) "וְיִבְרָכֶךָ ה' מִצִּיּוֹן וְיֵרָאֵה בְּטוֹב יְרוּשָׁלַם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" (תהילים קכ"ח ה'). (ג) "וְיֵרָאֵה בְּנֵים לְבְנֵיךָ שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל" (תהילים קכ"ח ו').

מתי אומרים את הפסוקים הללו

לדברי רבי יוסף, את הפסוקים הללו אומרים, בין כל ברכה וברכה. ולדברי רב ששת, אומרים אותם בהזכרת השם, כלומר כשהכהנים מזכירים את השם.

ורב מרי ורב זביד גם כן נחלקו בענין זה. אחד מהם אומר, שכנגד כל אחד מהפסוקים שהכהנים אומרים, העם אומרים פסוק אחד. ואחד מהם אומר, שכנגד כל פסוק ופסוק שהכהנים אומרים, העם אומרים את כל שלושת הפסוקים שלהם.

באיזה מקום העם אומרים את הפסוקים הללו

לדברי רבי חייה בר אבא, לא תקנו לעם לומר פסוקים כנגד הכהנים אלא במקדש, לכבוד שם המיוחד הנזכר שם, וכל האומר פסוקים אלו בגבולים, אינו אלא טועה⁴.

ואמר רבי חנינא בר פפא, תדע שכן הוא, שאפילו במקדש אין ראוי לאומרים, כלום יש לך עבד שמברכים אותו ואינו מאזין.

אולם רבי אחא בר חנינא אמר שאפילו בגבולים ראוי לאומרו, כלום יש עבד שמברכים אותו, ואין מסביר פנים, להראות שברכת רבו חשובה לו, ועריבה עליו, ותגמל לרבו עליו בכך.

ואמר רבי אבהו, מתחילה הייתי אומר פסוקים אלו, כיון שראיתי לרבי אבא דמן עכו, שלא אמרם גם אני לא הייתי אומר. ופירש ר"ח שכן ההלכה.

¹ טעמא פרסי כהני ידייהו במנחתא דתעניתא, כיון דסמוך לשקיעת החמה קפרסי בתפלה כתפלת נעילה דמי. [תוס'].

² אם תאמר הני פסוקים דמנחתא מאי הסברת פנים איכא בהו. יש לומר משום דהיו מתענין על הצרה שלא תבא על הצבור, ואמר ... דבריבעא בתרא דיומא בעי רחמי, דהיינו ממנחה ואילך, כדכתיב "ואני יושב משומם עד מנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי ואכרע על ברכי ואפרוש כפי אל ה' אלקים", הלכך התיירו למבעי רחמי בעידנא דפרסי ידייהו, דעת רצון הוא, וענו ציבורא אמן ... [תוס'].

³ לא ידענא אמאי לא אמר בנעילה דתענית, כי היכא דאמר במנחתא דתעניתא, דהא משמע בגמרא בפרק בשלשה פרקים, דתענית הוה נמי נעילה, אבל מוסף לא הוה בהו. [תוס'].

⁴ פירש ר"י, אף על גב דאמרין בפרק הרואה, האי מאן דחזי חלמא וכו', דהתם משום סכנה התיירו, שמא חלום מסוכן הוא שצריך רפואה, דהא אפילו בשבת התיירו להתענות תענית חלום.

¹ החכם אומר דבריו בקולו, והמתורגמן עומד ומשמיע לרבים מה שאמר החכם.

² יל"ע בדבר זה. שכן אם המתורגמן עצמו היה אומר כן, אפשר שהיה כאן מקום להקפיד עליו, אבל כשאשתו אמרה זאת, אפשר שמדעת עצמה אמרה, כי כך סבורה, ולמה שיקפיד על מתורגמנו מחמת אשתו.

³ כדתניא, "והכהן הגדול מאחיו", גדלוהו משל אחיו. [רש"י].

⁴ כדאמרין בחגיגה, "נשוא פנים", כגון רבי אבהו בי קיסר. ובסנהדרין אמר, דהוו נפקי אמהתא דבי קיסר לאפיה, ומשרין קמיה, רבה דעמיה מדברנא לאומתיה. [רש"י].

המקום שנתאר בו.

ואמרו, שאף על פי שעשה רבי אבהו כל הדברים הללו לפייס את רבי חייא בר אבא, לא נתיישרה דעתו בכך.

כבוד צבור, אלא שמא תיפסק לו רצועה בסנדלו, וגנאי לו בכך, וישב לקשור, ועל ידי זה לא יעלה עם אחיו הכהנים לברך, וכשיראו זאת, יאמרו הכל, שאינו עולה כי נודע שהוא בן גרושה וחלוצה ונתחלל מהכהונה.¹

מודים דרבנן

בזמן ששליח ציבור אומר "מודים", גם העם אומרים דברי הודאה כנגדו.

ואמר רב, שכך אומרים, "מודים אנחנו לך ה' אלקינו על שאנו מודים לך", כלומר מודים אנו על שנתת בלבנו להיות דבוקים בך ומודים לך".² ושמאל מוסיף "אלקי כל בשר". ורב סימאי מוסיף "יוצרנו ויצר בראשית". ונהרדעי משמו של רבי סימאי מוסיפים "ברכות והודאות לשמך הגדול על שהחייטנו וקיימתנו" ורב אחא בר יעקב מסיים "כן תחיינו ותחנונו ותקבצנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חוקיך ולעשות רצונך בלבב שלם על שאנו מודים לך". ואמר רב פפא שיש לומר דברי כולם.³

חילוק בין מדינה למקדש בחתימת הברכות

כל ברכה שהיו מברכים במקדש, היו אומרים בחתימתה "אלקי ישראל מן העולם ועד העולם", כגון, בברכת אבות, שבמדינה חותמים, "ברוך אתה ה' מגן אברהם", במקדש היו חותמים, "ברוך אתה ה' אלקי ישראל מן העולם ועד העולם" מגן אברהם", וענין זה מבואר הוא בספר עזרא שנאמר, "ויאמרו ה'אלים נשוע וקדמיאל בני חשבננה שרבינה הודיה שבננה פתחיה קומו ברכו את ה' אלקיכם מן העולם עד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה" (נחמיה ט' ה).

חילוק בין מדינה למקדש בעניה על הברכות

במדינה, השומע ברכה מפי המברך, עונה אחריו אמן. ובמקדש לא היו עונים אמן אחר ברכה, אלא "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", שנאמר, "ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה".

וכתבו התוס', שאפשר שהיו עונים בשכמל"ו מיד כשהיו שומעים שם הנכבד והנורא, ולא היו ממתנינים עד סוף הברכה.

לעולם תהא אימת צבור עליך

אמר רבי יצחק, לעולם תהא אימת צבור עליך, שהרי כהנים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי שכינה.

ורב נחמן אמר, שיש ללמוד זאת מהכתוב, "ויקם דויד המלך על רגליו ויאמר שְׁמַעוּנִי אֲחִי וְעַמִּי אֲנִי עִם לִבִּי לִבְנוֹת בַּיִת מְנוּחָה לְאַרְוֹן בְּרִית ה' וְלִהְיוֹת רִגְלֵי אֲלֵקֵינוּ וְהַכִּינֹתִי לִבְנוֹת" (דח"י כ"ח ב'), שלכאורה שני דברים אלו שאמר, סותרים זה את זה, "אֲחִי" היינו שוים לו, "וְעַמִּי" היינו כפופים לו. וביאר רבי אלעזר, שכך אמר להם דוד לישראל, אם אתם שומעים לי להיות שלימים למקום, אחיי וחברי אתם. ואם לאו, עמי אתם, כלומר כפופים תחתי, ואני רודה אתכם במקל. ולמדנו מדבריו אלו, שכל זמן שהם כשרים, אימתם על המלך, ואינו רודה בהם.

חילוק בין מדינה למקדש באמירת ברכת כהנים

כשהכהנים מברכים את העם במדינה, העם עונים אמן בסוף כל פסוק מפסוקי ברכת כהנים, ונמצא שברכתם חלוקה לשלוש ברכות, שכל פסוק הוא ברכה בפני עצמה.

וכשהכהנים מברכים את העם במקדש, העם אינם עונים אחריהם אמן בסוף כל פסוק, כי אין עונים אמן במקדש כפי שנתבאר, ונמצא שהכל ברכה אחת.⁴

ברכת כהן גדול ביום הכפורים

ביום הכיפורים, לאחר שעבד כהן גדול עבודת היום לפני ולפנים, הוא יוצא וקורא בתורה בשלושה מקומות, ואחר הקריאה מברך שמונה ברכות.

ולהלן יתבאר בעזרה"י סדר הבאת ספר תורה לקריאה זו, וסדר הקריאה והברכות. ובתחילת הפרק נתבאר, שברכה זו של כהן גדול נאמרת בלשון

וחכמים אמרו, שיש ללמוד זאת ממה שתיקן רבן יוחנן בן זכאי [בין תשע תקנותיו], שאין הכהנים רשאים לעלות בסנדליהם לדוכן. ולכאורה הטעם לכך, משום כבוד הצבור, שכשהכהן מרים ידיו לברך, מגביה בגדיו מעט עם ידיו, ואם יהיו סנדליו על רגליו, יהיו נראים לציבור כשהם מלוכלכים בטיט, ואין כבוד צבור בכך.

אך רב אשי דחה ראיה זו, כי אמר, שטעם תקנת רבן יוחנן בן זכאי, לא משום

¹ כן פירש רש"י. ותוס' כתבו, בערוך בערך הודאה פירש רב משה ראש ישיבה בן מרנא יעקב, דקא מודו צבור, על שליח צבור אינון סומכין, ומאי על שאנו מודים לך, על ההודאה דקאמר שליח צבור, וקא ענו אינון אמן. [תוס'].
² בירושלמי פרק קמא דברכות איתא נמי. (א) רבי אבא ב"ר זבדא בשם רב, מודים אנחנו לך שאנו חייבין להודות לך, שמך תרננה שפתי כי אזמרה לך וגו' בא"י האל ההודאות. (ב) רבי שמואל ב"ר אונאי בשם רבי אחא, הודייה ושבח לשמך הגדול לך גבורה לך תפארת יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, שתסמכנו בתפלתנו, ותזקמנו מכפיפתנו, כי אתה הוא סומך נופלים וזוקף כפופים מלא רחמים, ואין עוד מלבדך, בא"י האל ההודאות. (ג) בר קפרא אומר, לך כריעה לך ברכה לך כפופה לך השתחויה כי לך תכרע כל ברך וכל לשון לך תשבע לך ה' הגדולה והגבורה וגו' והעושר והכבוד מלפניך וגו' ועתה ה' אלקינו בכל לב ובכל נפש לך משתחוים כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך בא"י האל ההודאות. אמר רבי יודן, נהגין אמרי רבנן כולהון. ואית דאמר, או אדה או אדה או אדה. [תוס'].
³ פירש ר"ח, שמע מינה, דמותר ליכנס בבית הכנסת בסנדל ובמנעל, דלא אסרו אלא שלא לעלות לדוכן בסנדל. ורבי הביא כמו כן מפרק שלישי דמגילה, האומר איני עובר לפני התיבה בסנדל, אף יחף לא עובר, אלמא דאפילו לפני התיבה מותר לעבור בסנדל. והכי מסיק בהדיא מפרק הרואה, אמר רבא, מה ביתו אקפנדריא קפיד איניש, ארקיאה ואמנעל לא קפיד איניש, אף בית הכנסת קפנדריא אסור ורקיאה ומנעל שרי. [תוס'].
⁴ תימה, והלא היו עונים בשכמל"ו כשהיו שומעים שם הקדוש... ושמה היו עונים בשכמל"ו לאלתר, כשהיו שומעים שם הנכבד והנורא, ולא היו ממתנינים עד סוף הפסוק. ולפי שלא היו מפסיקין בין פסוק לפסוק חשוב להו כמו ברכה אחת.

הקדש^א.

משמשים בה אלא **בעמידה**, שנאמר, "לְעֹמֵד לְשֵׁרֵת" (דברים י"ח ה'), **ואפילו מלאכי השרת אין להם שם ישיבה**, שנאמר "שְׁרָפִים עֹמְדִים מְפֹעֵל לוי" (ישעיהו ו' ב') "עֹמְדִים" ולא יושבים.

ולא מצינו היתר ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, שחלק להם המקום כבוד להראות שמלכותו שלמה, שנאמר^ה, "וַיָּבֵא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לְפָנָי ה' וַיֹּאמֶר מִי אֲנִי ה' אֲקִים וְיָמִי בֵּיתִי כִּי תִבְיָאתֵנִי עַד הַלָּס" (שמואל ב' ז' י"ח).

מקום קריאת פרשת יום הכפורים

כשכהן גדול היה מקבל את ספר התורה מהסגן, היה נעמד ומקבלו, אך קודם לכן היה יושב, ואם כן לא היה הדבר בעזרה, שבה הישיבה אסורה, אלא במקום אחר, שבו הישיבה מותרת.

לדעת תנא קמא – הקריאה היתה בעזרה, וביאר רב חסדא, שכוונתו לעזרת הנשים, שבה הישיבה מותרת, שהיא היתה חול כשאר הר הבית, שלא נתקדש בקדושת עזרה אלא מן החומה ולפנים, ואפילו חלל שער ניקנור העולה מעזרת נשים לעזרת ישראל לא נתקדש.

ולדעת רבי אליעזר בן יעקב – הקריאה היתה **בהר הבית**, שנאמר בענין קריאת פרשת הקהל בזמן עזרא, "וַיִּקְרָא בּוֹ לְפָנָי הַרְחֹב אֲשֶׁר לְפָנָי שְׁעַר הַפְּתוּחִים מִן הָאֹרֶז עַד מַחְצִית הַיּוֹם נֶגֶד הָעֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַמְּבִינִים וְאֶזְנֵי כָל הַעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה" (נחמיה ח' ג'), והרחבה שחוץ לשער המים, היא רחבת הר הבית.

דף מ"א

האופן שבו מותר לדלג בתורה מפרשה לפרשה

הקורא בתורה, לא ידלג מפרשה לפרשה, אלא אם כן יתקיימו שלושה תנאים.

תנאי אחד הוא, **שיהיו שתי הפרשות מדברות באותו עניין**. אבל אם כל פרשה מדברת בעניין אחר, אין מדלגים מזו לזו, שהלב שהוא נמשך אחר ענין אחד, אינו ממחר לצאת ממנו לשמוע ולהבין דברי ענין אחר, ולפיכך, תורה, שהמצות תלויות בה, ומשמיעים אותה לצבור, ופסוק אחד שלא יבין בו, הוא

חזן הכנסת וראש הכנסת והסגן

- חזן הכנסת הוא השמש, שעליו מוטלת טורח עסקי הכנסת, להכניס ולהוציא, ולהפשיט את התיבה, ולהכין הכל.

- וראש הכנסת, הוא זה שעל פיו נחתכים דברי הכנסת, מי יפטיר בנביא, ומי יפרוס על שמו, ומי ירד לפני התיבה.

- והסגן הוא זה שמוזמן לשמש בכהונה גדולה תחת כהן גדול אם יארע בו פסול.

הבאת ספר תורה לכהן גדול לקריאה של יוה"כ

כשכהן גדול היה צריך לקרוא את הקריאה שלו ביום הכפורים, **חזן הכנסת היה נוטל ספר תורה**, [מבית כנסת שהיה בהר הבית סמוך לעזרה], **ונותן אותו לראש הכנסת, וראש הכנסת נותן לסגן הכהנים, והסגן נותן לכהן גדול**.

לחלוק כבוד לתלמיד במקום הרב

נתבאר שחזן הכנסת לא היה מביא את ספר התורה בעצמו לכהן גדול, אלא הוא מביא לראש הכנסת, והוא לסגן, והוא לכהן גדול.

ומתחילה רצו לומר, שהסיבה שהעבירו את ספר התורה מזה לזה, כי רצו לכבד את כל אלו שקבלו את ספר התורה. ואמרו, שאם כן, יש ללמוד מכאן, שחולקים כבוד לתלמיד במקום הרב, שהרי אף שהכהן הגדול, גדול מכולם, כיבדו גם את הפחותים ממנו^ב.

ודחה זאת אביי ואמר, שבאמת הסיבה שהעבירו את ספר התורה מזה לזה, אינה כדי לכבד את כולם, אלא כדי לכבד את הכהן גדול בלבד, להראות שיש שררות הרבה למטה ממנו^ג.

ישיבה בעזרה

הכל אסורים לישיב בעזרה^ד, שאין כבוד שמים שישבו שם. ואפילו כהנים אין

^א ולא נתבאר אם כל שמונה הברכות אומר בלשון הקדש, או אחת מהן, או הכוונה לקריאה שקורא, וגם לא נתבאר מה הטעם לכך שאומר בלשון הקדש דווקא.

^ב פירש הרב רבי יצחק בר מרדכי בפרק בא לו, נראה דאסגן קאי, שמקבל ספר תורה מראש הכנסת, ואינה מקבלה מחזן בית הכנסת, נמצא שזה חלק לו לסגן כבוד, שראש הכנסת צריך לקבל מיד חזן הכנסת, וליתן לסגן. ומשני אביי כולה משום כבודו דכהן גדול דסופו לקבלה מיד הסגן אף על פי שסגן חשוב ומכובד, עדיין כהן גדול מעולה ממנו. [תוס'].

^ג ואם תאמר, אמאי לא משני, כגון דפליג ליה כהן גדול יקרא לסגן, וסגן לראש הכנסת, כדפסיק התם ביש נוחלין ... הא דפליג ליה רביה יקרא ... יש לומר הכא בסתמא קתני, דלעולם היה המנהג כד, בין פליג בין לא פליג. ופלוגותיהו התם נמי בין פליג בין לא פליג, דאי פלוגותיהו בדפליג לפסוק בהדיא כמאן דאמר חולקין, ואי בדלא פליג, לפסוק כמאן דאמר אין חולקין. [תוס'].

^ד לא ידעתי מקומו. ומייתי לה בפרק קמא דתמיד, ובפרק עשרה יוחסין, ובפרק שני דיומא. ובתוספות רבי הראני, דבחלק בגמרא דג' מלכים מקומו. ומורי הרב רבי מאיר בר קלונימוס הראני מקומו בתוספתא דסנהדרין, בפרק כהן גדול. [] ונראה דבתוספתא דרבי חיאיא מקומה, דהא מקשה בירושלמי, לא כן תני רבי חיאיא, לא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד, ואמר רבי אמי בשם ריש לקיש, אף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה, תיפטר שסמך לו בכותל וישב לו,

והכתיב "ויבא המלך דוד וישב לפני ה'", אמר ר' אייבו ב"ר נגרי שישב עצמו בתפלה. תמן תנינן, יצאת כת הראשונה וישבה לה בהר הבית, השנייה בחיל, השלישית במקומה. רבי נחמיה בשם רבי מנא, מי תנינן ישיבה לה במקומה, עמדה לה במקומה. והא דרבי אמי דמייתי בירושלמי, דאף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה במקומה, בתחילת מדרש שוחר טוב, והתם משמע דלביית דוד היה מתוקן כסא, ושם היתה ישיבה. ויש לומר שאותו כסא היה חוץ לעזרה ... [] וכן הוא אומר "וישב לפני ה'", ולא כן אמר רבי הונא בשם רבי שמעון, אין ישיבה למעלה, שאין להם קפיצת רגל, שנאמר "ורגליהם רגל ישרה", וכתיב "שרפים עומדים ממעל לו", וכתיב "וכל צבא השמים עומדים מימינו ומשמאלו", למעלה אין ישיבה, ודוד יושב: אמר רבי אמי, אף למלכי בית דוד אין להן ישיבה בעזרה, מהו "וישב לפני ה'" שסמך עצמו לכותל. ולמי היתה ישיבה בעזרה ובהיכל, הוי אומר לכהן גדול, שנאמר "ועלי הכהן יושב על הכסא", אם כן מהו "וישב", שישב עצמו בתפלה. וקשה לר"י, אם לכהן גדול היתה ישיבה, אם כן מאי מקשה הכא, והא אגן ככהן גדול קיימינן ... [תוס'].

^ה וכעין זה בדברי הימים, "וַיָּבֵא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לְפָנָי ה' וַיֹּאמֶר מִי אֲנִי ה' אֲקִים וְיָמִי בֵּיתִי כִּי תִבְיָאתֵנִי עַד הַלָּס" (דה"י א' י"ז ט"ז).

שקירתי לפניכם כתוב כאן, כלומר לא רק שתי פרשות שקראתי ממנו כתובות בו, אלא גם פרשה שלישית, שאקרא על פה.

ולחלן יתבאר בעזה"י, למה אין מביאים ספר תורה שני, שיהיה מוכן בפרשה אחרונה, ויוכל לקרוא בו בלא שיהיה צורך להמתין לגלילתו.

מדוע אין מביאים לכהן גדול שני ספרי תורה

נתבאר שכהן גדול קורא פרשת בעשור שבחומש הפקודים על פה ואין מביאים לו ספר תורה שני שיקרא בו פרשה זו ונאמרו שני טעמים לכך.

לדעת רב הונא בר יהודה – הסיבה שאין מביאים ספר תורה נוסף היא **משום פגמו של ראשון**, שלא יהיו אומרים, הראשון חסר, ולכן הביאו ספר תורה שני במקומו. ודווקא בקריאת אדם אחד יש לחוש לפגמו של ראשון, אם יקרא בשני ספרי תורה, אבל כשבכל ספר יקרא אדם אחר, אין לחוש, כמבואר להלן בקריאת ראש חודש טבת שחל בשבת.

ולדעת רבי שמעון בן לקיש – הסיבה שאין מביאים ספר תורה נוסף היא, **משום ברכה שאינה צריכה**, שכן אם יהיה קורא בספר אחר, יצטרך לברך פעם נוספת על הקריאה, וזו ברכה שאינה צריכה.

קריאת התורה בראש חודש טבת שחל להיות בשבת

לדברי רבי יצחק נפחא, ראש חודש טבת שחל להיות בשבת, מביאין שלשה ספרי תורה. (א) באחד קוראים בענינו של יום [כלומר פרשת השבוע כסדר הפרשיות].

(ב) באחד קוראים של ראש חודש [ויבראשי חודשיכם]. (ג) ובאחד קוראים של חנוכה [בפרשת הנשיאים].

ומאחר שבכל ספר קורא אדם אחר, אין בהוצאת ספר נוסף משום פגמו של הספר הקודם.

שמונה ברכות שכהן גדול מברך אחר הקריאה

לאחר שכהן גדול קורא ביום הכפורים את פרשיות היום, הוא מברך שמונה ברכות.

א. על התורה. כלומר ברכה שמברכים אחר קריאת התורה כדרך שמברכים בבית הכנסת, "אשר נתן לנו תורת אמת וכו'".

ב. על העבודה. היא ברכת עבודה כעין ברכת עבודה שאנו אומרים בתפילה, "רצה בעמך ישראל ותרצה העבודה בדביר ביתך כו' ברוך אתה ה' [אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם], שאותך לבדך ביראה נעבוד". וברכה זו מברך בשביל העבודה שעבד.

ג. על ההודאה. היא ברכת הודאה כמו שאנו אומרים בתפילה, "מוודים אנחנו לך כו' ברוך אתה ה' הטוב לך להודות". וסומך ברכת הודאה לברכת עבודה, שאין עבודה בלא הודאה, שנאמר "זִבְחַ תְּוָדָה יִכְבְּדֶנְיָ" (תהילים נ"ג כ"ט), תחילה זובח, ומיד אחר כך מודה.

שוכחו, ועובר עליו, ואינו מקיימו, ובאה חורבה על כך, לכן אין מדלגים מענין לענין.

תנאי נוסף הוא, שיהיו שתי הפרשות קרובות זו לזו, בשיעור כזה, **שיספיק לגלול מזו לזו קודם שיגמור המתורגמן לתרגם מה שקרא הקורא**. אבל אם רחוקות הן יותר משיעור זה אין מדלגים כי כשהיו גוללים אחר שתרגם המתרגם נמצאו ציבור יושבים וממתנינים ואין זה כבוד הציבור.

ותנאי נוסף הוא שיהא הדילוג מפרשה מוקדמת לפרשה מאוחרת, אבל מפרשה מאוחרת לפרשה מוקדמת [=למפרע] לא ידלג.

האופן שבו מותר לדלג בנביא מפרשה לפרשה

דברי הנבואות אינם ציוויים ואזהרות, ולא הקפידו בהם אם הקורא ידלג מענין לענין, אולם גם בקריאת הנביא לא ידלג מפרשה לפרשה, אלא אם יתקיימו שלושה תנאים.

תנאי אחד הוא, שיהיו שתי הפרשות באותו נביא, [ולענין זה כל תרי עשר נחשבים כספר אחד], אבל לא ידלג מספר לספר.

ותנאי נוסף הוא, שיהיו שתי הפרשות קרובות בשיעור שלא יפסיק המתורגמן עד שידלג מזו לזו, אבל אם רחוקות הן יותר משיעור זה, לא ידלג אף על פי ששתיהן בספר אחד.

ותנאי נוסף הוא שיהא הדילוג מפרשה מוקדמת לפרשה מאוחרת, אבל מפרשה מאוחרת לפרשה מוקדמת [=למפרע] לא ידלג.

פרשות שכהן גדול קורא ביום הכפורים

כבר נתבאר ששלוש פרשות כהן גדול קורא ביום הכפורים, שכולן מענין היום.

א. פרשה ראשונה היא סדר עבודת יום הכפורים שבתחילת פרשת אחרי מות.

ב. פרשה שניה היא פרשת **אך בעשור**, בסדר "אמור אל הכהנים", בה מבואר מצוות עינוי ושבייתה ממלאכה.

ושתי הפרשות הנ"ל, בספר ויקרא, קרובות זו לזו

ג. ופרשה שלישית היא פרשת **בעשור** שבסדר פינחס, [בחומש הפקודים הוא חומש במדבר], בה מבוארים קרבנות המוספים.

שתי פרשות ראשונות קורא מתוך ספר תורה אחד, כי קרובות הן זו לזו, ויכול לגלול מזו לזו, עד שלא יפסיק המתורגמן.

אבל פרשה שלישית רחוקה מהן, ואינו יכול להספיק לגלול אליה עד שלא יפסיק המתורגמן, ולכן אינו גולל אליה ספר תורה, אלא סוגר הספר ומניחו בחיקו, וקורא פרשה זו על פה.

וכדי שלא להוציא לעז על ספר תורה, שיהיו סבורים שחסרה בו פרשה זו, ולכן קורא אותה על פה, לכן **קודם שקורא פרשה שלישית על פה אומר, יותר ממה**

^א שכן היה מנהגם, כל פסוק, לאחר שקראו הקורא, היה המתורגמן חוזר ומתרגמו לציבור בארמית.

[פרק י"ד פסוקים כ"ב-כ"ז] שבסדר ראה. (ד) ודולג וקורא פרשת "כי תכלה לעשר" [פרק כ"ו פסוקים י"ב-ט"ו] שבסדר כי תבוא. [וטעם קריאת שתי פרשיות אלו, מפני שהוא זמן אסיף, ומתנות עניים, והפרשת תרומות ומעשרות. ואף על פי שפרשת המלך מפסקת בין עשר לכי תכלה, קורא את אלה יחד, שלא להפסיק במעשרות]. (ה) ודולג וקורא ברכות וקללות [פרק כ"ז]. (ו) וחוזר למפרע וקורא פרשת המלך^ה [פרק י"ז פסוקים י"ד-כ]. כן נראה מפירושו רש"י, שקורא תחילה ברכות וקללות, ואחר כך פרשת המלך. אולם לפי גרסת המשנה לפנינו, תחילה קורא פרשת המלך, ואחר כך ברכות וקללות, וגומר כל הפרשה. ובתחילת הפרק נתבאר, שפרשת המלך נאמרת בלשון הקדש דווקא, ולכאורה הכוונה לכל מה שהוא קורא.

ואחר הקריאה המלך מברך שמונה ברכות, כשמונה הברכות שכהן גדול מברך ביום הכפורים אחר קריאתו, אלא שתחת ברכת מחילת עון שכהן גדול מברך ביום הכפורים, המלך מברך בחג ברכת רגלים, "מקדש ישראל והזמנים".

זמן קריאת פרשת המלך

בענין הזמן של קריאת פרשת המלך בהקהל, כתבה תורה חמישה פרטים: (א) "מקץ שבע שנים" (ב) "במלעד" (ג) "שנת השמיטה" (ד) "בחג הסוכות" (ה) "בבוא כל ישׂראל". ולהלן יתבאר בעזה"י, למה היה צורך לפרט כל כך.

אם היה נכתב רק "מקץ שבע שנים", היה מקום לומר, שמשעת הציווי, כלומר משנת הארבעים שהיו ישראל בערבות מואב, ונאמרה להם פרשה, זו ממנה ימנו שבע שנים, ובסופם יקרא המלך הפרשה בהקהל, אף על פי שלא תהא אותה שנה מוצאי שמיטה, שהרי לא החלו למנות שנות שמיטה ויובל אלא אחר ארבע עשרה שנה של כיבוש וחלוקה, ולכן נכתב "שנת השמיטה", לומר שתהא קריאת הפרשה בסוף שנת השמיטה.

אך עדיין היה מקום לומר, שתהא קריאת הפרשה בסוף שנת השמיטה עצמה, קודם ראש השנה של שמינית, ולכן נאמר "במלעד", ללמד שתהא הקריאה במועד שאחר סוף השנה, כלומר בתחילת שנה שמינית.

אמנם אם היה נכתב רק "במלעד", היה מקום לומר שהכוונה לראש השנה, הקרוי מועד, ככל המועדים, ולכן נאמר "בחג הסוכות", ללמד, שהכוונה לחג הסוכות.

אך עדיין היה מקום לומר, שתהא הקריאה בסוף החג, כלומר ביום טוב אחרון, לפיכך נאמר "בבוא כל ישׂראל", ללמד שתהא הקריאה בתחילת המועד שעה שהכל באים¹.

^ה ואף יש כאן דילוג בתורה בכדי שיפסיק התורגמן, אין למלך תורגמן, ואין מתרגמן אחריו. [רש"י].

¹ ומיהו ביום טוב לא, שאין תיקון הבימה דוחה לא את השבת ולא יום טוב, ומאתמול נמי לא עבדינן לה, דחזקא לה עזרה. והאי טעמא מפרש בגמרא ירושלמי במסכת מגילה, דקתני הקהל מאחרין כחל להיות בשבת, וקאמר מפני הבימה, ונעבדה מאתמול, דחזקא לה עזרה. [רש"י]. תימה, השתא דכתיב "בחג הסוכות", "במועד" למה לזי ועוד, לא לכתוב אלא "מקץ שבע שנים שנת השמיטה בבא כל ישראל ליראות" ואנא ידענא דלאו היינו מראש השנה דזא אינם באים ליראות. ויש לומר, אם כן הוה אמינא בחג המצות, להכי איצטריך בחג הסוכות. מיהו "במועד" לא הוה צריך. ונראה דלהכי איצטריך, משום ד"בבא כל ישראל ליראות" משמע מאתחלתא דמועד ביום ראשון, קא משמע לן "במועד", דמשמע בתוך המועד. ואהני כל ישראל^ה

ז. על מחילת העון. כדרך שאנו אומרים ביום הכפורים "אתה בחרתנו כו' מחול לעוונותינו ביום הכפורים הזה כו' ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח לעוונותינו ולעוונות עמו כו'".

ח. על המקדש. כלומר מתפלל על המקדש, וחותר, "ברוך אתה ה' שבחר במקדש".

ט. על הכהנים. כלומר מתפלל על הכהנים, וחותרם "ברוך אתה ה' שבחר בזרעו של אהרן".

י. על ישראל. כלומר מתפלל על ישראל, וחותרם "ברוך אתה ה' הבחר בעמו ישראל".

יא. על ירושלים. כלומר מתפלל על ירושלים, וחותרם "ברוך אתה ה' הבחר בירושלים".

יב. שאר התפילה. תפילה, תחינה, רנה, ובקשה, שעמד ישראל צריכים להיושע. וחותרם "ברוך אתה ה' שומע תפילה"^א.

לאחר שכהן גדול סיים לקרוא הפרשיות, ולברך הברכות, היה כל אחד ואחד מן הצבור מביא ספר תורה שלו מביתו לעזרה², וקורא בו, כדי להראות חזותו לרבים³, כלומר, שיראו הכל כמה נאה ספר תורה שלו, ותפארת בעליה, שטרח להתנאות במצוה⁴.

פרשת המלך

במוצאי יום טוב ראשון של חג הסוכות של מוצאי שמיטה, עושים למלך בימה של עץ בעזרת הנשים, והוא יושב עליה, וקורא פרשיות מספר דברים, שנאמר, "ויצו משה אותם לאמר מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה פתח הסוכות, בבוא כל ישׂראל לראות את פני ה' אלקיך במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישׂראל באזניהם. הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרף אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת. ובניהם אשר לא ידעו ישמעו וילמדו ויראו את ה' אלקיכם כל הימים אשר אתם חיים על האדמה אשר אתם עברים את הנהרן שמה לרשתה" (דברים ל"א י"ג-י"ד).

ואלו הפרשיות שקורא: (א) מתחילת הספר עד פרשת "שמע" [עד פרק ו' פסוק ט] שבסדר ואתחנן [וטעם קריאת פרשת זו, כי יש בה קבלת מלכות שמים]. (ב) ודולג וקורא פרשת "והיה אם שמוע" [פרק י"א פסוקים י"ג-כ"א], שבסדר עקב, [וטעם קריאת פרשה זו, כי יש בה קבלת עול מצוות]. (ג) ודולג וקורא פרשת "עשר תעשר"^ה

^א פתחה המשנה, שהיה מברך שמונה ברכות, ופרטה תשע ברכות. ולכן יש שאינם גורסים ברכת "על ירושלים". ומרש"י כאן משמע, שלא היה גורס "על הכהנים". ויש שגורסים את כולם, אלא שהברכה האחרונה אינה ממניין הברכות, הנקראות ברכות כהן גדול.

² דקסבר אין איסור הוצאה ביום הכפורים. אי נמי ירושלים דלתותיה נעולות בלילה, ומערבין את כולה. [רש"י].

³ יל"ע אם "כדי להראות חזותו לרבים" הוא סיבת הקריאה בו. או שענין זה שהיו קוראים בתורה לא היה צריך סיבה, שודאי בגמר העבודה, יש לכל אחד ללמוד, אבל זו סיבה למה הביאו ספרי תורה שלהם לשם, ולא למדו על פה, או בביתם.

⁴ דאמר מר, "זה אלי ואנוהו", התנאה לפניו במצות, בספר תורה נאה בציצית נאה. [רש"י]

הבאת ספר תורה למלך לקריאה של הקהל

כשהמלך בא לקרוא פרשת הקהל, חזן הכנסת היה נוטל ספר תורה, ונותן אותו לראש הכנסת, וראש הכנסת נותן לסגן הכהנים, והסגן נותן לכהן גדול, וכהן גדול נותן למלך.

חלוקת כבוד לתלמיד במקום הרב

נתבאר שחזן הכנסת לא היה מביא את ספר התורה בעצמו למלך, אלא הוא מביא לראש הכנסת, והוא לסגן, והוא לכהן גדול, והוא למלך.

ומתחילה רצו לומר, שהסיבה שהעבירו את ספר התורה מזה לזה, כי רצו לכבד את כל אלו שקבלו את ספר התורה. ואמרו, שאם כן, יש ללמוד מכאן, שחולקים כבוד לתלמיד במקום הרב, שהרי אף שהמלך, גדול מכולם, כיבדו גם את הפחותים ממנו.

ודחה זאת אביי ואמר, שבאמת הסיבה שהעבירו את ספר התורה מזה לזה, אינה כדי לכבד את כולם, אלא כדי לכבד את המלך בלבד, להראות שיש שררות הרבה למטה ממנו.

ישיבת המלך בשעת קריאת פרשת הקהל

כשמביאים למלך את ספר התורה לקרוא בו, הוא נעמד כדי לקבלו, ואחר שקיבלו, הוא חוזר ויושב, וקורא בישיבה.

וכן היה לא רק במלכי בית דוד, שלהם לבדם הותר לשבת בעזרה כפי שנתבאר, אלא כן היה גם במלכי בית חשמונאי, שהיה אסור להם לשבת בעזרה, וזאת משום שקריאה זו לא היתה בעזרה, אלא בעזרת הנשים, ששם מותר לכולם לשבת.

עמידת אגריפס המלך בשעת קריאת פרשת הקהל

נתבאר, שאחר שקיבל המלך את ספר התורה לקרוא בו פרשת הקהל, הוא יושב, וקורא מיושב.

ומבואר במשנתנו, שאגריפס המלך, שהיה מלך כשר מזרעו של הורדוס^א, מאחר שעמד לקבל ספר תורה, נשאר עומד, וקרא כל הפרשה מעומד, ושבוהו חכמים.

מלך שמחל על כבודו

במסכת קידושין מבואר שנחלקו חכמים, אם נשיא יכול למחול על כבודו. ואמר רב אשי, שלא נחלקו אלא בנשיא, אבל במלך הכל מודים שאינו יכול למחול על כבודו [=מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול], שנאמר "שום תשים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ" (דברים י"ז ט"ו), שתהא אימתו עליך.

וכל זה כשמוחל על כבודו לכבוד בשר ודם, אבל לכבוד המצווה, רשאי הוא למחול על כבודו. ולכן הותר לאגריפס לעמוד בקריאת פרשת הקהל, אף על פי שבכך הוא מוחל על כבוד המלכות, שעושה כן לכבוד המצוה.

דברים שהחניפו לאגריפס

נתבאר, שאגריפס היה מלך מזרע הורדוס האדומי, ולא היה מזרע ישראל, ולפיכך כשקרא פרשת המלך, והגיע לכתוב, "שום תשים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' יְצַלְּמֶיךָ בּוֹ מִקִּרְבֵּי אֲחֵיךָ תִּשִׂים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תִּוְכַל לָתֵת עֲלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אֲחִיךָ הוּא" (דברים י"ז ט"ו), זלגו עיניו דמעות, שהמקרא הזה מלמד שהוא פסול למלכות.

אמרו לו, אל תתיירא אגריפס, אחינו אתה, אחינו אתה, ואמרו לו כן כי אמו היתה מישראל.

אולם באמת, אף על פי שאמו היתה מישראל, לא היה ראוי למלכות, כי היה מזרע של עבד, וגנאי הדבר, ולפיכך דברים שאמרו לו להניח דעתו, דברי חנופה היו.

ועל זה שנינו בברייתא משמו של רבי נתן, באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל^ב כלייה, שהחניפו לו לאגריפס.

ואמר רבי שמעון בן חלפתא, מיום שגבר אגרופה של חנופה, נתעוותו הדינים, [שהחניפו הדיינים את בעלי הדין], ונתקלקלו המעשים, [שהגדולים ראו עוברי עבירה ולא מיחו בידם מפני חנופה], ואין אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך, [שמתוך שלא מיחו בעוברי עבירה, למדו הדורות את מעשיהם, ונמצא כולם עוברים].

להחניף לרשעים בעולם הזה

לדעת רבי יהודה בר מערבא או רבי שמעון בן פזי, מותר להחניף לרשעים בעולם הזה, שנאמר, שלעתיד לבוא, "לא יקרא עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שוע" (ישעיהו ל"ב ה'), ויש ללמוד, שדווקא לעתיד לבוא לא יהיה כן, אבל בעולם הזה, מותר להחניף לנבל, ולקריתו נדיב.

וכן דעת רבי שמעון בן לקיש, שמותר להחניף לרשעים בעולם הזה, ולמד זאת מיעקב שהחניף לעשיו, ואמר לו, "ויאמר יעקב אל נא אם נא מצאתי חן בעיניך וְלִקְחָתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פְּנֵיךָ כְּרֹאֵת פְּנֵי אֶלְקִים [וְתַרְגְּמִי] (בראשית ל"ג י'), כלומר חשובה לי ראיית פניך כמו שראיתי מלאך אלוקים.

^א כלומר ישראל עצמם. אלא שלא רצו להזכיר הקללה על שם ישראל, וכינו אותם בשם שונאי ישראל. וכן הוא במקומות רבים.

^ב לשון "כלתה נפשי", שמתאוה לשתות יין תדיר. [רש"י].

^ג לשון אדון, שהכל שועין ופונין אליו. [רש"י].

דף מ"ב

דברי יעקב לעשיו "ראיתי פניך פראת פני אלקים"

נתבאר, שלדברי רבי שמעון בן לקיש, כשאמר יעקב לעשיו, "כי על פני ראיתי פניך פראת פני אלקים", כוונתו היתה להחניף לו, ולומר לו, שחשובה לו ראיית פניו, כראיית פני מלאך אלוקים.

ולוי חולק על כך ואומר, שלא נתכוון להחניף לו, אלא לאיים עליו, ולהודיעו שהוא רגיל לראות מלאכים, שבכך ירא ממנו. משל למה הדבר דומה, לאדם שזימן את חברו, והכיר בו שמבקש להורגו, אמר לו, טעם תבשיל זה שאני טועם אצלך, כתבשיל שטעמתי בבית המלך, ומאחר ששמע חברו, שהמלך מכירו, ירא ממנו, ולא הרגו.

אדם שיש בו חנופה

א. אמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה, מביא אף לעולם, שנאמר, "וְחִנְפֵי לֵב יְשִׁימוּ אֶף לֹא יִשְׁעוּ פִי אֶסְרָם" (איוב ל"ו ט"ז), ולא עוד, אלא שאין תפלתו נשמעת, שנאמר, "לֹא יִשְׁעוּ פִי אֶסְרָם", כלומר, כשיבואו עליהם יסורים לא יועילם שועה.

ג. ואמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה, אפילו עוברים שבמעיי אמם מקללים אותם, שנאמר, "אִמְרָה לְרִשָּׁע צְדִיק אֶתָּה [שקבלוהו] עֲמִים וְעֲמוּהוּ לְאֲמִים [=עוברים]" (משלי כ"ד כ"ד). ואין קוב אלא קללה, שנאמר "מה אקב לא קבה אל ומה אעזם לא זעם ה'" (במדבר כ"ג ח'). ואין לאום אלא עוברים שנאמר "ויאמר ה' לה שני גוים" בבטנד ושני לאמים ממענד: פירו וקאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר" (בראשית כ"ה כ"ג).

ד. ואמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה, נופל בגיהנם, שנאמר, "הוי האמרים לרע טוב ולטוב רע שמים חשף לאור ואור לחשף שמים מר למתוק ומתוק למר ... לכן פאכל קש לשון אש וחשש להבה ורפה שרשם פמק: יהיה ופרחם פאבק יעלה פי מאסו את תורת ה' צבאות ואת אמרת קדוש ישראל נאצו" (ישעיהו ה' כ"ד).

המחניף לחבירו

ואמר רבי אלעזר, כל המחניף לחבירו, סוף נופל בנדו, ואם אינו נופל בידו, נופל ביד בנו, ואם אינו נופל ביד בנו, נופל ביד בן בנו.

וכן מצינו בירמיה, שכשהתנבא חנניה בן עזור נבואת שקר, שתשוב גלות יכניה וכלי המקדש, היה לירמיה לומר לו בפירוש, שקר אתה מנבא, והוא לא אמר לו כן, אלא אמר, "אמן כן יעשה ה' יקם ה' את דבריך אשר נבאת להשיב פלי בית ה' וכל הגולה מפגל אל המקום הזה" (ירמיהו כ"ח ו'), וחנופה היא שלא הכחישו בפירוש. וסופו שנפל ביד בן בנו של חנניה, כמבואר בכתובים, "ויהי הוא בשער בנימן ושם בעל פקדת ושמו ראיהו בן שלמיה בן חנניה ויתפש את רמיהו הנביא לאמר אל הפשדים אתה נפל. ויאמר ורמיהו שקר אינני נפל על הפשדים ולא שמע אליו ויתפש וראיהו בן רמיהו ונבאהו אל השקים" (ירמיהו ל"ג י"ג-י"ד).

עדה שיש בה חנופה

א. ואמר רבי אלעזר, כל עדה שיש בה חנופה, מאוסה כנדה, שנאמר, "כי עדת חנף גלמוד" (איוב ט"ו ל"ד), והוא לשון נידות, שכן בכרכי הים קוראים לנידה גלמודה, לומר גמולה ומופרדת מבעלה.

ב. ואמר רבי אלעזר, כל עדה שיש בה חנופה, לסוף גולה, שנאמר בה "כי עדת חנף גלמוד", וענין זה נסמך לגלות ככתוב, "וְאֶמְרָתְךָ בְּלִבְבְּךָ מִי יָגֵד לִי אֶת אֵלֶּה וְאֲנִי שְׂכֻלָּה וְגַלְמוּדָה גְּלָה וְסוּרָה וְאֵלֶּה מִי גִדַּל הוּ אֲנִי נִשְׁאָרְתִּי לְבַדִּי אֵלֶּה אֵיפֹה הֵם" (ישעיהו מ"ט כ"א).

ארבע כיתות אין מקבלות פני שכניה

אמר רבי ירמיה בר אבא, ארבע כיתות אין מקבלות פני שכניה, ואלו הן:

א. כת לצים. שנאמר, "מִשְׁפַּחַת [הקב"ה] יָדוּ אֶת לְצָצִים [שלא להיות עימהם]" (חושע ז' ה').

ב. כת חנפים, שנאמר, "כי לא לפני חנף גבוא" (איוב י"ג ט"ז).

ג. כת שקרים. שנאמר "לא ישב בקרב ביתי עשה רמיה דבר שקרים לא יכון לגנב יעני" (תהלים ק"א ז').

ד. כת מספרי לשון הרע. שנאמר, "כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגרף רע" (תהלים ה' ה'), כלומר לא יגור עמך רע, וענין זה מדבר במספרי לשון הרע, שנאמר באותו ענין "כי אין בפיהו כוונה קרבם הוות קבר פתוח גרונם לשונם וחקלקיו" (תהלים ה' י').

סליק פרק אלו נאמרין

² י"ג כאן, "צדיק אתה ה' לא יגור במגורך רע". וכתבו התוס' במסכת חגיגה, אין זה מקרא, אלא לא יגורך.

תוכן עניינים

7 תנאי שהתנה עמהם יהושע בעברם את הירדן

7 נתינת האבנים בירדן להיות סימן שעברו בו

7 לקיחת האבנים מהירדן לבנות בהם מזבח

7 משקל האבנים

7 כה בני ישראל לשאל משאות

8 אשכול ענבים שנשאו המרגלים

8 כיצד נשאו המרגלים את פירות הארץ שהביאו

8 יהושע וכלב לא נשאו כלום

8 צורת מחנה ישראל בעברם את הירדן

9 שילוח המרגלים

9 כוונת המרגלים

9 מרגלים על שם מעשיהם נקראו

9 תפילת כלב בחברון

9 תפילת משה על יהושע

10 גיבורים שהיו בחברון

10 מעלת חברון על צוען מצרים

10 מעלת ארץ ישראל על שאר ארצות

10 כבשי חברון מעולות

10 דף ל"ה

10 הליכת המרגלים

10 לשון הרע של מרגלים

10 כלב משתיק את העם

11 דבר גדול שאמרו מרגלים

11 ארץ אוכלת יושביה

11 "נְהִיָּה כְּעֵינֵינוּ כְּעֵינֵיכֶם וְנִכְנָה כְּעֵינֵיכֶם וְנִכְנָה כְּעֵינֵיכֶם"

11 עונש בכיית העדה

11 רגימת האבנים

11 עונש המרגלים

11 מעבר הארון והכהנים את הירדן

12 חטא עוזא ועונשו

12 צער דוד

פרק שביעי ואלו נאמרין

דף ל"ב

1 ענייני הפרקים הבאים

1 דברים שהכהן אומר לסוטה

1 ויודוי מעשר

1 וידוי מעשרות בקול נמוך ומקרא ביכורים בקול רם

2 שבחו וגנותו בקול נמוך וצערו בקול רם

2 היכר בין חטאת לעולה

2 לשון שיוצאים בו בקריאת שמע

2 קריאת פרשת שמע כסדר

3 השמעת קריאת שמע לאוזניו

3 דף ל"ג

3 באיזה לשון יוצאים ידי חובה בקריאת כל התורה

3 לשון שמתפללים בו

3 לשון שמכירים בו מלאכי השרת

3 בת קול משמיעה ליוחנן כהן גדול על נצחון המלחמה

3 בת קול משמיעה לשמעון הצדיק שבטלה גזרה

3 לשון שמברכים ברכת המזון

4 שבועת העדות בכל לשון

4 שבועת הפקדון בכל לשון

4 סדר הבאת הביכורים

4 ברכות וקללות בלשון הקדש

5 חליצה בלשון הקדש

5 דברים המעכבים בחליצה

5 כה ככה עניה ואמירה

5 הר גריזים והר עיבל

6 מתי נאמרו הברכות והקללות

6 הליכת הארון עם בני ישראל במסעיהם

6 בשלושה מקומות נשאו כהנים את הארון

6 דף ל"ד

6 עמידת מי הירדן

בקי צור

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א
לע"נ הר"ר אריה דוד הכהן פינק ז"ל בן הר"ר משה מאיר ז"ל

גיליון ח 65
מסכת סוטה ל"ב – מ"ב

21	מי ראוי להתברך בברכת כהנים.....	12	דבר שנכשל בו דוד.....
21	העמידה בברכת כהנים פנים כנגד פנים.....	12	חטא אנשי בית שמש ועונשם.....
21	ברכת כהנים בקול רם.....	12	הזבחים שזבח דוד בעליית הארון לירושלים.....
21	הקריאה לכהנים.....	12	הגורן שבו מת עוזא.....
22	הקב"ה מתאוה לברכת כהנים.....	13	שלושה מיני אבנים.....
22	כל כהן שמברך מתברך.....	13	כתיבת התורה על המזבח בהר עיבל.....
22	כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה.....	14	קבלת כנענים שבחוצה לארץ.....
22	כל כהן שאינו עולה בעבודה.....	14	דף ל"ו
22	למי נותנים כוס של ברכת המזון.....	14	ניסים שנעשו ביום שעברו ישראל את הירדן.....
22	אפילו עופות מכירים בצרי העין.....	14	דברים נוספים שעשו באותו יום שעברו את הירדן.....
22	הנהגה מצרי העין.....	14	נס ביאה שניה נפסד משום שגרם החטא.....
23	עגלה ערופה באה אלא בשביל צרי העין.....	14	צרעה שנשתלחה לעזור את ישראל.....
23	ברכת כהנים בבית כנסת שכולה כהנים.....	15	חלוקת השבטים בהר גריזים והר עיבל.....
23	עם שאחורי הכהנים.....	15	חלוקת השבטים על אבני האפד.....
23	דף ל"ז	16	בזרע יוסף לא שולטת עין הרע.....
23	הזאת מי חטאת צריכה כוונה.....	16	מקדש שם שמים בסתר ומקדש שם שמים בגלוי.....
23	כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפילו בדבר הלכה.....	16	מעשה קידוש שם שמים של יוסף שהיה בסתר.....
24	ברכת כהנים טעונה נטילת ידים.....	16	שנים עשר שבטים מיוסף.....
24	זכויות שבעבורן האריך רבי אלעזר ימים.....	17	יוסף לומד שבעים לשון.....
24	דברים שאומרים הכהנים קודם הברכה ואחריה.....	17	יוסף עולה לקבור את אביו.....
24	בשעת הברכה יהיו ידיהם פשוטות ולא כפופות.....	17	מי ירד לים תחילה.....
24	הכל צריכים להמתין זה לזה בסדר ברכת כהנים.....	17	דף ל"ח
24	עד מתי פני הכהנים אל הציבור.....	17	היכן עמד שבט לוי.....
24	עד מתי הכהנים עומדים על הדוכן.....	18	מקום נתינת בזיכי לבונה של לחם הפנים.....
24	סדר נשיאת כפים מפירוש רש"י.....	18	סדר אמירת הברכות והקללות.....
25	כהן שעבד עבודה זרה.....	18	מספר הבריתות שיש בכל מצווה ומצווה.....
25	הכל צריכים להמתין זה לזה בסדר קריאת התורה.....	19	כללות ופרטות של תורה היכן נאמרו.....
25	מדיני הפטרה.....	19	כל הפרשה כולה לא נאמרה אלא בנואף ונואפת.....
25	הפשטת התיבה אחר הוצאת ספר תורה.....	19	סדר אמירת הברכות והקללות.....
25	יציאת הציבור אחר קריאת התורה.....	20	מי אמר ברכות וקללות וכיצד.....
25	פסוקים שאומרים בשעת ברכת כהנים.....	20	דברים נוספים ששוו הברכות והקללות.....
26	דף מ'	20	דף ל"ט
26	מתי אומרים את הפסוקים הללו.....	20	ברכת כהנים בלשון הקדש.....
26	באיזה מקום העם אומרים את הפסוקים הללו.....	20	ברכת כהנים בעמידה.....
26	ענותנותו של רבי אבא דמן עכו.....	20	ברכת כהנים בנשיאות כפים.....
26	ענותנותו של רבי אבהו.....	21	ברכת כהנים בשם המיוחד.....

בקי צור

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א
לע"נ הר"ר אריה דוד הכהן פינק ז"ל בן הר"ר משה מאיר ז"ל

גיליון ח 65
מסכת סוטה ל"ב – מ"ב

29	שמונה ברכות שכהן גדול מברך אחר הקריאה	26	זה דרש באגדה וזה דרש בשמועות של איסור והיתר
30	פרשת המלך	26	רבי אבהו מבקש להניח דעתו של רבי חייא בר אבא
30	זמן קריאת פרשת המלך	27	מודים דרבנן
31	הבאת ספר תורה למלך לקריאה של הקהל	27	לעולם תהא אימת צבור עליך
31	לחלוק כבוד לתלמיד במקום הרב	27	חילוק בין מדינה למקדש בחתימת הברכות
31	ישיבת המלך בשעת קריאת פרשת הקהל	27	חילוק בין מדינה למקדש בענייה על הברכות
31	עמידת אגריפס המלך בשעת קריאת פרשת הקהל	27	חילוק בין מדינה למקדש באמירת ברכת כהנים
31	מלך שמחל על כבודו	27	ברכת כהן גדול ביום הכפורים
31	דברים שהחניפו לאגריפס	28	חזן הכנסת וראש הכנסת והסגן
31	להחניף לרשעים בעולם הזה	28	הבאת ספר תורה לכהן גדול לקריאה של יוה"כ
32	דברי יעקב לעשיו "רְאִיתִי פְּנֵיךָ פָּרָאת פְּנֵי אֱלֹקִים"	28	לחלוק כבוד לתלמיד במקום הרב
32	אדם שיש בו חנופה	28	ישיבה בעזרה
32	המחניף לחבירו	28	מקום קריאת פרשת יום הכפורים
32	דף מ"ב	28	דף מ"א
32	עדה שיש בה חנופה	28	האופן שבו מותר לדלג בתורה מפרשה לפרשה
32	ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה	29	האופן שבו מותר לדלג בנביא מפרשה לפרשה
		29	פרשות שכהן גדול קורא ביום הכפורים
		29	מדוע אין מביאים לכהן גדול שני ספרי תורה
		29	קריאת התורה בראש חודש טבת שחל להיות בשבת

סליק פרק אלו נאמרין